

OSMANLI'DAN BU YANA TÜRKİYE'DE KAPİTALİZMİN GELİŞME DİYALEKTİĞİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAN II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUNA KADAR

Münir Aktolga
Temmuz 2011

İÇİNDEKİLER:

GİRİŞ.....	1
ASIL SORU ŞUDUR: BİZ NEDEN FARKLIYIZ?.....	4
TARİH NEDİR.....	6
TOPLUMSAL SİSTEM GERÇEKLİĞİ VE KÜLTÜR.....	7
BİZ KİMİZ.....	8
DEVLET VE BİREY.....	9
CUMHURİYETİN KURULUŞU, NEDEN CUMHURİYET.....	12
SINIFSA YAPI, SINIF DENGELERİ- İLİŞKİLERİ.....	16
PEKİ AMA HEPSİ BU KADAR MI?.....	21
DEVLETÇİ BURJUVA İLE ANADOLU BURJUVASI BİR VE AYNI ŞEY DEĞİLDİR!.....	25
KÜRT İSYANI VE SİVİL TOPLUM MUHALEFETİNİN TASFİYESİ-“TAKRİRİ SÜKUN”.27	
DEVLET, EĞER KENDİ KONTROLÜ ALTINDA DEĞİLSE MİLLİYETÇİLİĞE DE KARŞIDIR.....	29
İSLAM DÜŞMANLIĞININ NEDENİ ŞİMDİ DAHA İYİ ANLAŞILIYOR SANIRIM!.....	31
TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU VE YASALAR YOLUYLA KÜLTÜR İHTİLALİ ..	32
EGEMENLİK SORUNU.....	35
KEMALİST REJİM ÖNCE LİBERALDİ DE 1930'LARDA MI OTORİTERLEŞTİ?.....	36
DEVLET SANAYİYE YÖNELİYOR.....	39
SAVAŞ VE SONRASI.....	44

GİRİŞ

Bu çalışmanın tipik bir “Türkiye’de kapitalizmin gelişmesi” çalışması olmadığını daha önce de söylemiştim! Bu türden çalışmalar yeteri kadar var!.Osmanlı ve Türkiye toplumlarını klasik batılı “toplum” anlayışıyla ele alarak incelemeye çalışan, sonra da, tıpkı Almanya’da, ya da Fransa’da kapitalizmin gelişimini anlatır gibi Türkiye’de kapitalizmin gelişimini açıklamaya çalışan bir sürü çalışma var ortada. Bunlardan biri değil bu çalışma. Ama yanlış anlaşılmasın, bu türden çalışmaları küçümsüyor falan değilim ben!. Bunlardan çok şeyler de öğreniyorum. Çünkü bu iş böyle başlar!. Hem sonra, Cumhuriyet’i kurmaya bile böyle başlamadık mı biz! Bizde eli kalem tutan “aydınların” yetiştiği ortamın sonucu bütün bunlar. Bir kültür ihtilali

yaşamış bu toplum; “batılılaşıyoruz”¹ diyerekten kendini inkâra zorlanmış, kendi tarihinden, kimliğinden koparılmış. Toplumun “kültür” adını verdiğimiz-tarihsel olarak oluşmuş-bilinçdışı bilgi temeli sanki bilgisayara yerleştirilmiş bir software programmış gibi insanların beyninden çıkarılarak, oraya “batı kültürü-bilgi temeli” adı altında yeni bir program konulmaya çalışılmış. İşin özü burada yatıyor.

Türkiye’de “aydın” dedin mi akla hemen Devlet gelir!. Gelir, çünkü bu Devlet zaten bütün “entellektüel yaşamı” kontrol altına alarak başlamış işe!. Başka türlü düşünene yaşam hakkı tanımamış!. Sadece bir batılı gibi düşünene, batılı normları, tarih ve toplumsal evrim anlayışını temel alanlara geçit verilmiş. Daha ilkokuldan itibaren insanların kafasına yerleştirilen koordinat sistemlerinin merkezinde hep o “Batı” var². Bu durumda ortaya çıkan “aydınlar” da ona göre oluyor işte!. Bu açıdan bakınca “solcusuyla” “sağcısı”, ya da “liberali” arasında hiçbir fark yoktur bunların!. Çünkü, Osmanlı’dan Jöntürk kökenli bu devşirme aydınları devralan Cumhuriyet’in kendisi de daha sonra aynı mekanizmaya göre “aydın” yetiştirmiştir!.

O kadar ilginç bir durum ki bu! Aynı dili, aynı kavramları kullanıyorsunuz, ama o kavramların içine yerleştirdiğiniz anlamlar farklı!. Çünkü, çevreden gelen informasyonları değerlendirirken-işlerken sahip olduğunuz “bilgi temelleriniz” farklı. Örneğin, “burjuvazi” diyorsunuz, “kapitalizm” diyorsunuz ve anlatmaya devam ediyorsunuz. Tamam, devletin nasıl burjuva yetiştirdiğini falan da anlatıyorsunuz, “devlet kapitalizminden” de bahsediyorsunuz, ama olmuyor genede!. Olmuyor, çünkü evet işin lafzı tamam da ruhu eksik!. Yani, aynı kavramları kullanarak ifade etmeye çalıştığımız şey farklı!.

Örneğin şu, “devletin yetiştirdiği burjuvalar” kavramını-olayını ele alalım: Öyle oluyor ki, sanki batılı bir toplumu inceliyormuş gibi Türkiye’yi açıklamaya çalışan “aydınların” elinde bu kavram da içeriğini kaybediyor ve sonunda, o da burjuva bu da burjuva diyerekten, devletçi burjuvayla bunun diyalektik olarak zıttı bir süreç içinde gelişen Anadolu burjuvası arasında hiçbir fark kalmıyor ortada!. Sanki bunlar, normal bir şekilde akıp giden, bir ve aynı sürecin-“kapitalizmin gelişimi sürecinin” içinde ortaya çıkan burjuvazinin farklı kesimleriymiş gibi ele alınıyorlar!. Bu durumda ise, **Devletçi burjuvazinin Devlet sınıfının bir uzantısı olduğu gerçeği** gözden kayboluyor. Böyle olunca da tabii, örneğin bir 27 Mayıs, “sanayi burjuvazisinin” devlet sınıfıyla birlikte DP’nin temsil ettiği burjuvazi karşısındaki “dönüşümcü”, bu anlamda da ilerici atılımı olarak değerlendirilebiliyor!. Antika devlet sınıfı da, bu şekilde, “modern sanayi burjuvazisi” sayesinde, “ilerici” bir tarihsel göreve soyunmuş oluyor! İşte, lafzı tamam ama olayın ruhu yok derken söylemek istediğim bu benim. Bu nedenle, bu çalışmada olayın eksik kalan bu tarafını-yani ruhunu-özünü-diyalektiğini ele almaya çalışacağız.

Peki hepsi bu kadar mı!. Değil, çünkü işin-yani devlet olayının-özünü, ortaya çıkışı farklı bizde!. (Zaten bütün diğer terslikler de buradan kaynaklanıyor ya!) Çünkü, tarihe farklı girmişiz biz. Bizim devletleşerek sınıflı toplum haline gelişimizle Batı toplumlarının tarihsel gelişimleri

¹ Bizim „batılılaşmamızla“ örneğin bir Japonya’nın batılılaşması ne kadar farklı değil mi! Bizde „batılılaşmak“ kendini inkâr etmek, kendine ait ne varsa bunları bir yana atmak-unutmak-küçümsemek anlamına gelmiş! Bir tür aşağılık kompleksiyle bizi biz yapan değerlerden kurtarılmaya çalışılmışız biz! Japonlar ise tam tersine, kendi değerlerine sahip çıkarak „batılılaşmışlar“-yani kapitalistleşmişler. Bu ikisi aynı şey değil. Kültür adını verdiğimiz bilinç dışı yaşam bilgilerimiz nöronal ağlarda kayıt altında tutulan toplumsal DNA larımızdır. Bunları değiştiremezsiniz. Yani bunları ortadan kaldırarak bunların yerine başka bir kültürü-bilgi temelini koyamazsınız. Çünkü bunlar bizim bilinçdışı olarak sahip olduğumuz değerlerdir-tarihsel olarak oluşmuş bilgi temelimizdir. Bizde olduğu gibi, eğer “değiştirmeye” kalkarsanız, kendi kendisine ve içinde yaşadığı topluma karşı yabancılaşmış robot-devşirme insanlar yetiştirirsiniz sonunda!.

² Sakın beni Batı düşmanı falan sanmayın ha! Mesele, önce kendin olup olamamakta yatıyor. Bu zemini bir kere inkar ederek işe başladın mı, ondan sonra artık bizim aydınlar gibi aslında Batı’yı da kavrayamazsın! Yani ben, Batı düşüncesini-kültürünü, bunların tarihsel temellerini kavramaya karşı falan değilim! Benim karşı olduğum şey, aşağılık kompleksidir, kendini inkârdır, devşirme sistemidir!..

özünden farklı. Her alanda görüyoruz bunu. Devlet olayında-anlayışında da görüyoruz, toplum-birey anlayışında da. **Örneğin, batılı bir kafayla-bilgi temeliyle- kullandığımız o “toplum” ve “birey” kavramları bile uymuyor bize. “Devlet” anlayışı da uymuyor.**

E, ne olacak o zaman? İşin bu yanı ele alınmadan-yani koordinat sisteminin merkezini nereye, hangi zemine oturttuğumuz anlaşılardan başka hiçbir sorun çözülemez-anlaşılamaz diyorum ben. Benim yapmaya çalıştığım da tam bu işte!. Koordinat sisteminin nerede durduğunun altını çizmeye çalışıyorum ben aslında. Koordinat sistemi derken neyi kastettiğimi anlıyorsunuz her halde. Olayları ve süreçleri uzay-zaman içinde tanımlarken kullandığımız ölçüdür o bizim. Eldeki verileri yerine koyduğunuz zaman buna bağlı olarak ortaya çıkan sonuçları da görürsünüz orada..

Şöyle özetlemeye çalışalım. Bu çalışmada iki şeyin altını çizmeye çalışıyoruz. Birincisi Devlet olayı, Devlet anlayışı³. Bununla “yeni devletin”-Cumhuriyet’in tarihsel temellerini-köklerini göstermeye çalışacağız. Bizdeki, “Devletin bekası”-“Devleti kurtarma”-“Devlet varsa birey vardır” anlayışlarının tarihsel temellerinin altını çizeceğiz. Çünkü başka türlü kavrayamazsınız bir Cumhuriyet olayını!. Cumhuriyetimizin bir Osmanlı cumhuriyeti olarak kurulduğunu kavrayamazsınız! İşte, Atatürk Samsun’a çıkmışta, Osmanlı Devleti’nin yerine, yeni modern bir devlet olarak Cumhuriyet’i kurmuş da, yani, bir devrim-burjuva devrimi yapmış falan der çıkarsınız işin içinden!.Tarih anlayışınız-kökleriniz burada kalır.

Unutmayın, her kuşak kendisine miras kalan tarihin-bilgi temelini ışığı altında ilerler yolunda..Ama, sen onu-yani kendi tarihini-inkâr da etsen gene de o seni bırakmaz!..

Altını çizmeye çalışacağımız ikinci nokta ise, bizim Devletçi kapitalizmimizle “devlet kapitalizminin” aynı şey olmadığıdır!. Bu açıdan bakınca, bizdeki Devletçi burjuvaların da klasik burjuvalardan farklı olduğunu göreceksiniz!. Nöropsikolojik-kimlik sorunu açısından, burjuvanın-burjuvazinin sadece “üretim araçlarının sahipliği” olayına indirgenemeyeceğini, işin bir de, sınıf mücadelesi içinde şekillenen tarihselliğinin-bilinç dışı duygusal-kültürel gelişme yanının bulunduğunu göreceksiniz. Ancak bu durumdadır ki, bir Koç’la-son günlerin ilginç ismi İnan Kıraç’la- bir Anadolu burjuvası-ışadami arasındaki fark daha iyi anlaşılabilir! Çünkü Koç-Kıraç tipi TÜSİAD’cı burjuvalar Cumhuriyet’in yetiştirdiği “Devletçi burjuvaları” temsil ederken, Anadolu burjuvaları bunların tam karşısında yer alıyorlar. Bunlarla-Devletçi olanlarla- mücadele içinde bir kimlik oluşturuyorlar kendilerine. Bu çelişkiyi, “o da burjuva bu da burjuva” diyerek mekanik olarak açıklayamazsınız. Sadece, “biri tekelci diğeri değil” de yetmez bu noktada!. Tarihsel olarak mücadele içinde oluşmak-gelişmek var bir de işin içinde. Bunun verdiği bir kimlik var. Devlet sınıfıyla kader birliği olayı-yani duygusal birlik, onun uzantısı olmak var. Bunların-Devletçi burjuvaların normal burjuva kimliğine sahip olmaları ancak kendi kişiliklerinde gerçekleşecek bir devrim olayına-burjuva devrimine- bağlıdır. Ya burjuva kimlikleri ağır basacak, ya da devletçi kimlikleri. Bunu zaman gösterecek!..

“Devlet kapitalizmi” konusuna gelince: Meselenin özü aslında bizdeki “Devletçilik” olayının doğru anlaşılabilmesinde yatıyor. Dışardan baktığın zaman görünen şu: Bir devlet var ortada ve bu devlet kapitalizmi geliştirmek istiyor!. Bunun için de “devlet kapitalizmini”-bu anlamda “devletçiliği”-kullanıyor! Ama gerçek böyle değil işte⁴. Yani, batılı ülkelerin tarihsel gelişme süreci içinde ortaya çıkan “devlet kapitalizmiyle”

³ Bu konuyu buraya tekrar taşıyorum, çünkü başka türlü “yeni devleti”-Cumhuriyeti kavramak mümkün değildir.Öbür türlü, daha uzun süre 1923’le birlikte gökten yepyeni bir devlet inmiş hikâyeleriyle avunmaya devam ederiz! Öte yandan, Devlet kavramını hep büyük harfle yazdığımı da dikkat etmişsinizdir her halde! Malum, bizdeki devlet özel bir Devlet! Devlet kavramını her kullanışında bu gerçeğin altını bir kere daha çizmek istiyorum!..

⁴ Gene aynı mantık! Toplum bir bilgisayar da, „devlet kapitalizmi“ de bu bilgisayara yüklenen bir software programmış gibi sanki! Hayır efendim, ne toplum bu anlamda bir bilgisayardır, ne de ona dışardan böyle programlar yüklenilebilir!

bizdeki Devletçilik bir ve aynı şey değil. Orada, yani Batı'da herşeyden önce kapitalist bir devlet gerçeği var ortada. Egemen bir burjuva sınıfı var. Devlet de bu sınıfın etki alanı içinde oluşmuş-varlığını sürdürüyor, onun egemenlik aracı bir yerde. "Devlet kapitalizmi", işte bu burjuva devletin, sıkıştığı zaman burjuvazinin çıkarlarını kollamaya yönelik bir "işletme sistemi"-programı oluyor. Yani öyle dışardan monte edilen bir program falan değil!. Bizdeki "Devletçilik" ise ideolojik bir kavram. Özünde kapitalizm öncesi bir sınıf olan Devlet sınıfının burjuva yetiştirmeye yönelik ideolojik bir tercihi-girişimi. Yani bir tür pozitivist devrimcilik- toplum mühendisliği olayı bu.

ASIL SORU ŞUDUR: BİZ NEDEN FARKLIYIZ?

Aşağıdaki satırlar "Türkiye Toplumunun Tarihsel Evrimi ve Sınıf Mücadeleleri"nden⁵:

Eğer Fransa'da, Almanya'da veya başka herhangi bir Avrupa ülkesinde sınıf mücadeleleri üzerine yazıyor olsaydık işimiz kolaydı! Kolaydı, çünkü aralarında farklar olmakla birlikte, bütün bu ülkelerdeki tarihsel gelişme süreçlerinin diyalektiği aynıdır. Cermenler, Franklar, Angıllar, Saksonlar, Gotlar, Slavlar gibi barbarlığın orta aşamasında bulunan halkların Roma ve Hristiyanlıkla etkileşmelerinden Ortaçağ'ın feodal Avrupa'sı doğar. Daha sonra da feodalizmden kapitalizme geçilir. Bu süreçte belirleyici olan, daima, toplumsal varoluşla üretim biçimi arasındaki ilişkidir. En baştan itibaren, toplumsal varoluşun her aşamasında toplum neyi-nasıl ürettiğiyle karakterize olunur. **Toplumsal kimlik, her koşul altında üretim süreci içinde, üretim ilişkilerine bağlı olarak oluşur. Her aşamada, toplumsal varlığı da, sistemin elementleri olarak bireylerin varlığını da belirleyen insanların içinde buldukları üretim ilişkileridir. İnsanlar (ve tabii toplumlar) her aşamada toplumsal üretim sürecine ilişkin belirli bir bilgiyi gerçekleştirirken kendi varlıklarını da üretirler.** Hayvan yetiştiriciliğiyle geçinen göçebe toplumun bilgisiyle (neyi nasıl üreteceğine dair bilgiyle) feodal toplumun bilgisi, sonra da kapitalist toplumun bilgisi (ve bu bilgiye bağlı olarak gerçekleşen üretim ilişkileri) birbirlerinden esasa ilişkin olarak farklıdır. Batı toplumlarının tarihsel gelişme süreci bir yerde kendi kendini üretirken değişmek (niteliksel olarak değişmek) sürecidir.

Türkiye toplumunun tarihsel gelişimi ise bambaşkadır. Biz de tarih boyunca "değişerek" varlığımızı sürdürmeye çalışmışızdır elbette! Ama bizde "değişme" ve "gelişme" (daha şurda yakın zamana kadar) üretim süreci içinde, üretim biçiminin ve üretim ilişkilerinin değişmesiyle olmamıştır! Yani bizde değişme ve gelişme toplumun kendini ürettiği bilgi temelini değiştirmeyle (toplumsal planda bir DNA değişimiyle) gerçekleşmemiştir. Bizde "değişim", varolan toplum ve Devlet yapısının yaşamı devam ettirme mücadelesinde çevreye-koşullara uyum çabası olarak anlaşılmıştır! Bizde "değişim", toplumsal üretim biçiminde (dolayısıyla da toplumsal bilgide-DNA larda) radikal bir değişime yol açmadan, yukardan verilen buyruklarla toplumu "değiştirme" çabasıdır. **Bu nedenle, bütün bir Osmanlı ve Cumhuriyet Tarihi bir toplumsal mühendislik tarihidir bizde! Bir tür "yaşamı devam ettirme sanatıdır" bizde "değişim"; değişmeden, değişiyormuş gibi görünerek çevreye-çağa uyum sağlama sanatıdır!**

Batı toplumlarının tarihsel gelişim sürecinde toplumsal varlığı temsil eden merkezi varoluş instansı her aşamada o aşamanın üretim ilişkilerine uygun olarak yeniden oluşur ve şekillenir. Göçebe barbar Cermenlerde aşiret şefi ve kral olarak tarih sahnesine çıkan bu instanz, feodal dönemde feodal üretim biçimini temsil eden feodal beylerle ifadesini bulurken, daha sonra, kapitalizm altında da gelişerek bugünkü kapitalist devlet şeklini alır. Her dönemde toplumsal temsili belirleyen, o dönemin üretim süreci-ilişkileri olur. Üretim ilişkilerinde dominant olan unsur-sınıf toplumsal temsilde de öne çıkar. Genel kural budur.

⁵ www.aktolga.de „Makaleler“

Peki Osmanlı'da (Türkiye'de) nasıl oluşuyor bu toplumsal merkezi varoluş instanzı? Tarihsel evrim süreci içinde üretim ilişkilerinde dominant olan sınıf-sınıflar- hangisidir bizde? Örneğin günümüzü ele alalım. Anadolu burjuvazisi (ve onun temsilcisi olarak ortaya çıkan Ak Parti) midir bugün Türkiye'de egemen olan sınıf? Yoksa, 1960'da 27 Mayıs Darbesiyle idama giden Menderes'in-DP' nin- temsil ettiği burjuvalar mı oluşturuyordu egemen sınıfı? **Kendi kendimizi aldatmayalım; Anadolu Burjuvazisi seksen yıldır (şu an daha ötesine gitmiyoruz!) devlete egemen olma mücadelesi veriyor bu ülkede! Peki kime karşı veriliyor bu mücadele? "Devletin asıl sahibi" olan Devlet Sınıfı'na karşı! Bu ülkede sınıf mücadelelerinin ana eksenini belirleyen halâ egemen Devlet Sınıfı'yla Anadolu Burjuvazi'si arasındaki mücadeledir. Çünkü halâ burjuva devrimini tamamlamaya çalışan bir ülkedir Türkiye⁶.** Burjuva devrimi deyince bundan Batı'da olduğu gibi burjuvaziyle feodaller arasındaki mücadeleyi anlayanlar içinde yaşadığımız sınıf mücadelesi gerçeğini göremezler tabii! Çünkü, Batı kültürüyle programlanmış beyinlerin informasyon işleme yeteneği sahip oldukları Batı kökenli bilgilerle sınırlıdır. Batı toplumlarının tarihsel evrimi sürecine ilişkin bilgileri bilişsel bir süzgeçten geçirmeden kavramaya kalkınca bunlardan evrensel sonuçlar çıkarmak mümkün değildir! Daha şurda yakın zamana kadar üretim araçlarının %70' inin devletin elinde olduğu Devletçi bir sistemdi Türkiye kapitalizmi. Evet, Menderes'ten Demirel'e⁷, Özal'dan Erdoğan'a kadar Anadolu Burjuvazisi hep üste çıkma, Devleti ele geçirme mücadelesi vermiştir bu ülkede; ama şimdiye kadar egemenlik hep Osmanlı artığı o Devlet Sınıfı'nın elinde kalmış, son sözü hep onlar söylemişlerdir. Darbeler (ve muhtıralar) hep bu uğurda, dört başlı Devlet Sınıfı'nın egemenliği uğruna yapılmıştır⁸..

Türkiye Toplumunun tarihsel gelişiminin kendine özgü bir diyalektiği vardır! Bizde (Osmanlı'da), yedi yüz yıl önceki aşiret şefinin (daha sonra da Osmanlı Sultanlarının ve Devlet Sınıflarının) Devleti ve toplumu temsil anlayışı ne ise, bugün kendini "Atatürkçü", "laik", Batı'ya rağmen "baticı" olarak gören Devlet Sınıfının devlet anlayışı da halâ odur! Bütün o "kutsal-derin Devlet", "Devletin asıl sahipleri" tartışmalarının altında yatan gerçeği burada aramak gerekir. "Ya Devlet başa, ya kuzgun leşe" anlayışının mantığı buraya (bu aşiret devleti anlayışına) dayanır. Halkın oylarıyla seçilen iktidarların bir türlü Devlete egemen olamamalarının altında yatan gerçek budur. Unutmayalım, halâ, burjuvazinin "Devlete karşı" mücadele ederek toplumsal merkezi ele geçirmeye çalıştığı bir ülkedir Türkiye!

Evet, bizde de Devlet üretim süreci içinde, üretim ilişkilerine bağlı olarak kendini üreten bir instanzmış gibi görünür! Bu açıdan, bir Osmanlı Sultanıyla Cumhuriyet Türkiye'sinde bir Devlet başkanı arasında hiçbir fark yoktur dersek haksızlık yapmış oluruz! Bu yüzden, belki de, bizdeki farklılık "özde değil sözdedir" dememiz gerekirdi! Üretim araçlarının büyük çoğunluğunun Devlete ait olduğu katı Devletçi bir sistemle, bütün mülkün Sultana ait olduğu Osmanlı sistemi arasında "özde" bir fark olduğunu söylemek mümkün müdür!

Türkiye'de dün bugündür! Bugünün gerçekliğini belirleyen hala dünün içinden çıkma, ya da bir türlü çıkamama mücadelesidir. Türkiye'deki sınıflar mücadelesinin belirleyici dinamiği halâ Osmanlı artığı bir Devlet Sınıfıyla kapitalizmin güçleri arasındaki mücadeledir. Bu mücadele, görünüşe bakılırsa, yaşanan kültür ihtilalinden dolayı iki ayrı kültüre sahip insanlar arasındaki mücadele olarak da kendini ifade eder. Ama, görünüşün tersine, kendisini "laik", "Batı kültürünü benimsemiş", "modern" olarak gösterenlerin eskiyi, geleneklere bağlı-daha dindar olarak görünenlerin ise yeniyi-

⁶ Bu satırların beş yıl önce yazıldığını unutmayalım! Bu arada çok mesafe katedildi tabii. Özellikle 12 Haziran seçiminden sonra burjuva devriminin tamamlanması yolunda çok önemli bir viraj daha dönüldü, ama henüz daha iş bitmedi! Hele şu Anayasa da bir yapılsın bakalım ve de tabii şu "Kürt Sorunu" bir hallolsun. Osmanlı'nın oyunu çoktur demişler, bakalım daha neler çıkaracaklar toplumun önüne!..

⁷ 70'lerin Demirelini kastediyoruz! Cumhurbaşkanı seçildikten sonraki Demirel başka bir Demireldir!..

⁸ Mülkiyye, Kalemiyye, Seyfiyye, İlimiyye ;Osmanlı'nın Devlet Sınıfı bu dört unsurdan oluşuyordu. Aynı gelenek Cumhuriyet Türkiye'sinde de devam etmiştir. "Ama Cumhuriyet döneminde bunların başında bir Sultan yoktur artık" mı diyorsunuz! Emin misiniz!..

kapitalizmi temsil ettikleri kendine özgü bir mücadeledir bu.. Yani, sadece dışardan bakarak, ya da günlük hayatın alışlagelen değer yargılarına dayanarak açıklamaya kalkarsak hiçbir şey anlayamayız bu mücadeleden.

Bütün bunlar açık.. Yalnız açık olmayan bir şey var ortada! Nasıl oluyor da bu antika yapı-koalisyon hala ayakta durabiliyor, bu kadar insanı harekete geçirebiliyor! Ekonomik-sosyal temelleri güneşin altındaki kar gibi büyük bir hızla eriyen bu koalisyon, nasıl oluyor da hala, etkinliğini koruyabiliyor? Burada rol oynayan şey korku mudur sadece? İnsanlar “Cumhuriyet elden gidecek”, ya da “ülke bölünecek” diye korktukları için mi bu cepheye dahil oluyorlar?⁹ Eğer öyleyse, bu tür post travmatik korkuların tarihsel kökleri nelerdir. Böylesine köklü travmatik reaksiyonlara neden olabilecek “kültürel farklılıklar” nasıl açıklanabilir? Türkiye’de kültürler arasındaki çatışmayla sınıf mücadeleleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

TARİH NEDİR

Tarih, geçmişte yer alan olaylara ilişkin olarak toplumsal hafızada kayıt altına alınmış bilgilerden oluşuyor. Ama aslında, toplumsal olarak (bilinç dışı ve bilinçli bir şekilde) sahip olduğumuz bilgilerin toplamıdır o. Çünkü, her anın içindeki toplumsal varlık, tarihsel oluşum süreci içinde üretilen bilgilerin maddi bir gerçeklik olarak ortaya çıkmış şeklidir. Bu nedenle biz tarihi, onu “geçmişe” havale ederek kendimizden uzaklaştırmadan, sahip olduğumuz toplam toplumsal bilgi olarak ele alıyoruz.

Evet, “geçmişte kalan olaylara ilişkin olarak sahip olduğumuzu” söylediğimiz bilgiler, her anın içinde yeniden yaratılan maddi gerçekliğin oluşmasında baş rolü oynarlar. Her anın gerçekliği, çevreden gelen madde-enerjinin-informasyonların daha önceden sahip olduğumuz bilgilerle işlenmesinin-değerlendirilmesinin sonucu olduğu için, o, daima, kendisini yaratan ve o an artık “geçmişte kalan” bilgilerin ürünü olmuş olur. “Geçmiş temsil eden bilgiler”, bu şekilde, daima her an yeniden yaratılan maddi gerçekliğin içinde, onun yaratılmasında baş rolü oynayan bir aktör olarak yer alırlar. Her an yeniden varolanı bir çocuğa benzetirsek, bu çocuğun babası çevre-çevreden gelen informasyonlar ise, anası da artık “geçmişe ait olan bilgiler” olmuş olur. Bu şekilde her çocuk, anne ve babasından gelen bilgilerin sentezi olarak kendisine ait yeni bir bilgiyle-bilgi temeliyle- birlikte doğar.

Toplumsal hafızanın oluşumu da aynen yetişkin bir insanın beynindeki nöronal ağların oluşumuna benzer. Nasıl ki yeni bilgiler daima eskiden beri varolan sinapsların içinden çıkarak onların üzerine inşa ediliyorsa (bu sinapsların kuvvetlendirilmesi, ya da mevcut olanlara ek yeni sinapsların oluşturulması yoluyla)¹⁰, yaşanan belirli bir an’a ilişkin olan toplumsal bilgiler de, aynen böyle, kolektif hafızada eskiden beri varolan bilgilerin üzerine inşa edilmiş çok katlı bir binaya benzerler.

Toplum, insanlardan oluşan bir sistem olduğundan, tek tek insanlar, hem kendi bireysel varlıklarına ilişkin olarak kendi bireysel tarihlerinin, hem de aynı zamanda, içinde yaşadıkları toplumların-toplumsal tarihlerinin- ürünü olurlar. Tarihsel-toplumsal bilgi-bilinç, bireyler olarak varlığımızı üretirken hiç farkında olmadan bunun sınırlarını-niteliğini belirleyen en önemli platform olur. Bu şekilde, toplumların kolektif hafızada yer alan bilgilerle kendi kendilerini üretmeleri, bireylerin kendilerini üretmeleri süreciyle birlikte gerçekleşir. Çünkü, bireylerin sahip oldukları bilgi, daima, toplumsal olarak sahip olunan bilginin bir bileşenidir. Toplumsal olarak sahip olunan bilgi, bireylerin sahip oldukları bilgilerin süperpozisyonuyla ortaya çıkar.

⁹ Son günlerdeki gelişmelere bakarsanız aslında meselenin bu olmadığı da anlaşılıyor! Yoksa, bir numaralı Kürt düşmanı olan ulusalcıların-Ergenekoncuların 12 Haziran seçimlerinden sonra birden bire Kürt dostu kesilmelerini nasıl izah edeceksiniz!..Baksanıza, bunlar bir “beyaztürk” cumhuriyetine bile razı olacak hale gelmişler!!

¹⁰ Bu konuda daha geniş bilgiler için bak, www.aktolga.de 6. Çalışma..

TOPLUMSAL SİSTEM GERÇEKLİĞİ VE KÜLTÜR

Toplumsal varoluşun her aşaması, kendi kendini üretmenin belirli bir biçimi olarak, belirli bir bilgi zemininde gerçekleşen bilişsel bir üretim faaliyetiyle birlikte ortaya çıkar. Ve o andan itibaren de (yeni bir bilgi üretilerek daha ileri bir aşamaya geçilene kadar) otomatik bir şekilde işleyen, alışlagelen bir faaliyet şeklini alır. Örneğin, hayvanları ehlileştirmeyi öğrenerek (bu bilgiyi üreterek) kendi kendini bu düzeyde üretme aşamasına geçen bir toplumu ele alalım. Hayvanları ehlileştirerek kendini üretmek özünde bilişsel bir faaliyettir. Ama bu, zamanla, günlük hayatın akışı içinde, alışlagelen, farkında olmadan yapılan işlerden oluşan bilinç dışı otomatik bir faaliyet haline dönüşür. İnsanların, üretim faaliyeti esnasında, onun gereklerine uyarak kendi aralarında kurdukları ilişkilerle maddi bir gerçeklik haline gelen toplum, otomatik olarak işleyen bir sistem olarak yaşamını sürdürür. **İşte biz, insanların, bu şekilde, belirli bir toplumsal üretim biçimi-ilişkileri zemininde, farkında olmadan geliştirdikleri yaşam biçimlerine kültür diyoruz. Özünde, bilişsel olarak üretilmiş olan belirli bir bilgiye dayanılarak, bilişsel bir faaliyet olarak gerçekleştirilen toplumsal üretim faaliyeti, zamanla, farkında olmadan yapılan etkinliklerle gerçekleşen bir yaşam biçimi haline dönüşüyor. Bu süreç içinde, insanların, sürecin akışına ve mantığına uygun olarak geliştirdikleri yaşam tarzlarına-alışkanlıklarına da (bunlara ilişkin bilgilere de) kültür deniyor. Hayvanların sahip oldukları kültür, yaşam kavgası içinde, duygusal reaksiyonlarla oluşan ilkel basit bilgiler zemininde ortaya çıkarken, insan toplumlarının kültürel temellerini oluşturan bilişsel üretim faaliyetidir.**

İnsanlar arasında kurulan ilişkilerle (ki bunları da belirleyen üretim ilişkileridir) kayıt altında tutulan bu bilgiler, bu şekilde, hem tek tek insanların, hem de bir bütün olarak o an varolan toplumun davranışlarını-yaşam tarzını belirler. Örneğin, ilkel komünal toplumun yazılı olmayan anayasası "töre" bu tür bir bilgi temelidir. Belirli bir üretim biçimiyle-ilişkileriyle-karakterize olunan aşiret toplumunda, hem tek tek elementler olarak insanların, hem de bir bütün olarak toplumun-sistemin davranışlarını belirleyen bilgidir bu. İnsan ilişkilerinin nasıl oluşacağı, nelerin iyi, nelerin kötü olduğu, toplumsal yasaklar, kısacası, insanların hayatın her alanında nasıl yaşayacaklarına ilişkin bilgiler hep (hiçbir yerde yazılı olmayan) bu temel bilgidir-anayasadan-kaynaklanırlar. Ama sadece bu da değil, bu arada gelişen dil de gene bu sürecin ürünüdür. Öyle ki, kültür adını verdiğimiz bu bilgiler, insanların duygusal reaksiyonlarına temel teşkil eden bilinç dışı bilgiler olarak nesilden nesile aktararak bireylerin ve toplumsal varlığın çimentosunu oluştururlar.

Öte yandan, yeni bilgiler yoktan varolmazlar. Öteden beri mevcut olanların içinden çıkarlar. Kendi kendini üretmenin belirli bir aşamasında, belirli bir bilgi dağarcığına sahip olarak yola devam etmeye çalışan insanlar (toplum), bu süreç içinde çevreden gelen ve kendileri için önemli olan yeni informasyonları değerlendirerek yeni bilgileri üretirler. Hayvanları ehlileştirme bilgisiyle kendini üreterek göçebe bir hayat yaşayan toplumun, tarımı, ziraati keşfederek toprağa yerleşmesi, sahip olduğu yeni bilgiler sayesinde olur. Yeni bilgilere dayanılarak farklı bir biçimde üretilen toplumsal yaşam ise zamanla yeni yaşama uygun yeni bir kültürün ortaya çıkmasına yol açar. **Toplumların sahip oldukları bilgi temellerini değiştirmeleri, bu şekilde aşağıdan yukarıya doğru üretim süreci içinde gerçekleşir. Her seferinde, yeni bilgilere uygun olarak önce maddi hayat değişir. İnsanlar önce kendilerini değişik bir biçimde üretmeyi öğrenirler. Daha sonra da, bu yeni yaşam biçimi yavaş yavaş kendi üst yapısını-bilincini oluşturarak eskinin kabuklarını kırmaya, onun içinden çıkarak kendi ayaklarının üzerinde durmaya çalışır. Batı toplumlarının tarihsel gelişme yolu budur.**

Türkiye toplumu ise bambaşka bir yoldan ilerliyor. Bambaşka bir yoldan, çünkü bizim tarih sahnesine çıkışımızı belirleyen üretim süreci değil, yukardan aşağıya doğru gerçekleşen fetih-Tarihsel Devrim diyalektiklidir. Türkler tarihe üreterek değil fethederek girmişlerdir. Kendilerinden daha ileri kültüre sahip medeniyetlere karşı bir

Tarihsel Devrim gücü olarak sahneye çıkar Türkler. Ve onlarla etkileşerek çevreye uyum çabası içinde varlıklarını sürdürmeye çalışırlar¹¹.

BİZ KİMİZ

Türkler göçebe bir toplumken fetih yoluyla yukardan aşağıya doğru devlet kurarak tarihe girmişlerdir.¹² Bizim sınıflı topluma-medeniyete geçişimiz göçebe geleneklerimizi, yani tarihsel olarak oluşmuş toplumsal DNA larımızı (kültürel bilgileri) değiştirerek olmaz! İçine girilen yeni yaşam koşullarının zorlamasıyla bunların üzerine (mevcut bilgilerin üzerine) bazı yeni bilgiler ilave edilerek (öğrenerek) gerçekleşir. Çevreye-yeni koşullara uyuma bağlı olarak, bazı toplumsal genler pasif hale getirilirken, bazıları da ortaya çıkan yeni durumları-bilgileri-kodlayacak şekilde geliştirilir¹³. **Yani, tarihe barbarlığın yukarı aşamasından girmiş yerleşik toplumlar gibi, yeni bir üretim süreci içinde yeni üretim ilişkileri yaratan, yeni yaşam tarzını bu ilişkiler içinde üretilen bilgilere göre gerçekleştiren bir toplum değiliz biz. Bu yüzden de bugünün içinde geçmişin nasıl yaşadığına-varolduğuna ilişkin çok özel bir örnek teşkil ederiz. Bizde hala binlerce yıl öncesine ait bazı toplumsal genler aktif halde olduklarından, bugünün yaşamını üretirken farkında olmadan bunu geçmişten kalan mirasa uygun olarak yerine getiririz. Bu genler çok değişik biçimlerde güncelleşmiş, “modernleşmiş” bilgileri üretiyor görünseler de, görünüşün biraz altına inince hemen bizi bize benzeten özelliklerimizi görürüz!**

Bir örnek verelim: Hiç düşündünüz mü bizde neden önce bir bina yapılır da onun alt yapısı, suyu, elektriği, kanalizasyonu vs. sonradan akla gelir diye (son yıllarda kakpitalizm bu geleneği değiştiriyor artık)! Bina yapmak yerleşik toplum kültürünün bir parçasıdır. Bizse bilinç altımızda hala göçebe geleneklerimizle yaşarız. Bizim için önemli olan, o anki ihtiyacı karşılamak üzere bir binanın yapılması ve onun içinde oturmaktır! Kanalizasyon, elektrik, su vs. bunlar normal koşullarda yerleşik toplum kültürünün bileşenleri olarak bina yapımının ayrılmaz parçaları oldukları, birbirlerinden ayrı düşünülmemeyecekleri halde, bizim için bunlar birarada öğrenilmiş kültürel unsurlar olmadıklarından, sonradan öğrenilmiş ve hala eksplizit olarak kayıt altında bulunan bilgiler olduklarından ayrı ayrı aklımıza gelirler. Bu yüzden de önce o anki ihtiyaç ne ise onu düşünürüz, sonra da diğerlerini!..

Alın Osmanlının batılılaşma serüvenini, “batılılaşınca” niteliksel olarak değişmiş mi oluyordu Osmanlı? Hayır! Örtünün altındaki gövde gene aynı gövde olarak kalmıştı. Peki, adına “Cumhuriyet” deyince değişmiş mi oluyordu? Gene hayır! Ne değişiyor peki bu şekilde? Eski toplumsal DNA larda köklü bir değişikliğe gidilmeden (zaten bu öyle istemeye falan olmazdı!), bunların üzerinde oynanarak bukalemun gibi çevreye uyum sağlanılmaya çalışılıyordu!. Tarihsel Devrim mekanizması kullanılarak biçim değiştiriliyor, çağa uyum sağlanıyordu! Devletin yapısına ilişkin olarak İslam Medeniyetinden alınan bazı genler pasif hale getirilirken, bazı başka genler aktif hale getirilerek batılı görünüme sahip bir devlet yapısı oluşturuluyordu. Yani, eski elbise çıkarılarak mevcut yapıya yeni bir elbise giydiriliyordu!.

Sonra? Batılı bir devlet olmuştuk ya, sonra da artık bu “batılı devlete” uygun bir ulus yaratılmaya çalışılacaktır!. Yukardan aşağıya bir kapitalistleşme, yukardan aşağıya doğru örgütlenecek yeni bir toplum düzeni!.. Varsın kapitalistleşsindi toplum, fabrikalar kurulsun, insanlar iş gücü sahibi olsunlardı, Batı’da nasıl oluyorsa bizde de öyle olsundu. Korkacak ne

¹¹ Bu konuda daha geniş bilgiler için, www.aktolga.de 5. Çalışma’ya bakmanızı öneririm..

¹² Türkler Orta Asyadan Anadoluya devlet kurmak için falan gelmiyorlar! Yaşam kavgası getiriyor onları Anadoluya kadar. Sonra da, gene aynı yaşam kavgası o dönemin koşulları içinde önlerine ne koyuyorsa onu yaparak ilerliyorlar. Hayatın içinde öğrenerek devletleşiyorlar. Bir çocuğun gelişmesi sürecini düşünün. O da çevreyle etkileşme içinde öğrenerek gelişiyor mu?

¹³ Bu işin aslı nedir, nasıl oluyordu-gerçekleşiyordu- bu öğrenme süreci? Sırf bu problemi çözebilmek için yıllarca nörobiyolojiyle-nöropsikolojiyle uğraşmak zorunda kaldım! Sitedeki 2. ve 6. Çalışmalar ve diğer Makaleler bu sürecin ürünü oldu..

vardı ki bunda, önemli olan “muasır medeniyet seviyesine erişmek” değil miydi! Osmanlı'nın küllerinin altından bir yeniden doğuştu bu adeta!

Ama dikkat ediniz, bu arada gözden kaçan bir nokta var! Bütün bu işler yapılırken bir şeye hiç dokunulmuyor! Batıcı-Cumhuriyetçi elbiseyi üstünden çıkarıverin, hemen “kralın çıplak” olduğunu-görürsünüz! Çünkü o hala Osmanlı'nın kutsal Devletidir. Ve tabii etrafındaki “tapınak şövalyeleriyle” dört başlı Devlet Sınıfıyla birlikte.

DEVLET VE BİREY

Burada çok önemli bir nokta var: Neden bizde hep “Devleti korumaktan, ya da kurtarmaktan” bahsedilir? Sadece Osmanlı'da da değil, bugün halâ Türkiye Cumhuriyeti'nde bile, azıcık sıkışsak, neden hemen, “ne olacak bu Devletin hali”, ya da, “Devleti nasıl koruyacağız-kurtaracağız” diye düşünen birileri çıkar (ya da artık çıkardı diyelim!) ortaya? Neden hep “korunmaya muhtaç bir Devlet” vardır ortada! Ve de onu “koruyanlar”, “kurtaranlar”!. Herşey bu uğurda yapılıyor. Darbeler, muhtıralar bunu için veriliyor. Bu neden böyledir, nedir bu işin tarihsel, toplumsal temelleri? Bugün halâ, “sağcısıyla”, “solcusuyla”, “demokratiyle”, “ilericisi” ve “gericisiyle” bütün Cumhuriyet aydınlarını içine alan bu ruh halinin esası nedir, nasıl bir kültürel miras yatıyor bunun altında? Neden bir Erdoğan bas bas bağıyor, “biz size hizmetkâr olmaya geldik, amacımız Devleti temel alan anlayışın yerine bireyi temel alan bir anlayışı koymaktır” diye!.Nedir bu işin sırrı?

Kentten çıkma Batı toplumlarında birey ve toplum önce gelir, devlet sonra. Devlet, bu zemin üzerinde oluşur; elementlerini bireylerin oluşturduğu sistemin merkezi varoluş instanzıdır devlet. Birey ise, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olarak, kendisi için üretim yaptığı için bireydir. Sosyal sınıfların ortaya çıktığı temel de budur zaten. Toplum, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olanlar ve olmayanlar olarak ikiye bölündüğü zaman, sınıflı toplum da oluşmuş olur. Devlet de, bu yeni durumu, dengesizlik üzerine kurulu bu yeni “dengeyi” muhafaza etmenin aracıdır. Bu yüzden, mülk sahibi sınıflar lehine oluşan “dengeyi” koruyan kamu gücü olduğu içindir ki, onun “egemen sınıfın baskı aracı olduğu” söylenir.

Osmanlı devletinin ve toplumunun oluşumu ve yapısı ise bambaşkadır. Kuruluştan önceki dönemi düşünelim: Göçebe, çoban bir aşiret bu. Evet, bir çoban da kendisi için üretim yapmaya başlamıştır, ama o henüz daha batılı anlamda bir birey değildir. Kendi varlığını birey olarak oluşturamaz. **İçinde bulunduğu toplumla-aşiretle birlikte vardır o. “Ben” yoktur. “Ben”, toplumdur, aşirettir henüz¹⁴.**

Sonra, içinde Batı'daki anlamda bireylerin oluşmadığı bu aşiret toplumu fütuhata giriyor, ve “Devlet” haline geliyor. Bu durumda, yeni oluşan toplum ve Devlet, Batı'daki gibi, elementlerini bireylerin oluşturduğu bir sistem değildir. Sistemin mantığına göre halâ birey yoktur ortada, çünkü özel mülkiyet yoktur. “Mülk Allah'ındır”. Allah adına mülke tasarruf yetkisi ise devletin başına aittir. Osmanlı sisteminin elementleri, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olarak, kendisi için üretim yapan “birey”ler değildir. Osmanlı'da, Allah adına da olsa, mülk sahibi olan tek “kişi” merkezi temsil eden Sultandır. Tek “birey”, kendisi için, kendiliğinden varolan tek kişi o dur¹⁵. Diğer insanlar, birey-vatandaş olmayıp, kendi varlıklarını toplumu temsil eden bu devletle birlikte oluşturabilen, devlet ve toplum varolduğu için, onunla

¹⁴ Altını kırmızıyla çizdiğim bu satırlar- ve aşağıdaki paragraf o kadar önemlidir ki, bütün bunların adeta ezberlenmesi, yenilip yutulması gerekir! Çünkü, başka türlü ne dünümüzü, ne de bugünümüzü anlayamayız; birilerinin istediği gibi hep turist kalırız bu ülkede!..Bu konuda daha geniş açıklamalar için sitede yer alan 5. Çalışmaya dönülmesi gerekiyor..

¹⁵ Ama onun, yani Sultan'ın „birey „olarak „varlığı“da, Batı'daki gibi, üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip „özgür“ bir birey olmasından kaynaklanmaz. O, Allah'a ait olan mülkün, onu temsilen sahibidir. Yani gene Batı' daki anlamda „özgür bir birey“ yoktur ortada!

birlikte varolan “Reaya-sürü-kul insanlardır. Bu durumda, bireyin olmadığı bir toplumda, Batı’daki anlamda bir “sınıf”tan da bahsedilemez!

Peki Osmanlı Toplumunu, Osmanlının (ve de Cumhuriyet’in!) kendisini ifade ettiği gibi “sınıfsız” bir toplum mudur? Hayır tabii! Osmanlı Toplumunu da sınıflı bir toplumdur. Ama buradaki sınıflar Batı toplumlarındakilere benzemezler. Önce Allaha, sonra da onun adına Sultana ait olan mülkiyete tasarruf yetkisine sahip yönetici bir Devlet Sınıfıyla, hiç bir hakka-hukuka sahip olmayan “Yönetilenlerden” oluşur Osmanlı Toplumunu. Göçebe-barbar bir aşiret toplumunun fütühat yoluyla devletleşerek sınıflı toplum haline gelişiyle, kentten çıkma toplumların sınıflı toplum haline gelişleri tamamen farklı şeylerdir. **Birinci durumda aşiret toplumu bireylere ayrışmadan sınıflaştığı için buradaki “sınıflılık” aşiret yapısının adeta donarak farklılaşmasıyla ortaya çıkar.** Fütuhatı yöneten ve ondan aslan payını alan “Yönetici Sınıf” (toplumun çobanları), Tanrı adına mülkün de sahibi olduklarından Devletin vergi gelirlerine de el koyarlar. “Yönetilen” sınıf ise “Reayadır” (yani sürüdür)!

Burada en hassas nokta mülkiyetin Allaha ait olmasıyla, “Allaha ait olan” bu “mülke” tasarruf yetkisine sahip olmak arasındaki ilişkidir. Beni yıllarca uğraştıran, sonunda da “Sistem Teorisini-Varoluşun Genel İzafiyet Teorisi’ni”¹⁶ geliştirmeye kadar götüren nokta işte tam buradadır. Bu konu o kadar önemlidir ki, bu mesele anlaşılmadan ne Osmanlı Toplumunu ve Tarihi anlaşılabilir, ne de günümüz Türkiye’si! Bu konuyu daha ayrıntılı olarak ele almak için isterseniz bu yazıyı okumayı burada bırakın hemen ve 4. Çalışmaya dönün. Daha sonra kaldığınız yerden tekrar devam edersiniz! Biz şu an burada kısa bir özetle yetineceğiz:

“Mülkün Allaha ait olması” tasavvufun esasıdır; ama o Sistem Teorisinin de özünü oluşturur. Çünkü her sistem (her varlık) sistem merkezindeki sıfır noktasında temsil olunur. Sıfır noktası diye uzay-zaman içinde varlığı kendinden menkul bir “nokta” bulunmadığı halde, izafi bir gerçeklik olarak onun potansiyel varlığını kavramadan başka hiçbir şeyi kavramak, varoluş problemini çözmek mümkün değildir. Tasavvufta sıfır “Haktır”. Sistem Teorisi’nde ise bütün kuvvetlerin birbirini dengelediği sistem merkezindeki denge halidir. Yani zıtların birliğinin gerçekleşme “noktasıdır”. Ama mutlak birlik-denge diye birşey olmadığı için, sıfır noktası hiçbir zaman objektif bir varlığa denk düşmez. Çünkü her birlik-denge hali (her sıfır) aynı anda bir mücadele (zıtların mücadelesi) platformudur da. Her nesne-denge hali-, daha o “ilk” oluşma anında (bu an, o nesne, varlık için zamanın başlangıç anıdır da) çevreyle etkileşmeye bağlı olarak mevcut denge bozulurken-bozulduğu için varolur (objektif bir gerçeklik haline gelir). Bu evrende çevrenin etkisine kapalı, varlığı kendinden olan bir sistem (varlık) mevcut değildir. Bütün sistemler açık sistemlerdir. Yani her “şey” ancak çevreyle etkileşme içinde, bu etkileşmeye göre izafi olarak varolur.

Bütün bunların Osmanlı Toplumuyla ve günümüz Türkiye’siyle, devlet anlayışıyla ne alakası var mı diyorsunuz! Toplum da bir sistemdir. Ve her sistem gibi o da kendi merkezindeki sıfır noktasında temsil olunur. Sınıflı toplumlarda bu sistem merkezini (sıfır noktasını) egemen-dominant-sınıf temsil ederken, sınıfsız toplumda (ilkel komünal toplumda) sistem merkezini temsil eden bir sınıf, ya da zümre veya kişi yoktur. Merkez, ya tapınak tarafından, ya da gene Hak’kı temsilen komün başkanı tarafından temsil edilir. Bu durumda toprağın, üretim araçlarının mülkiyeti de bu “Hak’ka” aittir. Mülk hiçkimsenindir, sahibi Hak’tır demek, objektif bir gerçeklik olarak kişi ya da sınıf veya zümre şeklinde mülke sahip olma konumunda olan bir varlık yoktur demektir; ki bu durumda, Hak’kı temsil eden şey de merkezde olduğu kabul edilen o sıfır noktasıdır.¹⁷ Hak’ka ait olan mülkün Hak adına toplum için kullanım-tasarruf- yetkisini ise, eşit haklara sahip bütün komün üyelerinin seçtiği başkan elinde

¹⁶ www.aktolga.de 4. Çalışma

¹⁷ Tasavvufta, “onun varlığı yokluğudur” diye ifade edilen şey de budur zaten. Tasavvuf, ilkel komünal toplum insanların-atalarımızın- varoluş problemini dinsel bir terminolojiyle duygusal bir zeminde ifade edilmiş biçimindedir

tutar. Ancak, ilkel komünal toplumda bireyin kendisi için varolması diye birşey söz konusu olmadığından, bütün toplumu temsil eden bu “başkan’ın” birey olarak varlığı merkezdeki sıfır noktasında yoktur. Başkan bu nedenle birey olarak kendisini değil, herkesi, herkes adına merkezi-merkezdeki sıfırı-Hak’kı- temsil etmiş olur. İşte mülkün Hak’ka ait olması olayının esası budur.

Ama sonra ne oluyor, sınıflı toplumlarla ilişkiler başlıyor. Savaşlar, fetihler başlıyor. Ve bu arada bal tutan parmağını yalar hesabı zamanla yönetici bir sınıf (Devlet Sınıfı) ortaya çıkıyor. Neden sınıf? Evet üretim araçları üzerinde özel mülkiyet hala mevcut değildir, ama bu arada “tasarruf yetkisi” adı altında yeni bir kavram ve mülkiyet biçimi ortaya çıkmıştır. Komüne-töre-ait genel hükme dokunmadan, onun içeriği değiştirilerek ortaya yeni bir mülkiyet biçimi çıkarılmıştır. Mülk mü, “haşa, mülk Hak’ka aitti”! Ama Hak adına onu kullanma, ona tasarruf etme yetkisi de önce Sultan’a, Sultan adına da onun etrafındaki yönetici Devlet Sınıfı’na aitti. İşte Osmanlı’nın düzeni budur. Osmanlı “sınıfsız bir toplum” muydu?¹⁸ Elbette hayır! Peki neden halâ mülk Allah’a aittir deniyordu¹⁹? İşte bütün olay burada! İkel komünal toplumun bilgi sistemini (töre-ai) belirli bir DNA kalıbına benzetirsek, ta Osmanlı’ya, oradan da Cumhuriyet’e kadar bu DNA kalıbının esası değişmiyor. Biçimsel olarak o töre aynen duruyor gene orada. Ama, çevreye uyumun gereği olarak, sürekli bazı genler pasif hale getirilirken, bazıları da aktif hale geliyorlar. Bağışıklık sisteminin, DNA’larda bir değişikliğe gidilmeden çeşitli antigenlere karşı yeni savunma sistemleri geliştirmesi gibi, Osmanlı Toplumunda da, toplumsal DNA larda esasa ilişkin bir değişiklik olmadan çeşitli toplumsal genler arasında yeni ilişkiler kurularak çevreye uyum için yeni bilgiler geliştiriliyordu. Bu da bir öğrenme olayıdır şüphesiz. Ama dikkat edin bu durumda esas gövde (selbst-nefs) değişmiyor. O, sürekli, çevreye uyum sağlayarak biçim değiştiriyor²⁰.

Batı toplumlarında devlet aşağıdan yukarıya doğru bireyin gelişmesinin ürünü olarak ortaya çıkar ve daima belirli bir sınıfı temsil eder demiştik. Bu durumda esas olan üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olan birey ve sınıftır. Osmanlı’da ise bireyin özel mülkiyet hakkı yoktur. Bu nedenle, sınıf kavramı da özel mülkiyete sahip olan bireylerden oluşmaz. “Mülk önce Allah’ındır, sonra onu temsil eden Sultan’ın”, sonra da tabi Sultan adına tasarruf yetkisini kullanan bir Devlet Sınıfı vardır ortada!

Buradaki Devlet Sınıfı kavramının batılı anlamda bürokratlarla hiçbir benzerliği yoktur. Birey olarak birer hiç olan kullardan oluşur bu Devlet Sınıfı. Tek varlık nedenleri de Sultan’a sadakattir. Hak hukuk vs. bunların hiç yeri yoktur bu sistemde. Sultan’ın bir işareti yeter kellelerin uçması için. Burada Devlet, şekli ne olursa olsun halâ bir aşirettir (devlet içindeki Devlet). Devlet anlayışı, özel mülk sahibi bireylerden oluşan bir sınıfın egemenliğini sürdürmek değildir. “Devlet Hak’tır”! Bütün toplumun kutsal temsilcisidir! Onun kutsallığı Hak’kı temsil etmesindedir. Böyle bir toplumda kendi başına birey diye birşey olur mu! Ancak Devlet varsa, onun kulu olarak birey vardır. Hani derler ya “kılıfına uydurmak” diye, bu toplumda mülke sahip olmanın bütün çeşitleri vardır, ancak bunların hepsi o “sınıfsızlık”, “mülkün Tanrıya-Devlete ait olması” kılıfının içinde, bu çerçeveye uydurularak vardır. Önemli olan içerik değil o çerçevedir zaten. Devlet de odur. Bazıları sağında solunda “derin devlet” arıyorlar!²¹ Derin devlet o Devlet anlayışıdır. “Solcusunda da” aynıdır o “sağcısında da”. “Burjuvası da” vardır bu Devletin “işçisi de”! Önemli olan o “ruha” sahip çıkmak,

¹⁸ Peki Cumhuriyet „sınıfsız bir toplum“muydu!..

¹⁹ Aslında bununla Yönetici Devlet Sınıfı kendi varoluş-mülkiyete sahip olma pozisyonunu mutlaklaştırmış olmuyordu!

²⁰ Bu konu çok önemli. Bakterilerin DNA değişikliğine gitmeden antibiyotiklere karşı nasıl bağışıklık kazandıklarını sitede yer alan 1. Çalışmada ayrıntılı olarak ele almıştık!..Olayı daha ayrıntılı olarak incelemek için www.aktolga.de 1. Çalışmaya bakabilirsiniz...

²¹ Kılıçdaroğlu’nun o sözünü hatırlayın: “Gösterin o Ergenekon’u, neredeymiş ben de üye olayım”! Ne kadar ilginç değil mi!..

kendi varlığını o ruhun içine sığdırabilmektir. Bu ruh da nereden çıktı mı diyorsunuz! O ruh bilinç dışı olarak atalarımızdan bize kalan mirastır. Toplumsal hafızada günümüze kadar gelen bilgidir-kültürdür. İçinde Osmanlılık, İslam, ya da batıcılık da olsa özü aynıdır onun..

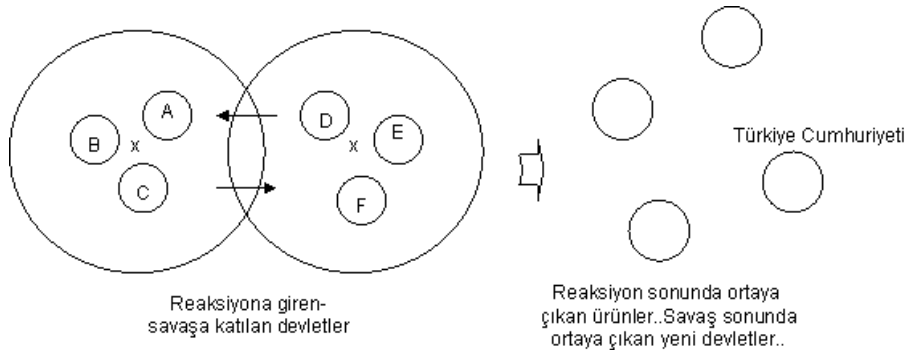
Bir nokta daha! Bu mirasın, bu ruhun bugün halâ ayakta kalmasını sağlayan, ona maddi temel teşkil eden şey ise “Devletçiliktir”, Devlet mülkiyetidir. Onun içindir ki, özelleştirmeye karşı çıkılıyor. Onun içindir bu “satıldık, öldük, bittik, mahfolduk” çılgınlıkları!

Bilinçli ya da bilinç dışı olarak ulusalcı cepheyi yöneten ruh da bu ruhtur. Kendini “ilerici”, “solcu”, “sosyal demokrat” olarak gören binlerce insanı darbecilerin peşine takan bu ruhtur. Sıkıştığı zaman işi faşistlerle işbirliğine kadar vardırabilen ruh hali buradan kaynaklanmaktadır. Siz istediğiniz kadar “hayır, biz bu trene sosyalizm adına, üretim araçlarının mülkiyetinin devlete ait olması adına bindik” deyiniz ne değişiyor ki! En fazla Devlet solculuğuna terfi etmiş oluyorsunuz o kadar!..

Şimdi artık konuya girebiliriz!!..

CUMHURİYETİN KURULUŞU, NEDEN CUMHURİYET..

Kimya’da „aktif hale gelmiş karmaşık“ (İngilizcesi “activated complex”) diye bir kavram vardır. Reaksiyona giren maddeler bir araya gelipte kimyasal bir reaksiyon-etkileşme başlayınca ortalık birbirine girer!.Aynen bir savaş ortamına benzer bu! O onu etkiler, o onu, derken bir sonuç çıkar ortaya!. İşte, Birinci Dünya Savaşı’nı böyle bir etkileşmeye benzetirsek, bizim Cumhuriyet’imizin ortaya çıkışı da bu etkileşmenin sonuçlardan birisidir. Şöyle gösterelim:

Dikkat edilirse burada belirleyici olan dış dinamiktir, yani savaştır. Bir yanda A, B, C, diğer yanda da D, E, ve F..Bunların yerine İtilaf ve İttifak devletlerini koyun ve Birinci Dünya Savaşı’nı getirin gözünüzün önüne, tablo apaçık çıkar ortaya. Burada amacımız savaşı incelemek falan değil tabii!. Sadece, genel olarak olayı-ne olup bittiğini tesbit etmeye çalışıyoruz o kadar. Yani, eğer ortada savaş gerçeği olmasaydı, Osmanlı’nın Cumhuriyet adı altında yeniden kurulması-“doğuşu”- falan da söz konusu değildi. Bu gerçeği ortaya çıkarmak, Cumhuriyet’in, savaşın çocuğu olduğunun altını çizmek istiyoruz. Birincisi bu.

Cumhuriyet gerçeğini kavramaya çalışırken ikinci belirleyici faktör de Cumhuriyet’in öncü-kurucu-gücü Jöntürk kadroya ilişkindir. Bu kadronun nasıl ortaya çıktığını daha önce ele almıştık. Osmanlı’nın tarihsel gelişme sürecini, “batılılaşma” süreciyle birlikte Jöntürklerin ortaya çıkışını, bunların daha sonra nasıl İttihatçılar, ve en sonunda da Kemalistler haline geldiklerini getirin gözünüzün önüne..İşte Cumhuriyet bütün bu etkileşimlerin-süreçlerin sonucu olmuştur.

Dikkat ederseniz burada da belirleyici olan hep dış dinamiktir. İç dinamik olarak da tabii Devlet var ortada!. Osmanlı Devleti ve onun yaşamı devam ettirme mücadelesi var. “Ya Devlet başa ya kuzgun leşe” anlayışının dumura uğrattığı toplumun ise adı bile geçmiyor! Onlar yok! Yani yok varsayılmışlar hep! “İlerici”, “devrimci” olan, “tarihi yapan”, “halka rağmen halk için” savaşıyor hep o Devlet! Osmanlı’nın “batılılaşma” sürecini alın, durup dururken niye “batılılaşmaya” karar vermişti Osmanlı? Hem de kendi iç dinamiklerinin gelişmesini engellemek, bu süreci saptırmak pahasına!..O III.Selim’leri, II.Mahmutlar’ı düşünün!..Buradan başlıyor işin özü. Devlet-Devlet’i Ali- varoluş savaşında ayakta kalabilmek için kendi iç dinamiklerini yok ediyor!. Daha sonra da o Jöntürkler, İttihatçılar ve de Kemalistler hep bu saptırılmış sürecin ürünleri olarak ortaya çıkıyorlar. Birkere tekrar bunun-bu gerçeğin altını bir çizelim. Yani, o dayanılmaz dış dinamiğin etkisi altında kendi varoluş koşullarını buna uyarlamaya çalışıyor Osmanlı. Gerçek budur. Ve süreç geliyor, geliyor ta o savaşa kadar dayanıyor. Cumhuriyet de bu sürecin sonucu-ürünü oluyor.

Peki, eğer savaş olmasaydı ne olurdu? Bu saçma bir soru tabii!. Çünkü tarihte olan herşey öyle olması gerektiği için olmuştur, bu açık. Ama biz gene de, olanı daha iyi anlayabilmek için soralım, savaş olmasaydı ne olurdu? Bu durumda, İttihatçılar-ya da Kemalistler tutupta bir Cumhuriyet falan kurmaya kalkmazlardı herhalde²²! Ne olurdu peki? Şu ya da bu şekilde gelişen bir burjuvazisi vardı Osmanlı’nın. Evet bunlar kompradordu-işbirlikçiydi falan, ama son tahlilde bunlar temsil ediyorlardı Osmanlı kapitalizmini. **Eğer savaş olmasaydı, bir süre sonra bir Müslüman burjuvazi de eklenirdi bunlara ve karşılıklı ilişkilerle-etkileşmelerle-bazan arada kavga dövüş de olsa- iç dinamik kendine bir yol açarak sistemde bambaşka bir değişime-gelişmeye neden olabilirdi.** Ama olmadı tabii. Sadece savaş yüzünden de değil! En başta sistemin saptırılmış tarihsel gelişim süreci engeldi buna. Bir kere o “ideolojik milliyetçilik” virüsü girmişti halkların içine! Gayrimüslim burjuvazi de boşuna komprador haline gelmemişti. Sadece komprador da değil, duygusal olarak da sistemden kopmuşlardı bunlar. İçinde buldukları toplumu-Osmanlıyı-temel alan bir anlayışa sahip değillerdi. İş o hale gelmişti ki, sistemin sırtında bir ur haline gelmişlerdi. Ama tabii bunu yaratan da sistemin-Osmanlı Devleti’nin-kendisiydi (tabii yabancı devletlerle birlikte) bunu da unutmayalım. Yani onlar da bir tür kurbanıydılar bu sürecin..

Sonra, savaş başladı ve Osmanlı da bu savaşa katıldı. Niye katıldı peki? Gene o “Devleti kurtarmak için” değil mi! Aynen kurbanlık bir koyun gibiydi Osmanlı! Baktı, parçalayacaklar kendisini, o da tuttu, “hani belki savaşı kazanan tarafta yer alır da ben de bu sayede kendimi kurtarırım” diyerekten Almanya’nın safında savaşa girdi. Aslında o dönemde Almanya’yla Osmanlı’nın-Devletin- çıkarları da birleşiyordu tabii. Yani sadece Osmanlı’nın isteğiyle olmadı bu ittifak!. Almanya için de önemliydi bu. İşin ayrıntılarını, nedenini falan bir yana bırakıyoruz burada. Ama sonuçta, Osmanlı, “Devleti kurtarabilirim” düşüncesiyle girdi bu savaşa, şu an bizim için önemli olan bu gerçeğin tesbitidir..

Sonrasını biliyoruz. Yenilgi ve Sevr! Ama şöyle de bir durum vardı ortada. Evet, İtilaf devletleri savaşı kazanmışlardı, ama onlar için de çok pahalıya mal olmuştu bu savaş. Bir kere, Rusya’da devrim olmuştu bu arada. Ve de bütün o Avrupa ülkelerinde de işçi sınıfı hareketleri geliyordu. Devrim ateşi bacayı sarmaya başlamıştı. Savaş bıkkını haline gelen insanlar yaralarını sarmak istiyorlardı artık. Üstelik, düşman ortadan kalkınca bu sefer de galipler arasındaki rekabet ön plana çıkmaya başlamıştı. İngiltere hegemonyasını kabul ettiremiyordu. ABD ise henüz daha gücü eline alacak durumda değildi. İtalya’nın gözü Anadolu’nun kıyı bölgelerindeyken, Fransa’nın başlıca amacı İngiltere’nin daha da güç kazanmasını engellemektir. İtalyan ordusu güney kıyılarının bir bölümünü işgal ederek Ege’ye doğru ilerlemeye başlayınca bunu engellemek için İngilizler Yunan yayımlıcağını desteklemeye başlamışlardı. Yunan devletine-Venizelos’a- “haydi kulum yürü, başına devlet kuşu kondu” dedirten ortam böyle bir ortamdı. Yunanlıların İzmir’i işgali ve daha sonra da

²² Gerçi Jöntürklük, yani ideolojik devrimcilik-toplum mühendisliği- bu, yani bazılarının kafasında mutlaka bu türden batılı bir Cumhuriyet ideali falan vardı, ama bu ayrı bir konu..

kendi güçlerini abartarak Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemeleri bu ortamın ürünü oldu. Evet Sevr'e göre Doğu'da da bir Ermeni devleti kurulacaktı ama burada da gene Rus-İngiliz ve Fransız rekabeti öne çıkıyordu. Rusya'da devrimin olması bütün işleri karıştırmıştı!. Bolşeviklerin koltuğunun altında kurulacak bir Ermenistan'a eskisi kadar sıcak bakmıyordu artık müttefikler!

Dikkat ederseniz hep aynı hikâye! Başkalarına güvenerek yola çıkanlar sonunda kaybediyorlar. Ermeni olayı yakın tarihte bunun en açık örneği oldu. 1915'ten sonra bir kez daha kaybediyordu Ermeniler. Ruslara, İngilizlere-Fransızlara güvenerek isyan bayrağını çekmişlerdi göndere. Ama gene olmadı. Çünkü, büyük devletler için önemli olan kendi çıkarlarıydı. Ama bu çıkarlar da son tahlilde karşılıklı rekabet-etkleşme-güç dengeleri ortamında belirleniyordu. Güç dengeleri ise, böyle geçiş dönemlerinde henüz daha oturmuş bir şey değildi, oynaktı. Bugün böyle, yarın başka türlü olabiliyordu. Yunanlılar da bu hesabı iyi yapamadılar. Onlar da sandılar ki, arkalarında koskoca İngiltere var! Milliyetçi körlük-"Megalo İdea", "artık vakti geldi" düşüncesi onları da hata yapmaya zorlamıştı.

Şimdi düşünün, Yunanlılar İzmir'e çıkmışlar Anadolu'nun içlerine doğru ilerliyorlar (bir kere sadece bu bile savaş bıkkını Anadolu halkı için başlıbasına birleştirici bir faktör). İstanbul işgal altında. İtalyanlar ve Fransızlar hareket halindedir, Ermeniler ise Doğu'da bir devlet kurma peşindedir ve Rusların ağzından çıkacak söze bakıyorlar. Yani, Sevr'in uygulanması süreci başlamış! Ne yapacaksınız böyle bir durumda?

Osmanlı bir hanedan devleti. Ve Sultan da İstanbul'da İngilizlerin elinde esir. Hani o, Vahdettin Kurtuluş Savaşı'nı gizlice desteklemiş falan tartışmalarına hiç girmiyorum. Buralardan bir yere varılamaz. Sonuç ortada. **Böyle bir ortamda Mustafa Kemal ve arkadaşlarının hanedanı Ankara'ya taşıma olanakları var mı! Bu bir. Ama ikinci faktör daha önemli; hani amaca uygun başka bir hanedan üyesini bulsalar bile o ortamda Ankara'da ikinci bir Osmanlı Devleti ilan etmenin bir mantığı varmıydı! Apaçık ki yoktu! Çünkü, Osmanlı hanedanı meşruiyetini kaybetmişti artık. Bu çok önemli. Hem halkın gözünde, hem de yabancı devletlerin gözünde Osmanlı hanedanı-Devleti meşruiyetini kaybetmişti.** Peki ne olacaktı o zaman, Osmanlı meşruiyetini kaybettiye eğer, meşruiyet kaynağı olarak geride ne kalıyordu başka? "Cumhur", yani halk, işte Cumhuriyet (halk idaresi) böyle doğdu-kuruldu.

Peki, halk örgütlenerek ayaklandı falan da öyle mi kuruldu bu Cumhuriyet? Hayır! Birkere halk zaten savaş yorgunuydu. Ve de, ne Devlete, ne de onun İttihatçı-Jöntürk kadrolarına güveni kalmamıştı artık. Nasıl kuruldu peki o zaman bu Cumhuriyet? Kim kurdu bu yeni Devleti?

Cumhuriyet-yeni Devlet, Osmanlı Devlet Sınıfı artığı Jöntürk-Kemalist kadronun öncülüğünde, o an elde ne varsa her kesimden insanların (eşraftan Müslüman burjuvaziye, bütün o savaş bıkkınlığına ve İttihatçılara karşı olan güvensizliğine rağmen geniş halk kitlelerine kadar her kesimden insanların) işbirliğiyle-ittifakıyla kurulmuştur. Bu kadar değişik çevreyi ve insanı biraraya getiren bir tür reaksiyondur o aslında. Yaşamı devam ettirme mücadelesinde ortak düşmana karşı kendini koruma reaksiyonudur. Bunun başka izahı yok! O dönemi düşünün bir kere, kendisini Sarıkamış'ta, Yemen'de, Balkanlar'da ateşe atan İttihatçı artığı o Jöntürk kadroyla başka türlü işbirliği yapabiliyordu bu halk!. Ama o an mecburdu buna. Yunanlılar Anadolu'nun içlerine doğru adım adım ilerliyorlardı. İstanbul zaten gitmişti elden. Güney desen işgal altındaydı. Doğu'da bir Ermeni devleti, Kuzey'de de bir Rum devleti kurulacaktı. Şaka değildi bunlar. İşte halkı Devletle ittifaka götüren koşullar bunlardır.

Peki niye halkın kendisi halletmedi bu işi de Devletle ittifaka gidildi? Neden Müslüman burjuvazinin öncülüğünde yeni bir oluşum ortaya çıkmadı? Çok açık! Burjuvazinin gücü yetmedi buna. Halk ise zaten yorgundu ve Devletten bağımsız bir sivil toplum gücü olarak örgütsüzdü. Düşünsenize, yüzyıllardır sözü hiç ayağa düşürmemişti bu Devlet. Evet,

Osmanlı'nın tarihi hep isyanlarla doluydu, ama bunlar sadece isyandı. Yani, varolana-Devlete karşı bir alternatif üretecek konumda değildi bunlar. Yüzyıllar boyunca Devletin tek bir hedefi olmuştu: İçerde kendisine rakip olabilecek bir potansiyele-alternatife yol vermemek, böyle bir gelişmeyi daha doğmadan yok etmek! Osmanlı olayı budur, Devleti yaşatmanın mantığı hep bu olmuştur. **İşte bütün bu nedenlerden dolayı, yeni Devlet-Cumhuriyet, Osmanlı Devleti'nin Cumhuriyet adı altında küllerinden yeniden doğuşudur.** Önce bu gerçeğin altını bir çizelim. Meşruiyet kaynağı olarak geriye bir tek halkın kalmış olduğunun farkına varan İttihatçı uzantısı Jöntürk kadro, "halk adına davranıp", onun meşruiyet hakkını-yetkisini kullanarak kurulmasına öncülük etmiştir bu Cumhuriyet'in. Yani, kuruluş sürecinde insiyatif tamamen onların-Devletçi kadronun elinde olmuştur. Halkı örgütleyen, işin içine sokan ve güden de onlar olmuştur²³. Zaten "halka rağmen halk için" olayının mantığı da budur! Tabi, Cumhuriyet gibi modern bir kavramla-biçimle dünyaya yeni, modern bir devlet imajı da verilerek, dünya kamuoyunun gözünde meşruiyet kazanılmaya da çalışılmıştır. Üstelik, dönemin siyasi konjonktürünün yardımıyla bunda da muvaffak olunmuştur.

Bütün bunlar bir mucize gibi görünüyor bazılarına!. Olayı bir avuç insanın "kahramanlığına" indirgeyerek adeta mistik bir hale sokuyorlar!. Şunu unutmayın ki, arkasında koskoca bir Osmanlı tarihi-onun Devlet geleneği vardı o "kahraman" "kurucu" kadronun!. Bizim Kemalist-Jöntürk deyip geçiverdiğimiz bu insanlar, o zaman Devlet'in-Osmanlı Devleti'nin ruhunu temsil ediyorlardı. Yani öyle, üç tane "asker-sivil aydın küçük burjuva" paşanın "kahramanlıklarıyla" kurulmuş basit bir yapı değildir bu Cumhuriyet!

Öte yandan, evet bazıları, "halka rağmen halk için kurduk biz bu Cumhuriyeti" diyerek akılları sıra bir tür hamasetle karışık ulusalcılık yapıyorlar, ama olsun varsın, iyiki de kurulmuş bu yeni Devlet-Cumhuriyet!.Niye mi?

Evet, ilk bakışta değişiklik özde değil biçimdedir-şekildedir. Ama mekanik-pasif bir biçim-şekil değişikliği olayı da değildir bu. Osmanlı Devleti ve toplumu için bir tür "çağdaşlık" aşısıdır. Bir tür toplum mühendisliği olayıdır. Bu anlamda da tarihsel bir devrimdir. Dış dinamiğin zorlamasıyla "aktif bir karmaşık" haline gelen toplumda yavaş yavaş iç dinamiklerin de harekete geçmesinin yolu bu şekilde açılacaktır²⁴. Yani toplum, Cumhuriyet olayıyla birlikte sürecin yolunu açacak yeni bir kulvara giriyordu adeta. Bu nokta çok önemli. Osmanlı toplumu özünde fetihçi bir toplumdur, üreten ve üreterek ayakta kalan bir toplum değildi. Fetihçilik bitince de kendi kendisini yiyip tüketerek ayakta kalabilir hale gelmişti zaten. Cumhuriyet ise, onu kuranların da iradelerinden bağımsız olarak, üreterek varolabilme yoluna giriyordu. Yeni bir kulvar derken kastettiğim budur benim. Aslında bu süreç daha önce İttihatçılar döneminde başlamıştı. Burjuva yetiştirme, bir ulus yaratma deniyordu bunun adına. Cumhuriyet zorunlu olarak bu yolda devam etti. Artık tek çare vardı önünde: Kendi diyalektik inkârını yaratarak-yaratırken varolmak! İşte yeni Türkiye'nin diyalektiği bu olmuştur. Toplum kaçınılmaz olarak bir burjuva toplum haline getirecek yoldu bu. Kemalist Cumhuriyet, varolabilmek için, herşeye rağmen kendi diyalektik inkârcılarını yaratmak zorundaydı artık. Ve o da bunu yaptı.. Kendi varoluşunun koşullarını yaratırken kendini üreterek yok edip yeniden yaratmak da diyebiliriz buna! Bugün olupbitenlerin anlamını burada aramak gerekir..

²³ Bununla Kuvayımilliyeye olayını küçümsemiş falan olmuyoruz! Elbetteki Türkiye'nin dörtbir yanında direniş grupları da vardı. Örneğin, bir Yeşil Ordu olayı, ya da diğer "çeteler"-gerilla grupları.. Ama bunlar hiçbir zaman mahalli direniş grupları olmanın ötesine geçemediler. Birleştirici olan, kurucu-öncü güç Devletçi kadrolar olmuştur bu açık.

²⁴ Ah o "iç dinamikler"! Onların başına gelen pişmiş tavuğun başına gelmemiştir bu ülkenin tarihinde! Evet, iç dinamikler harekete geçerler ama, bu kez de Devletin bu yeni sahipleriyle boğuşmak zorunda kalınır! Ne de olsa II.Mahmut' un torunlarıdır bunlar da!..

Burada altını çizmemiz gereken nokta şu: Hani ben böyle, “bu, niteliksel olarak yeni bir Devlet falan değildir, Osmanlının küllerinden doğma bir Osmanlı Cumhuriyetidir” diyorum ya, bazıları buradan hemen “Cumhuriyet düşmanlığı” sonucunu çıkarıyorlar!. Halbuki, bu sadece bir tesbittir. Böyle bir tesbitten “düşmanlık” sonucunu çıkaranlar onu-Cumhuriyet’i-bize bir toplumsal devrim-bir burjuva devrimi-olarak yutturmak isteyenlerdir. Bu yalanlarının ortaya çıkmasından korktukları için söylüyorlar bunu. Çünkü, eğer Cumhuriyet bir toplumsal devrim olayı değilse, o, benim söylediğim gibi bir Osmanlı cumhuriyetiye, o zaman Cumhuriyet’in egemenlerinin-Cumhuriyet elitinin-Devlet Sınıfının maskesi de düşmüş oluyor bu durumda. Çünkü bunlar, Kemalist-solcu aydınların da yardımıyla, kendilerini şimdiye kadar hep, ya “küçük burjuva devrimcileri”, ya da, modern-kapitalist bir devletin “bürokratları” olarak kamufle ettiler! Yani, sanki ortada bir devrim-burjuva devrimi olayı var da, bunlar da bu devrimi başarıya ulaştıran devrimci burjuvazinin temsilcileriymiş gibi davrandılar! Bu maskenin düşmesinden korkuyorlar şimdi!. Olay budur. **Ben diyorum ki: Kemalistler Osmanlı’nın Jöntürkleridir. Önce İttihatçılar çıkmıştır sahneye, sonra da, konjonktüre uygun olarak aynı ekolün-kadronun uzantısı olan Kemalistler..Yani, bunlar sapına kadar Osmanlıdır. Osmanlının “batılılaşma” sürecinin ürünü olan, pozitivist-toplum mühendisleridir. Osmanlının “tarihsel devrim geleneğinin” üzerine inşa edilmiş yeni tipte bir tür ideolojik devrimciliktir bunların devrimciliği. Aslında, aynı türden “devrimciler” bugün de egemen halâ Türkiye’nin entellektüel hayatına!.”Solculuk” denilen şey nedir ki bugün Türkiye’de? Aynı akımın “modern”-“çağdaş” uzantıları değil midir bunlar da? “Devrim yaparak” “kurtarmaya” çalıştıkları şey de özünde gene o kadim Devletçiliğimiz değil midir! **“Ya bunların kendi aralarındaki çelişkiler, bak Kemalistler İttihatçıları ipe bile çekmişler” mi diyorsunuz!** Ben size başka bir soru sorayım: Bugün birbirinin düşmanı olan bir sürü “sol” grup var ortada değil mi, haydi açıklayın bakayım bana bunların aralarındaki “çelişkileri”! Yeri gelince bunlar da öldürüyorlar birbirlerini öyle değil mi! Bunlar, toplum mühendislerinin kendi aralarındaki çelişkilerdir! “Öyle değil de böyle devrim yapacağız” tartışmalarıdır aralarındaki tartışmalar da! Sonra da, bir kaşık suda fırtınalar koparak birbirlerine düşüyorlar o kadar!**

SINIFSAAL YAPI, SINIF DENGELERİ- İLİŞKİLERİ

Şimdi soru şu: Adına Jöntürkler, ya da Kemalistler dediğimiz Osmanlı Devlet sınıfının uzantısı- tarihsel devrimci o bir avuç insan ne yapmıştır-nasıl yapmıştır da kurulmuştur bu yeni Devlet-Cumhuriyet? Bu işler olup biterken toplumun diğer sınıf ve tabakaları ne durumdaydılar? Onların katkısı ne olmuştur-nasıl olmuştur bu sürece; yani, nasıl olmuştur da sonuçta ortaya böyle bir sentez çıkmıştır?

Osmanlı burjuvazisinin büyük ölçüde, gayrimüslim tüccar, banker ve aracılardan ibaret sayılabileceğine daha önce işaret etmiştik. Bu, azınlıkların tamamının şehirli burjuva olduğu, veya hepsinin ticaretle uğraştığı anlamına gelmez. Örneğin, İmparatorlukta Ermenilerin büyük çoğunluğu Doğu Anadolu’da Müslüman köylülerle benzer şartlarda yaşıyordu. Ayrıca, Karadeniz kıyılarında ve Orta Anadolu’da geleneksel tarımla uğraşmaya devam eden Rum toplulukları da vardı. Ege kıyılarında yaşayan Rum köylülerin çoğunluğu ise ihracata yönelik meta üreticisiydiler. Kentlerdeki ücretli nüfusun büyük bir bölümünü de Rumlar oluşturuyordu. Ama yine de, 19.yy’ın son yarısında, İstanbul, Selanik ve İzmir başta olmak üzere bütün önemli şehirlerdeki ticaret burjuvazisinin ezici çoğunluğu gayrimüslimdi. Ermenilerin iktisadi öneminin yadsınamayacağı Doğu’daki şehirler bir yana, iç kesimlerdeki Bursa, Konya, Kayseri, Sivas ve Ankara gibi geleneksel şehirlerde bile ticari faaliyet açısından önemli konumlar azınlıkların elinde idi²⁵.

1906 sayımına göre, Türkiye’nin bugünkü sınırları içindeki nüfus takriben 15 milyondur ve bu nüfusun yüzde 10’u Rum, yüzde 7’si Ermeni, yüzde 1’i de Museviydi. Müslümanlar yüzde

²⁵Türkiye’de Devlet ve Sınıflar, Çağlar Keyder, s.103

80'in üstündeydiler. 1914 ile 1924 arasında bu nüfusta önemli bir azalma olduğu gibi, nüfusun bileşimi de ciddi bir değişikliğe uğradı. 1927 nüfus sayımına göre Türkiye'nin nüfusu 13,6 milyondur. Bu nüfusun içinde gayrimüslimlerin oranı ise sadece yüzde 2,6 idi. Bunların 120 bini Rumca, 65 bini de Ermenice konuşanlardı. Nüfustaki değişimin bir nedeni de savaşın getirdiği yıkımdır kuşkusuz. Örneğin Müslüman nüfusun yüzde 18'inin 1914 ile 1922 arasında ölmüş olduğu tahmin edilmektedir. Ermeni nüfusun bir bölümü 1915'teki tehcir sırasında ölmüş, bir bölümü ise Suriye'ye, Ermenistan'a ve başka ülkelere göç etmişti. Rum nüfusu içinde ölenlerin sayısı daha azdı. Yunanistan'daki 1928 sayımına göre Türkiye'den gelen mültecilerin sayısı yaklaşık 1,2 milyondur. Bunun yanında şüphesiz başka ülkelere göç eden Rumlar da vardı. Demek ki Türkiye'nin 1913'teki nüfusunun dörtte birinden biraz fazlası 1925'e gelindiğinde artık yoktu. Müslüman nüfusun beşte bire yakını ölmüş, gayrimüslimlerin ise sadece sekizde biri ülkede kalmıştı. Başka bir ifadeyle, Birinci Dünya Savaşından önce Türkiye'nin bugünkü sınırları içinde yaşayan her beş kişiden biri gayrimüslimdi; savaşın sonra ise bu oran kırkta bire düştü.

Bu dramatik gelişme, savaş yılları içinde Türkiye'nin ticaret sınıfının çok büyük bir bölümünü kaybetmiş olduğuna işaret eder. Burjuvaziden arta kalan kesim ise bürokrasiye-Devlet sınıfına karşı özerk bir tavır alabilecek bir sınıf oluşturamayacak kadar zayıftı. Üstelik, İttihat ve Terakki öncesinden kalan tüccar sınıfı eskisinden de büyük ölçüde İzmir ve İstanbul'da yoğunlaşmıştı ve harpten sonra bu iki şehir eski şaşaalı günlerine nazaran pek sönük kalmışlardı. İktisadi dönüşümün ve kültürel uyanmanın ancak 19.yy'ın sonunda başlamış olduğu taşra şehirlerinde ise bu hareketlilikten eser bile yoktu, bu şehirler varlıklarını yeniden uyusuk idari merkezler olarak sürdürür olmuşlardı. Gayrimüslim burjuvazinin büyük kısmının ülkeden çıkarılması, onların yarattığı ve desteklediği bütün kültürel kazançları da silip süpürmüştü. Doğmakta olan sivil toplum henüz meyve vermeden boğulmuş ve bir kez daha Devlet'in katı hakimiyetinin her şeyin üstüne çıkması tehlikesi başgöstermişti. Bu gelişmenin etkileri şehirlerdeki nüfus eğilimlerinde de görülebilir. Örneğin, İstanbul'un nüfusu 1,2 milyondan 700 bine, İzmir'i de içine alan ve savaş öncesinde halkının yüzde 30 kadarını Rumların oluşturduğu Aydın Vilayeti'nin nüfusu 1,6 milyondan 1,3 milyona düşmüştü. 19.yy'ın sonunda şehir nüfusunun toplam nüfusa oranının yüzde 25 olduğu, bu oranın savaşın hemen önce daha da yüksek olacağı tahmin edilmektedir. 1927 nüfus sayımında ise bu oran yüzde 18 idi. Bu genel kırılma eğilimi içinde tüm şehirlerin, özellikle de ticari bakımdan önem taşıyan şehirlerin nüfusu azalmıştı; tabii bütün gelişmesini bürokrasinin yeni merkezi olarak seçilmesine borçlu olan başkent Ankara bu gelişmenin istisnasıydı.

Eğer Anadolu'ya Türkçe konuşan Müslüman muhacirler gelmemiş olsaydı, bu nüfus eğilimleri ve bu eğilimlerin toplumsal yapı üzerindeki etkileri çok daha olumsuz olabilirdi. Bu muhacirlerin çoğu Rusya'nın ele geçirdiği eski Osmanlı topraklarından gelmişti. Kırım Savaşı sonrasında Anadolu'ya gelen Kırımlıların sayısının yarım milyon kadar olduğu tahmin ediliyor. 1877-78 savaşında da bir milyon kadar muhacir geldi. Bunlara ek olarak 1880-1923 arasında Kuzey'den gelen yarım milyon muhacir bugünkü Türkiye topraklarına yerleştirildi. Göç 1920'lerde de sürdü. Ayrıca, Balkan Savaşları sırasında ve Yunanistan'la yapılan nüfus mübadelesi sonucunda yarım milyona yakın Müslüman ülkeye geldi. Bu göçler Anadolu'nun Müslümanlaşmasına katkıda bulunduğu gibi, eski gayrimüslim tüccar sınıfının çoğunluğunun artık ülkede bulunmamasının yol açtığı iktisadi kaybı da hafifletti. Özellikle Rusya'dan gelen göçmenlerin çoğunluğu köylü olmasına rağmen, bunların arasında önemli sayıda Müslüman tüccarlar da vardı. Oğulları Rusya'da ve Avrupa'da üniversite eğitimi görmüş olan bu burjuva aileleri siyaset hayatına da önemli katkılarda bulundular. **Bekleneceği üzere yeni edindikleri statü nedeniyle milliyetçi girişimleri desteklemeye ve gayrimüslim burjuvazinin yerini almaya çok hevesliydi. Bu eğilim nedeniyle bu grubun büyük bölümü milliyetçilik bayrağı altında Devlet sınıfıyla özdeşleşti ve rakip bir siyasi sınıf oluşturamadı²⁶.**

Devam ediyoruz:

²⁶ a.g.e s.104

Öte yandan, bir kısım Müslüman tüccarların ve toprak sahiplerinin davaya bağlanmasıyla “milliyetçi hareket” güçlü bir toplumsal taban kazanmıştı; bunun nedeni, bunların büyük ölçüde ülkeden ayrılmış veya kovulmuş gayrimüslim burjuvaziye karşı olan muhalif konumlarıydı. Bu grupta yer alan insanların Devletin-Devlet sınıfının toplum üzerinde vesayet kurma çabasıyla bir problemleri yoktu. Bunlar sadece İttihat ve Terakki dönemindeki siyasal kayırmalardan yararlanarak elde ettikleri ayrıcalıklı konumlarını devam ettirmek istiyorlardı o kadar. Ayrıca, Ermeni tehciri sırasında ve Kurtuluş Savaşı yıllarında önemli miktarda servet de el değiştirmişti. Ermeniler mülklerini düşük fiyatlarla satmaya mecbur kalmışlardı. Köyleri terkederek nüfusun elindeki topraklara yörenin eşrafı ve toprak sahipleri el koymuştu. Savaş sırasında Ege kıyılarından ve Trabzon yöresinden iç bölgelere gönderilen Rum nüfus ile, savaş bitmeden önce Yunanistan’a göç etmeyi tercih edenler de geride arazilerini bırakmış veya gerçek fiyatlarının çok altında satmışlardı. Müslüman eşrafın eline geçen bu servetlerin “milliyetçi davayı” desteklemek için güçlü bir saik oluşturduğu tahmin edilebilir. Yunan ordusunun yenilmesinden sonra bir milyon Rum’un (ki aralarında hali vakti yerinde çiftçi ve şehirliler de vardı) ülkeden ayrılması sonucu gerçekleşen servet transferi de buna eklenince, bütün bunların bir kısım Müslüman eşrafa milliyetçi zaferden beklenebilecek maddi ödülleri sağladığı açıktır. Mütarekeden sonra Fransızların himayesinde eski topraklarına geri dönmeye çalışan Ermenilere bu eşrafın örgütlediği yerli çetelerin nasıl karşı koydukları da düşünülürse, bu grupta yer alan kişilerin el koydukları Ermeni-Rum mallarını elden kaçırmamak için Kurtuluş Savaşı’na nasıl dört elle sarıldıkları daha iyi anlaşılabilir.

Zaten, Kurtuluş Savaşı’nın bitmesinden sonra Lozan’da pazarlık konusu yapılan ilk konu ülkede kalan Rum nüfusunun statüsüydü. Zorunlu nüfus mübadelesi hükümlerine göre, ülkeden ayrılanların geride bıraktıkları mülk kamulaştırılmış sayılacak ve ülkeye gelen muhacirlere verilecekti. Aslında savaşlar sırasında bir milyon kadar Rum kaçmış ve mübadele hükümlerine göre 150 bin Rum daha ülkeden ayrılmıştı. Kaba bir hesapla, Rumların ülkeden ayrılmasıyla Batı Anadolu’daki en iyi toprakların en azından beşte birinin Müslüman toprak sahiplerinin eline geçtiği tahmin edilebilir. Şehirlerde geride bırakılan mülk ve servet ise şüphesiz çok daha büyük orandaydı. Savaşta geride bırakılanların bölüşümünden kimin yararlanacağına çoğu zaman siyasi otorite karar verirdi. Toprağın bir bölümü Rusya’dan ve Yunanistan’dan yeni gelen muhacirlere dağıtılmıştı. Her ne kadar millileştirilen toprakların nasıl bölüşüldüğünü kesin olarak bilmiyorsak da, Kurtuluş Savaşı’na katılan adayların ve iktidara yakın eşrafın büyük topraklar ele geçirdiği anlaşılıyor. **Toprak bölüşümünden en çok yararlananlar ise şüphesiz “milliyetçi davaya” erken katılan kasabalılar olmuştur; daha önce de belirttiğimiz gibi bunlar aynı zamanda İttihatçıların millileştirme politikalarından en çok kazanç sağlayan gruptu. Yeni Devlet ile bu yerli tüccar sınıfı arasındaki sembiyotik ilişkinin ilk örneği terkedilmiş mülk ve ticarethanelerin yeniden temellükü sırasında görüldü.**

Yeni kurulan Devletin kanatları altında büyümekte olan bu Devletçi burjuvazi 1920’lerde Devletle hiçbir siyasi ve kültürel çatışmaya girmede, minnetini dile getirmekle yetindi ve çekingenlikle parasal kazanç getirecek talepler-ara sıra-ileri sürdü. Bu burjuvazi, savaş öncesi dönemde tomurcuklanmaya başlayan burjuva kültürel gelenekleri de sürdürmedi. Bir başka deyişle, sivil toplum kurma hakkından vazgeçerek karşılığında para kazanma ayrıcalığını aldı. Bunların, bazı taleplerini öne sürmelerine izin verecek siyasi koşullar olduğunda bile iktidarı karşılığında almamayı tercih etmeleri ilginçtir. Bu durum Osmanlı tüccarlarının Saray karşısındaki boynu bükük konumunu hatırlatmaktadır. İşte bu geleneksel ilişki yerli bir burjuvazi yaratmayı amaçlayan İttihat ve Terakki’nin-daha sonra da Kemalistlerin politikalarında yeni bir ifade biçimi bulmuştu.²⁷

Yukarıdaki satırlar olayı çok güzel anlatıyor aslında, ve ilk bakışta sanki bunlara ekleyecek fazla birşey de yokmuş gibi görünüyor! Ama var!

²⁷ a.g.e. s.106-7

Tamam, gayrimüslim burjuvazinin durumu açık. 19.yy'ın başlarından sonra içine girilen sürecin sonucu bu. Sonuçları da ortada..

Muhacirlerin konumu ve psikolojileri de açık. Düşünsenize, milyonlarca insan sırf Müslüman oldukları için sürülmüşler-kovulmuşlar yaşadıkları topraklardan. Binlercesi, onbinlercesi yollarda telef olmuşlar bunların ve ennihayet “vatan toprakları” diyerek gelebilmişler bu ülkeye. Bir an için olup bitenleri bu insanların gözüyle görmeye çalışın! Bunlar öyle bir sarılmışlar ki toprağa! Tabi, yeni kurulmaya çalışılan Devlet-Cumhuriyet için bulunmaz bir nimet-kitle temeli oluşturuyor bu psikoloji. Dikkat ederseniz, zaten Devlet kurucu o Jöntürk-Kemalist kadronun büyük çoğunluğu da bu gruba dahil. Yani, Balkan göçmeni çoğu. Bütün bunlarda anlaşılamayacak birşey yok.

Ancak tam da burada çok ilginç bir nokta var: Nasıl olmuştur da, Osmanlı toplumunun ve ekonomisinin çok önemli bir parçasını oluşturan gayrimüslim burjuvazi devre dışı kaldıktan-bırakıldıktan sonra da çarklar halâ dönmeye devam edebilmiştir?. Özellikle de Kurtuluş Savaşından sonra, nasıl olmuştur da yeni Devlet-Cumhuriyet (“kayıp burjuvaziye” rağmen) ekonomik olarak ayaklarının üzerinde kalabilmiştir? Sadece bir avuç Devletçi burjuvazinin, ya da göçmenin gayretyle mi dönmüştür çarklar?

“Osmanlı İmparatorluğu’ndaki gayrimüslim burjuvazi, yabancı sermaye ile yerli üretim arasında aracılık konumunda olmasına rağmen, bol kazançlı girişim alanlarını elinde tutabilecek güçte bir yerli burjuvazi niteliğini de taşıyordu. Bu nedenle, ülkede yabancı sermayenin daha büyük rol oynaması karşısında bir engel oluşturuyordu bunlar. A.Emmanuel, beyaz kolonyalizmi ile yabancı sermayenin birbiriyle çatışan projeleri yüzünden rekabet içinde olduklarını ileri sürer. Osmanlı’nın bu gayrimüslim yerli ticaret burjuvazisiyle ilgili olarak da benzer bir tez ileri sürülebilir. Çünkü, herşeye rağmen, bu gayrimüslim ticaret burjuvazisinin bağımsız gelişme potansiyeli, yabancı sermayeyi beraberinde getiren emperyalizme tarihi bir alternatif oluşturuyordu. **Bunların-yani Hristiyan burjuvazinin- gitmesiyle ekonomide yabancı sermayenin rolünün artması bu teze kanıt oluşturdu. 1920’lerde yabancı sermaye, sadece ticari girişimler yoluyla değil, aynı zamanda, bankalar aracılığıyla ve kredilerin dağılımına doğrudan katılarak, ihracata yönelik tarımın teşvikinde ve özendirilmesinde de doğrudan bir rol oynadı. Yabancı tüccarlar ihracatın son aşamasını zaten ellerinde tutuyorlardı. 1920’lerde ise üretici ile yabancı alıcı arasındaki bağlantıyı geleneksel olarak ellerinde tutan aracılardan yerine başka mekanizmalar koyma çabasına giriştiler. Bankaların da aktif desteğiyle doğrudan doğruya sözleşme yapmaya başladılar ve üreticilerin gittikçe daha fazla borca girmesinden yararlanarak üreticiler üzerindeki hakimiyetlerini tamamlamaya koyuldular. Bu yöntemin özellikle tütün ve pamuk üretiminde başarıya ulaştığı anlaşılıyor.Yabancı sermayenin Hristiyan burjuvazinin yerini almasının bir başka örneği de, yabancı bankaların faaliyetlerinin yaygınlaşması ve bu yaygınlaşma içinde en önemli payın dış ticarete yönelik kredilere ait olmasıydı. Bütün kredilerin üçte iki ila dörtte üçü, yeni kurulan Türk bankalarıyla rekabet içinde olan yabancı bankalarca verilmekteydi. Yabancı sermaye yeni kurulan sanayi şirketleri içinde de önemli bir yere sahipti. **1923 ile 1929 arasında sanayi şirketlerine yapılan yatırımlar içinde yabancı sermayenin payı Türklerin payının tam iki katıydı. Ayrıca bazı yabancı firmalar devletten belli malları ithal etme ve iç pazarda satma tekelini de almışlardı. Bütün bu faaliyetler, yerli (Rum ve Ermeni) sermayenin daha güçlü olduğu Osmanlı dönemine göre, yabancı sermayenin ekonomideki öneminin arttığını ve farklı bir nitelik kazandığını gösterir”**.²⁸**

Müthiş birşey değil mi! Şimdiye kadar bize anlatılan o anti emperyalist-anti kapitalist hikâyelere de hiç uymuyor bunlar! Tabi, işin bir ucu da Kurtuluş Savaşı olayına dokunuyor burada!. Hani öyle, “yedi düvele karşı savaşarak kurduk biz bu Cumhuriyeti” hamasetini bir yana bıraktığımız zaman ortada kalan şudur: Kurtuluş Savaşımız büyük ölçüde bir Türk-Yunan savaşıdır. Evet, Yunanlıları kışkırtarak Anadoluyu işgale yönelten İngilizlerdir, ama

²⁸ a.g.e s.120

daha önce de belirttiğimiz gibi, Kurtuluş Savaşında ne öyle İngilizlerle, ne de diğer Batılı ülkelerle kayda değer bir çatışma falan olmamıştır. Yani, Cumhuriyet'in kuruluşu öyle antiemperyalist-antikapitalist bir ulusal savaşın sonucu falan değildir. Bir yerde, dönemin konjonktürüne uygun bir olay olarak tarih sahnesinde yerini almıştır yeni Devlet. Hatta öyle ki, böyle bir oluşumun ortaya çıkması bir yerde o Batılı devletlerin de işine gelir. Burada, yeni Devletin Sovyetlere karşı bir tampon olarak tasarlanmasını falan tartışmayacağım. Benim üzerinde durmak istediğim asıl nokta, o batılı devletlerin, Osmanlıdaki işbirlikçileri olan gayrimüslim burjuvazi tasfiye edilirken neden öyle tepkisiz kaldıklarıdır. Tamam biraz gürültü yapmışlardır ama öyle fazla da ileri gitmemişlerdir!..

Ne var ki, yabancı sermayenin ekonomi içinde dallanıp budaklanması bu arada Müslüman tüccar bir sınıfın hızla gelişmesini de engellememiştir!. Bir kısım Müslüman tüccarlar, Hristiyanlar karşısındaki ikincil konumlarına rağmen, İttihat ve Terakki döneminde gördükleri himaye sayesinde zaten önemli bir ivme kazanmışlardı. İttihatçıların bir Müslüman burjuvazi oluşturma çabaları, özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında ve kapitülasyonların kaldırılması sonucunda belirli bir başarıya ulaşmıştı. Bu ilk hız, Rumlar ve Ermeniler sahneden çekildiğinde Müslümanların rollerin çoğunu üstlenebilmelerine yetecek örgütsel yetenek birikimine yol açmış olmalı. Maddi birikim açısından, Ermeni tehciri, Rumların ülkeden ayrılması ve nüfus mübadelesi çifte önem taşıyordu. Bu sayede ortaya çıkan olanaklarla beraber oluşma sürecindeki Müslüman burjuvazi 1914-23 dönemindeki birikimi de kullanarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında daha fazla kar elde etme ve genişleme fırsatını bulmuştu.

Müslüman tüccarların bürokrasiyle vardığı zımnî anlaşmanın en önemli unsuru, ayrıcalıkların ve konumların yeni Cumhuriyet vatandaşlarının eline geçmesiydi. Bu dönemde henüz paylaşılmamış kaynaklar da mevcut olduğundan, bürokrasi ile Müslüman tüccarlar arasındaki ilişki bölüşüm üzerinde bir çatışmaya yol açmadan devam edebildi. Bürokratlar kendi içlerinde bölünmüş olmaları ve üstlendikleri reformcu görev nedeniyle bu yeni tüccarların çeşitli taleplerine müsbet cevaplar verdiler. Ne var ki, "milli burjuvaziye" gösterilen bu hüsnü kabul, yabancı sermayeye karşı olumsuz bir tavır takınılması biçimini almadı. Daha önce de söylenildiği gibi 1920'lerde yabancı sermaye ağırlığını artırırken bu yıllarda yabancılara çeşitli ticaret imtiyazları da verildi. Zaten, o dönemde Türk tüccarların başlıca örgütü olan İstanbul Ticaret Odası da yabancı sermayenin dışlanmasında ısrarlı değildi. Buna bir iki ufak istisna vardır, örneğin, o sırada halâ Yunanlı armatörlerin elinde bulunan kıyı denizciliğinin hükümet eliyle millileştirilmesi. Zaten, Türk tüccarlar yutabilecekleri lokmadan daha fazlasıyla başa çıkamazlardı, bu yüzden de yabancı sermayenin örgütlediği ve yabancı sermayeyi kayıran bir iş bölümünün alıcı tarafında kalmakla yetiniyorlardı. Ülkeden ayrılan Hristiyan araçların yerini alabilecek ölçüde birikim yapabilmekten memnundular; bu birikim devletin daha aktif müdahalesini gerektiren bir düzeye erişmediğinden bürokrasinin çekimser tavrından da şikayetleri yoktu²⁹

"Cumhuriyet kurulduğunda 1913 tarihli Teşvik-i Sanayi Kanunu halâ yürürlükteydi. Ne var ki, 1923 İzmir İktisat Kongresi'ne katılanlar sanayii teşvik için daha kapsamlı bir program yapılmasını önermişlerdi. Sanayicilerin hazırladığı rapor, "Türkiye'nin yolunda ilerleyebilmesi için" Devletten büyük ölçekli sanayi kuruluşuna yönelik gerekli koşulları sağlamasını ısrarla istiyorlar ve özel yatırımcıların yapamayacağı bazı yatırımların Devletçe üstlenilmesini öneriyorlardı. Kongrenin tamamınca onaylanan nihai metinde, hükümetin 1913 tarihli kanunu sanayicilerin gereksinimlerine uygun biçimde değiştirmesi isteniyordu. Önerilen değişiklikler, kanunun tanıdığı ayrıcalıkların yabancı firmalara uygulanması, hangi hammaddelerin serbestçe ithal edileceğine sanayicilerin kendilerinin karar vermesi ve hükümetin harcamalarında yurt içinde üretilen mamul malların- ithal mallarına oranla %20 daha pahalı olsalar bile-yabancı mallara tercih edilmesiydi. Ne var ki, yeni kanun ancak 1927 Mayıs'ında Meclisten geçti. Kanunun getirdikleri arasında vergi muafiyeti, toprak bağıışı, yatırım mallarının gümrüksüz ithal izni, taşıma ücretlerinde indirim, Devlet kurumlarının teşvik edilen firma ürünlerini %10'a kadar fiyat farkı durumunda bile satınılması bulunuyordu. Tanınan ayrıcalıklardan yararlanabilecek işyerleri ise ayrıntısıyla belirtilmişti. Genel olarak, belirli bir

²⁹ a.g.e s.122

makinalaşma (en az 10 B.G kadar mekanik gücün varlığı) ve ölçek (bu, çalıştırılan işçi sayısı ile belirleniyordu) düzeyi gerekiyordu. Her ne kadar küçük işyerlerinin bazı ayrıcalıklardan yararlanması olanaklıysa da, bürokratik işlemlerin çokluğu yalnızca büyük firmaların teşvik belgesi alması sonucunu getiriyordu. 1930 kongresinde sanayicilerin ortak şikayeti, başvuru yapıp bu belgeyi elde etmenin son derece güç olduğu ve sadece büyük firmaların teşvik kanunundan yararlanabildiği idi. Bütün raporlarda, orta düzeydeki küçük sanayi diye adlandırdıkları işyerlerinin de kanunun getirdiklerinden yararlandırılması isteniyordu. **Herşeye rağmen, 1923'ten önce kanundan yararlanan işyerlerinin sayısı 341 iken, 1926 yılında listeye 299 yeni firma daha girdi ve 1927-1929 yılları içinde 435 firma teşvik belgesi aldı.**

1932'de teşvike uygun görülmüş 1473 firmada, işyeri başına ortalama 38 işçi çalıştırılmaktaydı. 1927'de tüm imalat sektörü ortalamasının 3,9 olduğu düşünülürse, arada çarpıcı bir fark olduğu anlaşılır. "Teşviki uygun görülen" firmalar neredeyse modern fabrikalara yakın bir ölçekteydi. Teşvik belgesi alan ortalama bir firmada 79 B.G gerektiren makineler kullanılmaktaydı. 1927 sayımında imalat sektörünün bütünü için bu ortalama 0,6'ydı. Teşvik belgesi alan firma başına ortalama 43 300 liralık katma değer (üretim eksi hammadeler) düşmekteydi. 1927 sayımına giren işyerleri için bu rakam 3080 liraydı. İşçi başına katma değer ise 1220 liraya karşılık 780 lira idi. Teşvik edilen firmalar, sermaye malı olarak kullanmak üzere, muhtemelen daha fazla makina ithal ediyorlardı. Bu firmalarda ithal malı hammadelerin (cari girdiler) toplam üretime oranı, imalat sektörünün genel ortalamasının üstündeydi.

Üretimde İthal Hammaddelerin Oranı (%)

	Teşvik Belgeli Firmalar (1932)	Bütün Firmalar (1927)
Gıda, tütün, deri	5,6	3,1
Tekstil	19,4	11,12
Kimya sanayii	19,9	15,2
Metal işleyen firmalar	57,1	19,5

Coğrafi dağılım bakımından teşvik belgeli firmalar, 1927 sayımındaki büyük işyerleriyle uyum içindedir: Bu firmaların %47'si İstanbul ve İzmir'deydi. Tekstil dışında, sanayi sektörü içindeki dağılımları da 1927 sayımına giren işyerlerinden önemli ölçüde farklı değildi. 1927'de işyerlerinin %14,3'ü tekstil dalındayken, teşvik belgeli firmalar için bu oran %24'tü. Ancak, 1927 sayımındaki tekstil işyerlerinin %49,8'i giyim sektöründe yer alırken, lisanslı tekstil firmaları içinde giyim eşyası üreteni yoktu"³⁰

PEKİ AMA HEPSİ BU KADAR MI?

Evet, hepsi bu kadar mı, yani, bu Devleti-Cumhuriyeti kuranlar sadece Jöntürk gelenekli Osmanlı Devlet sınıfı uzantılarıyla, İttihatçıların döneminden kalma Devletin kayırdığı bir avuç Devletçi Müslüman burjuva mıydı? Ve bir de tabii mülteciler-göçmenler mi idi? Bunların dışındaki insanlar ne yapıyordu bu işler olup biterken?. Konuyu daha da açabilmek için şöyle bir soru daha soralım isterseniz: Eğer durum bundan ibaretse, yani bu Cumhuriyet sadece Devlet sınıfı kalıntılarıyla onların uzantısı olan bir avuç Devletçi burjuvanın eseri ise, peki o zaman Birinci Meclis'teki o muhalefet ("İkinci Grup") neyin nesiydi? Haydi o da bir yana, TCF olayı-muhalefeti ne idi, kimi-neyi temsil ediyordu? Kemalist tarihçiler gibi, "Karabekir'in ve bazı "yol arkadaşlarının" kişisel tepkisiydi bu" deyip geçiştirecek miyiz olayı! Ya peki, Serbest Fırka ne idi o zaman? Hani, bizzat Atatürk'ün isteğiyle falan kurulmuştu ama, ya sonra neden

³⁰ Ç.Keyder, "Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye" s.88, Yurt Yay.

kapatıldı? Kimi, hangi sınıfı temsil ediyordu bu muhalefet potansiyeli? Bu sorunun ucu ta 1950'ye DP'ye kadar gidiyor aslında! **Evet soruyorum, nedir o zaman bir DP olayı? Bütün bunları Devletçi burjuvazinin Devlete karşı muhalefeti-başkaldırışı olarak açıklayamayacağımıza göre, ne idi o zaman bu potansiyel muhalefetin kaynağı? Olay o kadar önemli ki, belki de işin kilit noktası burada!**

Bütün bu sorulara cevap verebilmek için isterseniz önce 1920'ler Türkiye'sine biraz daha yakından bakalım ve sistemin, şöyle biraz daha büyütülmüş bir fotoğrafını elde etmeye çalışalım; önce topraktan-tarımdan başlayalım:

“1930 sonlarında yapılan bir toprak sayımının bulgularına göre 1,1 milyon işletmenin %99,7'si 500 dönümden az ve %88,7'si de 100 dönümden az toprağa sahipti. Kırsal hanelerin %5,5'i topraksızdı ve %36,7'si 20 dönümden küçük parçalara sahipti. 500 dönümden az toprağa sahip olan haneler, işlenebilir alanın %86,3'ünü elinde tutarken, geri kalan (1,1 milyon üzerinden) 3000 aile %14'ünü işliyordu. 1927'de Türkiye çapında yapılan bir başka araştırmanın eksik bulgularına göre de, aile başına işlenen ortalama toprak miktarı 25 dönümdü..

1930'lar ortasında yapılan bir başka araştırma, fiilen kullanılan en büyük birimlerin, mülkiyetin çok daha yoğunlaşmış olmasını bekleyeceğimiz Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde değil, Ege ve Güney bölgelerinde bulunduğunu gösteriyor. Bu araştırmaya göre maksimum aile işletmesi büyüklüğü Ege'de 3000 ve Güney'de 2300 dönümdü. Üstelik 1912'de yapılan bir toprak sayımı da benzer sonuçlara ulaşmıştı. O zamanlar Adana ve Aydın vilayetlerindeki işletmelerin %46'sının 50 dönümden büyük olduğu bulunmuştu. Anadolu'nun diğer bölümlerinde ise bu oran ancak %25 dolayındaydı. 1934-35'te yapılan ve 1938'de yinelenen idari amaçlı bir anket, fiili toprak kullanımı açısından 5000 dönümün üstündeki büyük çiftliklerin ağırlıkla ticarileşmiş bölgelerde yoğunlaştığını gösteriyordu. Bu istatistik ortakçılık yoluyla küçük parçalar biçiminde işlenen büyük mülkleri içermiyor. Ulaşılan sonuç şöyle özetleniyordu: “Büyük ziraî işletmeler bütün kıyı bölgelerinde görülür ve büyük işletmelerin en çok bulunduğu bölgeler Marmara Denizi'nin batı kıyısı (Trakya) ve Güney Ege Bölgesi'dir. Bu iki bölgeyi, yoğunlaşma açısından Adana bölgesi izliyordu. Sayım raportörünün de belirttiği gibi, büyük tarımsal işletmeler ulaşım olanaklarına paralel bir gelişme gösteriyordu. Bu da, ticarileşmenin işlenen toprak birimi büyüklüğünü açıklamada en önemli faktör olduğu görüşünü doğrular.

Bu bulgular, çok sayıda köylü işletmesi ve bazı coğrafi bölgelerde toplanmış daha büyük çiftliklerden oluşan bir tablo ortaya çıkarır. Büyük çiftliklerin daha çok pazara yönelik ürün yetiştiren ticarileşmiş bölgelerde toplandığı görülür. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kiracılık anlaşmalarıyla küçük birimler halinde işlenen büyük mülkler ise, ticari olmayan yarı feodal kategorisine denk düşerler. Ticarileşmiş ortakçılık ise, ürün teknolojisi pamukta olduğu gibi belli bir mevsimde değil, tüm yıl boyu emek gerektirdiği durumlarda, büyük çiftliklerle yanyana varolmuştur. Bu nedenle tarımda proleterleşme görülmez ve gerçek üreticiler dört ayrı kategoriye bölünebilir: yarı proleter mevsimlik işçiler, en geri bölgelerdeki toprak sahibine bağımlı kiracılar, çoğunluk kendi küçük mülk toprakları da olan ortakçılar, ve-en büyük kategori olarak- kendi mülk topraklarını işleyen köylüler”³¹

Buradaki tablo çok açıktır: Osmanlı-ve tabii daha sonra da Türkiye toplumu büyük ölçüde küçük üreticilerden oluşuyor. Bunun çeşitli nedenleri var. En başta geleni ise Devlet! Daha önceki bir çalışmada bu konuyu ayrıntılı olarak ele almıştık³². Devlet kendi bekası için büyük toprak sahibi Müslüman bir orta sınıfın güçlenmesine olanak tanımıyor. Korkuyor açıkçası! Önünde 1808 Sened'i İttifak olayı var! II.Mahmut'un büyük toprak sahibi ayanları nasıl biçtiğini biliyoruz. **Öyle ilginç bir tarihimiz var ki bizim, hangi döneme bakarsanız bakın, hep o Devleti küçük üreticilerin “koruyucusu”-hamisi havasında görürsünüz!. Orta sınıf-burjuvazi azıcık güçlenmeye başlarsa Devlet**

³¹ a.g.e. s.27

³² www.aktolga.de 7.Çalışma..

hemen “toprak reformundan”, “halkçılıktan” falan bahsetmeye başlar. 60’lardan sonra Devletin yavaş yavaş “solcullaşmasının”, 70’lerde ise kendisini “ortanın solunda” ilan etmesinin ardında da hep bu gelişen orta sınıfa-burjuvaziye karşı³³olma, küçük üreticileri-küçük burjuvaları yanına alarak onu kontrol altında tutma çabasıdır.

Tabii, Osmanlı-Türkiye toplumunun bir küçük üreticiler toplumu olmasının esas nedeni onun tarihsel oluşumu ve gelişimidir. Bir kere bizim halkımız hiçbir zaman öyle ne köle, ne de Batı’da olduğu gibi serf olmamıştır. Bunun nedeni açıktır. Herşeyden önce biz yerleşik bir toplum geleneğinden gelmiyoruz. Göçebe bir aşiret toplumu bizim kökenimiz. Daha sonra bu aşiret devletleşerek fetihçi yapıya uygun-onun lojistiğini sağlayan bir toprak-toplum düzeni oluşturuyor. Bizim sınıflı topluma geçişimiz böyle. Yukarıda bir Devlet sınıfı, aşağıda da Yönetilenler dediğimiz özgür-küçük üreticiler yığını böyle ortaya çıkıyor..O yapısal değişiklik falan 16.yy’ın ortalarından itibaren başlıyor. Ama işin özü gene değişmiyor. Devlet, bu sefer de, kendi rakipsiz konumunu muhafaza edebilmek için “reaya kullarının koruyucusu” olarak palazlanmaya çalışan orta sınıfa hayat hakkı tanımıyor!..

Peki, bütün bunlardan çıkan sonuç nedir mi diyorsunuz? İsterseniz önce, tabloyu biraz daha genişleterek bir de sanayi kesiminin durumuna bakalım:

1927’de imalat sektörleri arasındaki ölçek farklılıkları ve işgücünün dağılımı³⁴:

Sanayi Sektörleri	4’ten az işçi çalıştıran iş yerleri (%)	Tüm sanayi işçilerinin yüzdesi olarak sektörde çalıştırılan işçi	İşyeri başına ortalama işçi
Gıda, tütün, deri	78	43	3,9
Tekstil	74	18,7	5,1
Ağaç	83	9,5	3,1
Kağıt ve ürünleri	49	1,1	8,0
Maden İşletme	89	13,2	2,3
İnşaat Malzemeleri	57	4,8	4,3
Kimya Sanayii	72	1,2	4,5

Sanayi sektöründeki Katma Değer ve İş gücü³⁵:

Sanayi	Katma değer (üretim, hammaddeler) (Cari fiyatlarla TL.)	%	İş gücü	%
Gıda, tütün, deri	127 878 074	64,4	110,480	43
Tekstil	36 571 042	18,3	48 025	18,7
Metal İşleme	7 982 901	4,0	33 866	13,2
Kimya	7 294 268	3,6	3 107	1,2
Ağaç	6 968 270	3,5	24 264	9,5
Madencilik	6 933 481	3,5	18 932	7,4

³³ Burada orta sınıf kavramını, hem protokapitalist Müslüman eşraf-ayan anlamında, hem de daha sonra gelişen Anadolu burjuvazisi için kullanıyorum..

³⁴ Keyder, „Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye” s.79 Yurt Yay.

³⁵a.g.e. s.81

Kağıt	2 604 847	1,3	2,792	1,1
İnşaat Malzemesi	2 020 341	1,0	12,345	4,8
Diğerleri	1 764 353	0,9	2 589	1,0

Buradaki durum da aynıdır. Yani, 20.yy'ın başlarında Osmanlı-Türkiye toplumunda sanayi kesimi de büyük ölçüde küçük ve orta boy işletmelerden oluşmaktadır. Evet tamam, İttihatçılardan itibaren tarım ve sanayi kesimlerinde Devlete bağlı Devletçi bir orta sınıf-burjuvazi yetiştirilmeye çalışılmış, bunda da belirli ölçüde başarılı olunmuştur. Ama bu demek değildir ki, Devlet, tarımıyla sanayisiyle bütün bir topluma tam olarak hakimdir! Bütün işi gören Devletçi kesimdir, ekonomi tamamıyla bunların elindedir! Geri kalan insanların ise hiçbir inisiyatifleri yoktur, bular güdülen bir sürüye benzerler! Öyle bir çoban ki, tek tek bütün o koyunların boynuna bir yular geçirmiş güdüyor! Yok böyle birşey!. Sürünün bile belirli bir inisiyatifi vardır sonuçta!. Nitekim, ne işe yarıyor ki o çoban köpekleri!. Sürüyü istenilen düzen-statüko içinde tutmak değil midir amaç!.

İkinci bir sonuç da şudur: Öyle “feodal”, ya da tamamen içe kapalı bir ekonomi-toplum değildir bu toplum. Büyük ölçüde pazar için üretim yapan küçük üreticilerden oluşmaktadır. Yani, kapitalizm kurdu girmiş çoktan ağacın gövdesine! Ve bu insanlar üretmekten, daha iyi yaşamaktan başka birşey istemiyorlar aslında. Devletin bütün yükünü-günahlarını da onlar çekmiş şimdiye kadar. **Savaş olmuş, ölen onlar, barış olmuş, Devletin mültezimlerine sağılan gene onlar. Bu nedenle, artık Devlet kökenli hiçbirşeye, hiçkimseye güvenleri kalmamış bu insanların. Öyle ki, İttihatçılık macerasından sonra yeni bir Kemalist maceraya bile mesafeli duruyorlar! Hani o “manda” tartışmaları falan var ya, aslında ülkeye huzur geleceğinden emin olsalar ona bile razı olacak hale gelmişler.**

Ama öte yandan da ülke işgal edilmeye başlanmış. Yunanlıların İzmir'e girişi ve Anadolu'ya doğru ilerlemeleri herkesi harekete geçiriyor, ve zorunlu olarak bir direniş ruhu gelişmeye başlıyor. Yani öyle hemen, Kemalist Devrimlere olan inançla “Mustafa Kemal'in askerleri” haline falan gelivermemiş bu insanlar! Öyle bir durum ortaya çıkmış ki, toplumun bütün sınıf ve tabakalarının (bunların hepsinin beklentileri farklı farklı olsa da) üzerinde uzlaştığı bir zemin olmuş Kurtuluş Savaşı..Ve savaşı kazanan da bu ruh olmuş aslında. Yaşamı devam ettirme mücadelesinde Devletle halk ilk kez bu şekilde biraraya gelmişler!

Bu ittifakın en açık delili Birinci Meclis'tir. Çünkü, mücadeleye katılan herkesi görürsünüz burada. Devleti temsil eden Jöntürk kadro da oradadır. İttihatçı artığı Devletçi burjuvazinin-eşrafın temsilcileri de. Ama bunların yanı sıra geniş halk yığınlarının-sivil toplumun temsilcileri de vardır orada.

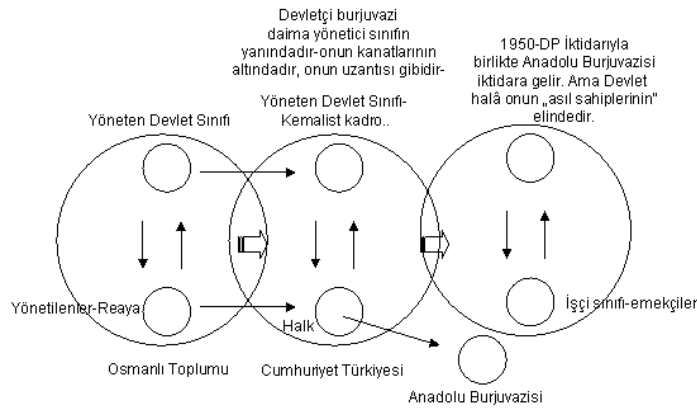
Peki sonra ne oldu?

Dikkat ediyormusunuz, yapılan bütün o “sınıf tahlillerinde”-en “solcu”, en “bilimsel” olanlarında bile-herşey var ama bir tek şey yoktur: **Sivil toplum!** Devletten bağımsız olarak gelişen, Anadolu burjuvazisinin önderliğindeki Anadolu sivil toplumu! Niye yok peki bunlar? Yok, çünkü Devlet daha doğarken kafasını kesmiş hep onların sözcülerinin! Kesmiş ama yok da edememiş hiçbir zaman! Aynen o, Cemil Ertem'in kitabında bahsettiği “deniz yıldızı” gibi!³⁶ Kafasını kesiyorsun, ama yok olmuyor!. Bir süre sonra koparılan uzuv yeniden gelişiyor, ortaya çıkıyor! Hayalet gibi birşey yani! **İşte benim potansiyel Anadolu sivil toplum muhalefeti dediğim dağınık sistem gücü budur.** Pazar için üretim yapmaya başlamış milyonlarca küçük-orta boy üreticiden oluşan bir potansiyel. Bunlar heryerdeler ama hiçbir yerdeler! Çünkü kendilerine

³⁶ Wikileaks, C Ertem, Ö Uçkan, Etkileşim Yayınları, 2011

güneşin altında açık bir yer, bir varoluş zemini bulamıyor bu insanlar! II Mahmut'un gelişen sivil toplumun kafasını kesme geleneği, daha doğarken onu boğma geleneği olduğu gibi sürüyor Cumhuriyet döneminde de. Kazan kayıyor içten içe. Bir potansiyel-basınç olduğu açık, bunu herkes hissediyor. Zaman zaman, basınç kazanı patlatmasın diye kazanın kapağı falan da açılmaya çalışılıyor (Serbest Fırka örneğinde olduğu gibi). Ama hiçbir zaman onun potansiyel bir güç olmaktan çıkarak objektif bir gerçeklik haline gelmesine izin verilmiyor. Ta ki 1950'ye kadar!

1950 ye nasıl geliniyor peki? Çok partili rejime nasıl geçiliyor? Bu konuyu daha sonra bu çalışmanın dördüncü bölümünde ele alacağız, ama şimdilik şu kadarını söyleyelim ki, bu geçiş hiçbir zaman öyle Devletçilerin söyledikleri gibi "İsmet Paşa'nın iyi niyetiyle-demokrasi aşkıyla" falan olmuyor! Mecbur kalıyorlar mecbur!! Hem iç dinamik, hem de dış dinamik zorunlu kılıyor böyle bir geçişi. Yoksa hayal bile edemezsiniz bunu! Bakın etrafınıza, bir Kaddafi'ye bakın, bir Beşar Esad'a bakın nasıl direniyorlar! Evet dış dinamik bugün onları da zorluyor, ama iç dinamik yeterli değil, ya da biraz daha olgunlaşması gerekiyor..Türkiye'de ise, 1950'lere geldiği zaman, iç dinamiklerin gelişmesiyle dış dinamik arasında bir uyum var ortada. Ama aslında sadece bu da değil! Bir de Osmanlı'nın başına gelenlerin yarattığı bir travma-ve tecrübe var ortada! Bizdeki Devlet sınıfı kadroları dünyaya ters düşmenin başlarına nasıl bir bela saracağını biliyorlar! Bu yüzden de daha esnek hale gelmişler. Bükemeyecekleri bileği daha erken farkedebiliyorlar, sağa sola eğilme, uzlaşma yetenekleri daha gelişmiş bizdekilerin!.

DEVLETÇİ BURJUVA İLE ANADOLU BURJUVASI BİR VE AYNI ŞEY DEĞİLDİR!..

Bütün mesele aslında diyalektik düşünme yeteneğini geliştirebilmekte ve onu hayatın akışı içinde kullanabilmekte yatıyor! Hayatın akışı dediğimiz şey ise çok basittir, günlük yaşantımızdır bu bizim. Yeriz, içeriz, işe gideriz...etrafımızda ne olup bitiyor bunları duyu organlarımızla algılarız...sonra da bütün bunlardan bir dünya görüşü çıkar ortaya. İşte mekanik dünya görüşü denilen şey budur. Bir ucu materyalizme bir ucu da idealizme varır bu dünya görüşünün.. Aradaki konakları saymıyorum. Sübjektif idealizm, pozitivizm...bütün bunların hepsinin kaynağı dünyaya-hayata mekanik olarak bakıştır. **Diyalektik düşünce ise, görünenin, görünen dengenin-statükunun altında yatan değişimi-değişerek, değişirken varolma sürecini temel alır. Bu sürecin belirli bir aşamasında objektif gerçeklik olarak ortada dolaşan-yani görünen, sadece, varolan statükoyu temsil edendir. Yeni ise, belirli bir noktaya kadar eskinin içinde potansiyel bir gerçeklik olarak varolur, yani her zaman, aha bak şu eski, şu da yeniyi temsil ediyor diye gözle görüp elle tutmazsınız onu. O, süreç boyunca aslında heryerdedir, varlığı heryerde hissedilir ama belirli bir noktaya kadar, aha işte burada diyemezsiniz. Aslında tabi işin bilimsel yanı üretici güçlerin gelişmesiyle belirleniyor. Üretici güçler, önce varolan eski yapının içinde gelişmeye başlıyorlar. O meşhur, "minarenin kılıfına sığamaz hale gelmesi" ise bu gelişmenin belirli bir noktasında oluyor. İşte bizim**

“devrim” olarak adlandırdığımız olayın özü de budur zaten. Yani öyle devrim gökten zembille inmiyor! Ya da, “profesyonel devrimcilerin”-toplum mühendislerinin özel çabalarıyla gerçekleşmiyor!. Devrim, varolan objektif gerçekliğin kendi içinde kendi inkârını yaratması-bu anlamda kendini üretmesi olayından başka birşey değildir.

Gelelim Devletçi burjuva-Anadolu burjuvası diyalektiğine! “O da burjuva, bu da burjuva, mesele nedir, mesele üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmak değil midir”? Hayır değildir! Bu, işin görünen, yani mekanik olan yanıdır. İşin özü ise bu kadar basit değildir. Burjuvazi, tıpkı bir robot gibi mekanik-sadece üretim araçlarının mülkiyetine sahip olan bir sınıf değildir. Onun varlığı-kimliği ve fonksiyonu yaşayan bir gerçekliktir. Bu yüzden de tarihseldir. Dünden bu yana uzanan, kapitalizm öncesi sürece-ilişkilere karşı verilen mücadeleler içinde şekillenen bir gerçekliktir. **Devlet sınıfının uzantısı olarak gelişen ve varolan bir burjuvayla (örneğin bir Koç’la, ya da son günlerin aktüel ismi bir İnan Kıraç’la), Devlete-kapitalizm öncesi bir sınıf olarak Devlet Sınıfına karşı mücadele içinde gelişen-varolan bir burjuvayı (örneğin TUSKON’lu, TİM’li veya AK Partili bir burjuvayı) düşünün; görünüşe baktığınız zaman bunların her ikisi de “burjuvadır”. Ama sınıf mücadelesi pratiğine baktığınız zaman bunların birbirine karşı bir konumda durduklarını görürsünüz. Üstelik de bu karşıtlık öyle, Batı’da olduğu gibi, bir sosyal demokrat burjuvayla Hristiyan Demokrat burjuva arasındaki karşıtlığa benzemez!. Bunların-yani Batı’dakilerin- arasındaki farklılık aynı sistemin (kapitalizmin) içindeki çelişkilere-sınıf içi çelişkilere-dayanırken, Devletçi burjuvaziyle Anadolu burjuvazisi arasındaki çelişki iki farklı sistem arasındaki çelişkiden kaynaklanmaktadır. Ha, giderekten taşlar yerine oturur da, Devlet sınıfının tasfiyesine paralel olarak ilerde burjuvazi de kendi sınıfsal birliğini sağlar, bu ayrı meseledir. Ama, kapitalizm öncesi bir ucubenin yanında olduğu sürece Devletçi burjuvazi de onun bir parçası olmaktan ileriye gidemez.**

Bu konuyu bu kadar uzatıyorum çünkü işin özü burada yatıyor. Bu çalışmanın bir sonraki bölümünde 27 Mayıs’ı ele alırken de göreceğiz. O günleri düşünün hele bir: Bir yanda 27 Mayıs’ın “devrimci” Devlet sınıfı unsurları-kadroları ve bunlarla elele kolkola olan o Devletçi burjuvalar, diğer yanda da ipin altında Menderes’in etrafında toplanmış olan Anadolu burjuvaları³⁷! Bu durumda, aradaki mücacele öyle sınıf içi bir mücadele falan değildir, bir ölüm kalım mücadelesidir bu!. Şimdi soruyorum, hani “o da burjuva bu da burjuva”ydı! Ha, bunlardan biri (yani Devletçi burjuvalar) “sanayi kesimini” temsil ediyorlar da, diğerleri de (yani Anadolu burjuvaları da) ticaret ve “tarım kesimini” mi temsil ediyorlar, aralarındaki çelişkilerin kaynağı da buradan mı geliyor, böyle mi diyorsunuz siz³⁸!. Alın size mekanik dünya görüşüne bir örnek! Peki, madem öyleyse, gelelim bugüne: Elinde çanta dünyayı dolaşarak kendi ürettiği malları satmaya çalışan o Anadolu burjuvası sanayicileri nereye koyacaksınız o zaman bu tablo içinde? Aha işte, bunlar da sanayici! Sadece Devletçi-TÜSİAD’cı olunca mı sanayici olunuyor yani!³⁹ Hayır efendim!. Türkiye’de kapitalizm, bir, yukardan aşağıya

³⁷ Bu tablo 12 Mart’ta ve 12 Eylül’de de farklı değildi!..

³⁸ Burada altını çizmek istediğim nokta açık sanırım!. Yani sanki ortada, Batı’da olduğu gibi aşağıdan yukarıya doğru aynı sürecin içinde gelişmiş bütünsel bir „Türkiye kapitalizmi“ var da, bu bütünün bir parçası olan „sanayicilerle“ „ticaret ve tarım kesimi“ de kapitalizmin gelişmesinin diyalektiğine uygun olarak kendi aralarında çekişiyorlar!...olayın bu şekilde yüzeyselleştirilerek ele alınmasına karşıyım ben!..

³⁹ Ne yazık ki, bu konuda, sayın Keyder’in çok değer verdiğim çalışmaları bana göre eksik-yetersiz kalıyor! Herşey var da bu ayırım yok orada! Çünkü Devlet olayı tam yerine oturmuyor! Böyle olunca da tabi, özellikle geçiş diyalektiği söz konusu olduğunda çelişki apaçık çıkıyor ortaya!. Öyle ki, sanki 1950’yi yapan falan da hep bu Devletçi burjuvazi imiş gibi oluyor!. Bunlar-bu „burjuvalar“- önce Devlete biad ediyorlar, ama sonra biraz palazlanınca da ona karşı isyan bayrağını açıyorlar! Böyle midir gerçekte durum? Haydi 27 Mayıs’ı bir yana bırakalım ve 12 Mart’a-12 Eylül’e bakalım. Bana göre, sadece TÜSİAD’ın durduğu yer bile olayı açıklıyor aslında!. Yetmedi mi, o zaman bugüne bakın: Bir yanda Devletçi burjuvalar, diğer yanda ise AK Parti’nin Anadolu burjuvaları!. Keyder’in çalışmalarında bir açıklamasını bulamıyorsunuz bu durumun!. Aslında olayın özünü görüyor Keyder. „Periferi tipi“-bu anlamda dış dinamiğe bağlı olarak aşağıdan yukarıya doğru- gelişen bir kapitalizmle, Devletin müdahalesiyle, yukardan aşağıya doğru gelişen „kapitalizm“ arasındaki farkı görüyor. Ama bir türlü bu diyalektiğin al-

doğru Devlet eliyle-Devletçi sistemin uzantısı olarak geliştirilmeye çalışılmıştır, bir de, aşağıdan yukarıya doğru, bunun diyalektik anlamda zıttı-inkârı olarak. Ve bu ikisi bir ve aynı şey değildir. Her bakımdan değildir. Sadece siyasi olarak da değil!. Bunlardan birisi statükocu, diğeri ise ilerlemecidir-kendi çapında devrimcidir. Ama bizde işler tersinedir ya, nasıl ki Türkiye’de “sol sağdır” diyoruz, aynı şekilde, burjuvazinin de kendini “ilerici” “Atatürkçü”-“sol” olarak görenleri sağ, “muhafazakâr”, hatta “sağ” olarak görenleri de soldur!. E, ne yapsınlar, diğerleri “sol” olunca onlar da modaya uyarak kendilerini “sağ” olarak nitelendirmişler! “Muhafazakarlık” ise bambaşka bir olaydır bizde!. “Muhafazakar” olmak sol olmanın-devrimci olmanın ön şartıdır Türkiye’de! Çünkü, “batılılaşmak” adı altında bir kültür ihtilali yaşamış bu ülke. Kendi değerlerini, kültürünü küçümsemenin, inkâr etmenin Devlet gücüyle bir zorunluluk haline getirildiği bir ülke burası. Bu nedenle, bu inkâra karşı muhafazakâr olacaksın, yani kendi değerlerine sahip çıkacaksın ki, sonra devrimci-solcu olabilesin. **Varolana sahip çıkarak onu daha ileriye götürme mücadelesidir solculuk-devrimcilik. Yoksa, tarihsel olarak oluşmuş-seni vareden bütün o değerleri-kültürü elinin tersiyle iterek, bunların yerine yabancı bir kültürü-yaşam bilgilerinin koymaya kalkarak ne solcu olunabilir, ne de devrimci.**

Açık söylüyorum, bu gerçek kavranılmadığı sürece daha otuz tane seçim kaybedersiniz siz! Sonra da oturur, bu halk neden bizi seçmiyor, “Stockholm sendromu” bu, diye ağlarsınız”!. Halk, kendisini-kendisinden olanı seçiyor, bu kadar basittir olay!. Sen “sol-solcu” olunca (bilinç altından da olsa) halkı cahil-göbeğini kaşıyan adam olarak görmeye başlıyorsan eğer, önce kendine bir çeki düzen vermen gerekir!

KÜRT İSYANI VE SİVİL TOPLUM MUHALEFETİNİN TASFİYESİ-“TAKRİRİ SÜKUN”

Kurtuluş Savaşı kazanılmış, Cumhuriyet ilân edilmişti. Peki sonra ne oldu?

İlk iş olarak, savaşı yürüten Meclis dağıtıldı! Ve tek tek, M.Kemal’in belirlediği isimlerden oluşan (seçimler iki dereceliydi o zaman, yani şimdiki gibi halkın direkt oy vermesi falan yoktu) yeni bir Meclis ortaya çıkarıldı. Birinci Meclis’in içindeki muhalefeti-II Grup’u mu soruyorsunuz, muhalefet falan kalmamıştır artık ortada, hepsini dağıtırlar!. Halbuki bakın ne diyordu o muhalefetin sözcülerinden birisi:

Hüseyin Avni Ulaş: “Büyük Millet Meclisi idaresi bugün birtakım müstebit kumandanların, valilerin elindedir. Zihniyet değişmiyor, yalnız sandalye değişiyor. Sonra bunlar istibdatlarını birbirlerine firavun postu olarak terk ediyorlar. İdarenin bundan yüz sene öncesinden hiçbir farkı yoktur. Demokrat, halkçı bir hükümetin, bir milletin tarihine bakın ve mevcut durumla karşılaştırın”⁴⁰..

Ya peki TCF ve Karabekir konusu? Burada olayın ayrıntılarına girmek gibi bir niyetimiz yok. Karabekir-M.Kemal çelişmesini de bir yana bırakıyoruz şu an. Bu konuda bence önemli olan, TCF’nin temsil etmeye çalıştığı-devre dışı bırakılan-o sivil toplum potansiyelidir. Birinci Meclis’i oluşturan koalisyonun dağıtılmasından sonra, toplumsal planda halâ güçlü bir şekilde varlığını sürdüren ve kendisini hissettiren muhalefetin tasfiyesidir. Evet, belki TCF’yi kuran askerler de aynı-Jöntürk kadronun içinden geliyorlardı. Bu açıdan aralarında bir fark yoktur denebilir. Ama mesele o değil. Mesele, sivil toplumun kendisine bir çıkış yolu-vasıtası aramasıdır. Aynen Serbest Fırka olayında olduğu gibi. 27 Mayıs’tan sonra bile AP’nin başına eski bir genel kurmay başkanını getirmediler miydi! Ona bakarsanız, eski İttihatçı-İş Bankası’nın piri, o dönemin Devlet eliyle burjuva yetiştirme politikasının mimarlarından olan Celal Bayar’ da DP’nin kurucularındandır!.Yani şimdi buna bakarak 1950’yi yapanları da

tını çizemiyor. Türkiye kapitalizminin ekonomi politiğini bu zemin üzerinde ele alamıyor. Kim bilir, belki de bütün bunlar literatürdeki kavramlarla açıklanamayan şeyler onun için!..

⁴⁰ Ahmet Demirel, „Birinci Meclis’te Muhalefet:İkinci Grup“, İletişim Yay. s.376

Devletçi burjuvalar olarak mı değerlendireceğizi!! Peki o zaman, 27 Mayıs'ta C.Bayar'ı Yassıada'ya götüren askerlerin arkasında duran o burjuvalar kimlerdi⁴¹!!.

Bazıları diyorlar ki, “ne sivil toplumu-hangi sivil toplum muhalefetinden bahsediyorsun sen, ne olduğu belli olmayan bir sivil toplum deyip duruyorsun hep”? Öyle mi! “Ne olduğu belli değil” diyorsunuz ha! Daha şurda bir ay önce-12 Haziran'da seçimini kazanan güçtür o sivil toplum! Bir 12 Eylül Referandum'unda demokratikleşme için “yetmez ama evet” diyendir! Ve de tabi, bütün engellere rağmen bugün sivil bir anayasa hazırlığına soyunandır. Bakın, aradan seneler geçmiş, maşallah dün nerede duruyorsa bugün de halâ aynı yerde duruyor bu insanlar. Yani, Devlet-Devlet sınıfı neredeyse daima onun karşısındalar! Hem de dağ gibi! Evet, sizin “göbeğini kaşıyan adam” dediklerinizdir onlar!. “Cahiller” diyerek önemsemediklerinizdir!. Ama olsun, siz onu bunu bırakın, o mezar kaçkını-Osmanlı artığı antika Devletin karşısında yenilmez bir güç olarak duruyorlar ya onlar, gerisi önemli değil! Türkiye'yi değiştiren-daha da değiştirecek olan güç budur işte. Öyle kendisine “solcu”, “ilerici” diyenler değil, gerçekten ilerlemeci, gelişmeci olanlar-yani o sivil toplum gücü-değiştiriyor bu ülkeyi.

İşin bir diğer ilginç yanı da, onun-o sivil toplumun-karşısında dün kimler varsa bugün de halâ onların var oluşudur!. **Bir yanda, aslında Kürtleri de içine alan o sivil toplum-kitleler, diğer yanda ise, “Kürt-Türk”-“sağcı”-“solcu” Devletçi-Ergenekoncu 20.yy artığı ideolojik-toplum mühendisi antika güçler ittifakı!.Türkiye'nin gerçeği budur.**

“1924-25 olayları-Kürt isyanı- Ankara hükümetinin karşılaştığı en önemli tehditti. Bu, aşiret oligarşisini ve onunla örtük bir ittifak içinde olan merkezi otoriteyi hedef alan, ve içinde dini ve ayrılıkçı renkler barındıran tam teşekküllü bir ayaklanmaydı. Ayaklananların toprak talepleri açıkça belli değilse de, bu isyan ülkenin arzulanan ulusal homojenliğe ulaşamadığını bürokrasiye hatırlattı. **Bu ayaklanmayla hükümet savaş durumuna geri dönerek, Doğu'daki Kürt taleplerini bastırmak amacıyla, olağanüstü yetkiler taşıyan İstiklal Mahkemeleri'ni yeniden faaliyete geçirdi; bütün ülkede sıkıyönetim ilan edildi ve Takrir-i Sükun Kanunu çıkarıldı. Bu kanun hükümete otoriter bir yönetim için gereken kurumsal çerçeveyi sağladığı gibi, aynı zamanda potansiyel muhalefet kanallarını da ortadan kaldırdı.** 1925'ten sonra (1930'daki kısa bir dönem dışında-Serbest Fırka olayı) yirmi yıllık tek parti yönetimi boyunca muhalefet kanalları kapalı kaldı. Bu kapanış, özerk örgütlenme fırsatını bulmuş olsa bile burjuvazinin bürokrasi karşısında iktidar mücadelesini kolayca sürdüremeyeceği anlamına geliyordu”⁴².

Daha önce özellikle Ermeni olaylarını-isyanını ele alırken kısmen onları da eleştirmiş, Ermeni örgütlerinin hatalarının da altını çizmeye çalışmıştık. Ama Kürtler için hiçte böyle değildi durum. Evet, Kürtlerin içinde de öyle ideolojik devrimci-milliyetçi “aydınlar” vardı. Bunlar da kendilerine göre birşeyler yapmaya çalıştılar. Ama, Kürt halkı büyük çoğunluğuyla bütün o Anadolu halklarıyla birlikte Anadolu sivil toplumunun içinde yer aldı. Birinci Mecliste yer alan Kürt temsilciler ve Birinci Meclis'in Kürt meselesine yaklaşımı bunun en açık delilidir. Ama sonra ne oldu, Kemalist Devletçi kadro onları da sildi süpürdü. Dikkat edin, bu ülkede ne zaman sivil toplum güçlenir Kürtlerin de sesi çıkmaya başlar, ne zaman Devlet öne çıkar Kürtler de bütün diğer sivil toplum unsurlarıyla birlikte bundan zarar görürler.

Hükümet ise, bu arada bir yandan da bir dizi “reformlar” ilan etme çabasıındaydı! Örneğin “şapka reformu” gibi!. Şapka Kanunu'na muhalefet nedeniyle de İstiklal Mahkemesi'nde 70 kişi asılmıştı !.Aşağıdaki paragrafa bir göz atın hele:

“Bir ara Ankara'ya Anadolu'nun her köşesinden tazim heyetleri gelirdi. Bu heyetler görülecek şeydi..Ankara'ya geldiklerinde bir kaç gün, bunlar giymek için frak ve silindir şapka avına

⁴¹ Bütün bu türden konuları bu çalışmanın bir sonraki bölümünde ele almaya çalışacağız..

⁴²Takrir-i Sükun Kanunu'nun etkisinin önemli bir göstergesi günlük gazetelerin satışındaki azalmaydı. 1925'te 120000 civarında olan toplam gazete satışları, katı bir sansürün kurulmasından sonra 1926'da 50000'in altına düştü. Keyder a.g.e s.108

çıkarlardı. Ankara'da Yahudi çoktu ve bu Yahudilerin elinde daima frak ve silindir şapka bulunurdu"⁴³..

Düşünebiliyormusunuz, korkunç birşey bu! Bunlar milleti ne hallere sokmuşlar! Biliyorsunuz aynı dönemde radyolardan Türk müziği de yasaklanmıştı!

Kürtleri, diğer sivil toplum muhalefetine bastırmayı anladık, ama Kemalist devrimciler milletin kılık kıyafetiyle, dinlediği müzikle niye uğraşıyorlardı peki? Bu bir savaştır!. Milletin kültürüne-yaşam bilgilerine karşı bir savaştır!. Kökü tarihte olan her türlü gelenek-buna dayalı olarak oluşturulmuş her türlü kültür, farklı kimlik-ilişki ağı rejimin geleceği için bir tehlike olarak görülüyordu. İlk bakışta hiç bir anlam ifade etmeyen bir şapka, ya da bir müzik, bir gelenek, bu toplumun bir kesiminin ana dil olarak konuştuğu bir dil, bütün bunlar insanları birbirine bağlayan bir bağıdır. Toplum denilen sistemi birarada tutan bilgiler ise bu bağlarla kayıt altında tutuluyordu. Sen ne yapıyorsun, topluma karşı bir savaş-kültürel bir savaş ilan etmişsin sen!. O zaman, bütün o bağlar yok edilmesi gereken birer düşman oluyor artık senin için!. Önce o bağları koparacaksın, insanları toplumsal varlıklarından soyutlayacaksın ki, daha sonra "yeni" bağlarla onları tekrar birbirlerine bağlayabilesin! İşte, Kemalizmin "yeni bir ulus", buna uygun yeni insan yaratma projesi"nin özü budur. Varolanı yok et, onun yerine "yeniyi" inşa et!. Yeni Cumhuriyet'in parolası bu olmuştur. Bu öyle birşeydir ki, bu mantığı-bu türden bir devrim anlayışını- her alanda görürsünüz. Eskiden kalma tarihi değeri olan binalar bile yerle bir edilir bizde yenisi yapılacak diye!. Gelin de özendiğiniz o Avrupa'ya Amerika'ya bakın!. Hiçbir zaman eskiyi yok etmezler!. Yeni, daima eskinin üzerine, onu modernleştirerek inşa edilir buralarda. Hiç unutmam, nasıl şaşırımtım ilk Avrupa'ya geldiğimde!

Tüm merkezkaç oluşumlara karşı, bunların kültürel-toplumsal veya siyasal açıdan renkleri ne olursa olsun kuşkuyla yaklaşılır bu rejimde. Yurttaşların kendi özgür iradeleri ile katılacakları ve istekleriyle beklentilerinin karşılanması için çaba harcayacakları bir alanın oluşmasına engeller koyulur. Yurttaşlar için neyin iyi olduğuna karar verme yetkisini kendinde gören bir Devlet anlayışı için bütün bunlar son derece normal şeylerdir..

DEVLET, EĞER KENDİ KONTROLÜ ALTINDA DEĞİLSE MİLLİYETÇİLİĞE DE KARŞIDIR

Bir yandan "yeni bir ulus" yaratmaya çalışır bu Devlet, ama diğer yandan da, aşağıdan yukarıya doğru gelişme eğilimi gösteren bir milliyetçiliğe bile karşıdır (sırf insiyatif yukardan, yani kendisinden gelmediği için)!. Zaten bu nedendir ki "milliyetçilikle" "ulusalcılık" ayrı şeylerdir bizde!⁴⁴. "Ulusalcılık" Devletçi milliyetçiliğe verilen ad oluyor! Burada tartışma konusu olan kimin iradesinin belirleyici olacağıdır (ki bu da herşeydir zaten)!. Aşağıdan yukarıya doğru bir halk iradesimi (bu, milliyetçilik şeklinde bile olsa), yoksa, yukardan aşağıya Devlet'in iradesi-insiyatifi mi! Bu açıdan bakınca, Batı'lı anlamda bir milliyetçiliğe bile tahammülü yoktur bu Devletin!.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında etkinlik gösteren en büyük ve en kapsamlı oluşum, rejimin genel eğilimlerinden hiç de uzak olmayan (çünkü bir millet yaratılmaya çalışıldığı söyleniyordu) Türk Ocakları'dır. Ancak sivil topluma ilişkin müdahaleler 1931 yılında Türk Ocaklarının da kapatılması, daha doğrusu bunların CHP'nin yan organı gibi çalışan Halkevleri ile ikame edilmesine dek varmıştır. 1912'de kurulan Türk Ocakları Cumhuriyet'in ilk yıllarında yeni rejimin politikalarına verdiği destek nedeniyle serbestçe, üstelik CHP'nin ve bizzat Atatürk'ün ekonomik yardımlarıyla faaliyetini sürdürmüştü. Bu bağlamda, diğer tüm sivil toplum kuruluşlarıyla beraber Türk Ocakları'nın kapatılması kararını da dönemin genel politikaları içinde ele almak gerekir. Özellikle Serbest Fırka deneyimi,

⁴³ Tek Parti Döneminde Devletçilik, Hamit Emrah Beriş, Liberte Yay. s.77-Münevver Ayaşlı'nın hatıralarından..

⁴⁴ Görüyorsunuz şu „ulusalcılık“-milliyetçilik tartışmaları bile yeni birşey değil bizde!

ipleri ellerinden kaçırma riski bulunduğu konusunda rejim için bir uyarı işareti olmuştu. **Bu süreçte, “tam da devrimlerin yerleşmeye başladığı” düşünülürken, SCF ile beraber güçlü bir muhalefet potansiyelinin ortaya çıkması, üstüne üstlük bunun ‘karşı devrimci’ bir hareketin ayak sesleri olarak görülmesi tek parti seçkinlerini daha katı politikalar izlemeye itmiştir. İşte Türk Ocakları’nın sonunu getiren bu anlayıştır. Türk Ocakları’nın gerek merkez, gerekse taşra lider kadrolarından pek çok ismin SCF ile temas halinde olduğu düşünülüyordu. Bu durum genel merkez yönetimini rahatsız ettiği için Ocak üyelerinin ya sadece CHP üyesi olabilecekleri, ya da bağımsız kalabilecekleri karara bağlanmıştı. Ama, bu da yeterli görülmemiş olmalı ki, Türk Ocakları’nın 1931 yılında düzenlenen son kurultayında CHP’ye katılma kararı alındı!⁴⁵..**

İlerleyen süreçte sivil topluma yönelik müdahaleler iyiden iyiye artacak, siyasi otoritenin baskıları sonucu 1932 yılında Türk Muallimler Birliği’nin, 1935 yılında ise Türk Kadınlar Birliği’nin kapatılması kararı alınacaktır. **Kadınlar birliğinin kapatılma gerekçesi olarak “Türk Devrimi’nin kadınlara evrensel düzlemde geçerli olan tüm hakları verdiği ve bu nedenle bu oluşumun faaliyetini sürdürmesi için bir neden kalmadığı” gösterilir⁴⁶.** Bunu, gene evrensel ölçekte güce sahip olan Mason Localarının kendilerini feshetmesi izler.

Tüm ulusun, Devlet tarafından belirlenen ortak çıkarlara sahip olduğu, bunun dışında özel çıkar veya amaçlara sahip olunamayacağı düşüncesi sivil toplum kuruluşlarının kapatılmalarının başlıca nedenidir. Üstüne üstlük o dönemde bu kuruluşların büyük çoğunluğu, başka alternatif mümkün olmadığı için zaten Devlet tarafından ortaya konulan hedefler doğrultusunda çalışmaktadırlar!..Bütün bu gelişmeleri, bir ara Türk Ocakları’nın sembol ismi haline gelen Hamdullah Suphi daha sonra (tek partili yaşamın sona ermesinden sonra) şöyle açıklıyordu: “Talebe Birlikleri, Muallimler Birliği, Türk Ocakları, Gazeteciler Cemiyeti, İhtiyar Subaylar Cemiyeti, Türk Kadınlar Birliği ve saire, bir sürü **intihar!**⁴⁷ Bu vakalar yakın tarihimizin çok hazin bir safhasıdır. İlan edilmiş olan sebep bütün kuvvetleri bir elde toplamak arzudur. Misal saridir. Rusya’da bir Narıdnidom ve Komsomal var tek partinin emrinde. Almanya’da tek parti ve onun emrinde Hitler Yugend teşkilatı var. Şefin iradesi mutlaktır. Bu şef Mussolini’nin tek partisi de partinin emrinde Balilla teşkilatını kurdu. Mareşal Antonesku Demir Muhafızlar teşkilatının başındadır. İşte misaller, işte sirayet membaları”. **Hamdullah Suphi’nin, devlet dışındaki alternatif güç odaklarının varlığına izin vermemek ve bu şekilde tüm gücü siyasi otoritenin elinde toplamak yönündeki tesbitleri sivil toplum kuruluşlarının kapatılma gerekçesini gayet iyi izah eder. Parti ile Devleti özdeşleştiren anlayış, aşağıdan yukarıya doğru gelecek etki çabalarının önünü daha en baştan kesmeyi amaçlar. Öte yandan, devletle tüm organik bağlarına rağmen nisbeten “sivil” nitelik gösteren bu kuruluşların kapatılmasıyla oluşan boşluk Halkevleri aracılığıyla doldurulmaya çalışılmıştır. Kemalizmin parti programına girdiği 1931 Kurultayında Türk Ocaklarının yerini almak üzere Halkevlerinin kurulması kararlaştırılır. Bu durum, CHP’nin devrimi kökleştirmek için ideolojik zemini güçlendirme arayışlarının kanıtlarından birini gösterir. Zira doğrudan partiye bağlı şekilde faaliyet gösterecek olan Halkevlerine rejimin değerlerini halka aktarmakta yararlanılacak ideolojik aygıtlar gözüyle bakılmaktadır. Bu bakımdan Halkevleri, temel amaçları halkı eğitmek, aydınlatmak, bilinçlendirmek, rejimin değerleri doğrultusunda endoktrine etmek, sonuçta “ergin” bir topluma ulaşmak şeklinde beliren kültürel devrimin başlıca yürütücüsü olarak görülebilir.**

Halkevlerinin Kemalist ilkelerin halka aktarılacağı yeni bir kamusal mekan olarak kurgulandığı açıktır. Cumhuriyete kadar Türkiye’de geleneksel olarak ikincil toplumsallıkların gerçekleştiği başlıca kamusal mekanlar, camiler-tekke ve zaviyeler ve kahvelerdir. Oysa, bütün bunların

⁴⁵ a.g.e s.53

⁴⁶ Günümüzdeki o “solcu”- Kemalist kadın derneklerinin bunlardan haberi yok galiba! Aynı şey Aleviler-Bektaşiler için de geçerlidir! Onlar da, “Kemalist rejim bütün isteklerimizi yerine getirecek, artık ihtiyaç kalmadı” diyerekten kendi örgütlerini kapatmışlardı!..Helâl olsun şu Kemalizme!..

⁴⁷ Bu „intihar“ kelimesini atlamayın! İntihar deniyor, çünkü bu kuruluşlara kendi kendilerini yok etmeleri telkin edildikten sonra bunların kendilerini fesh etmeleri sağlanıyordu!..

Cumhuriyetin toplum tasavvurunda olumlu bir yeri ve anlamı yoktur. Bu yüzden de, kalıcı olmaları için geçerli bir neden bulunmaz. **Halkevleri aracılığıyla, geriliğin kaynağı olarak görülen dinin örgütlenme mekanı olan camilere karşı seküler bir toplumsal yenilenme projesi geliştiren rejim, kendi kontrolünde kalacak alternatif bir mekan üretimine gitmektedir. Özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında camiler, din eksenli bir muhalefetin potansiyel oluşum mekanları olarak görüldüğünden, bunlara sürekli olarak kuşkuyla yaklaşılmıştır. Söz konusu olumsuz tavrın en can alıcı örneklerinden birini Behçet Kemal Çağlar'ın CHP'nin 1947 Kongresinde sarf ettiği “Her minare bir mezar taşıdır, altında bir Türk köyü gömülü yatar” sözü oluşturur. Bu bakış açısının oluşmasında, rejimin pozitivist Aydınlanmacı tavrının yanında dinsel eksenli muhalefetin de camiler çevresinde yoğunlaşabileceğinin düşünülmesi etkili olmuş ve devleti bu konuda sıkı adımlar atmaya itmiştir. Bundan dolayı, tüm camiler devlet kontrolüne alınmış; buralarda görevli tüm kişiler de devlet memuru statüsüne geçirilmiştir. Böylece, hem camilerin yönetim süreçlerinde, hem de buralarda görev yapan din adamları üzerinde tam bir Devlet kontrolü sağlanmış olmaktadır. Bu durum rejimin dinsel kurumları Devlet kontrolüne almaya dayanan laiklik anlayışıyla uyumludur. Rejimin laiklikten anladığı, dinsel ve siyasal kurumların karşılıklı olarak birbirlerinden bağımsızlığı değil, Devletin din üzerinde sıkı bir kontrol sağlamasıdır⁴⁸.**

İSLAM DÜŞMANLIĞININ NEDENİ ŞİMDİ DAHA İYİ ANLAŞILIYOR SANIRIM!..

Şu gerçeğin altını bir kere daha çizelim: Osmanlı'da ve Türkiye'de din-İslam sadece din değildir; yani, sadece “Tanrıyla kul arasındaki” bir olay değildir! Sivil toplum siyasetinin bayrağı da olmuştur o aynı zamanda. Devletin baskısı altında kıvranan-Devlet zoruyla yukardan aşağıya doğru gerçekleştirilmeye çalışılan kültür ihtilaline karşı koymaya çalışan halkın-sivil toplumun koruyucu kalkanı olmuştur. O, yani İslam, bir din olmanın ötesinde, bu topraklarda yaşayan insanların kültür adını verdiğimiz yaşam bilgilerini temsil eden bir sentezdir. Devlet ise, “batılılaşmak” adı altında başlattığı kültür ihtilalini gerçekleştirebilmek için, bütün kötülüklerin, geri kalmışlığın nedenini ona-yani İslam'a- bağlayarak insanlara kendi kültürlerini-yaşam bilgilerini bir yana atmaları gerektiğini söylemektedir. Ne söylemesi! Zorla, devlet zoruyla onları bu yola sokmaya çalışmaktadır. Sanki insanlar bir robotmuş-bir bilgisayarmış gibi onların beyinlerindeki nöronal ağlardan belirli bir software'i-programı söküp çıkararak onun yerine başka bir programı yerleştirmeye çalışmaktadır! “Laiklik” dedikleri şeyin özü de budur aslında onların. Amaç, Devleti her türlü dini inancın karşısında tarafsız-nötr hale getirmek falan değildir! Amaç, dini-İslamı bir Devlet dini haline getirmektir. Yani, sivil toplumu Devletin kontrolü altına almaktır. “Laiklik” onların gözünde sivil toplumu gütmek için bir tür yulardır burada!

İşte bu yüzden ki bu halk Devlete karşı olan bütün direncini hep o din-İslam bayrağı altında yapmıştır. “Şeriat şeriat” diyorlar! Ne şeriatı! Bu halkın derdi şeriat falan değildir. Demokrasi istiyor bu halk. Devletin baskısından kurtulmak istiyor. Hani ne oldu, 2007 Seçiminden önce “şeriat geliyordu” ülkeye! 12 Haziran'da gene seçim vardı, neden bu sefer bir tanesi bile ağızlarına şeriat lafını almadılar! O zaman şeriat geliyordu da şimdi gelmiyor mu artık, bu yüzden mi! Hiç utanmak da yok bunlarda!. “AK Parti gelirse Türkiye İran olurmuş”! O Cumhuriyet Mitinglerini düşünün, o cunta faaliyetlerini getirin gözünüzün önüne!. Hem de bunlar “solcu”-“ilerici” ha! Allah kahretsin bu oyunu! Neye yanıyorum biliyorsunuz, ben nasıl oldu da hiç farkında olmadan bunlarla birlikte oldum gençliğimin o en verimli zamanlarında diye! “Halk”, “işçi sınıfı”, “sömürüye karşı olmak” falan derken, nasıl oldu da bu Devletçi cephenin içinde yer almış oldum ben de!

Bakın burda ben size nasıl “solcu” olduğumu anlatayım! Ben Silifke'liyim. Annem babam öğretmendiler. Eski yörük geleneğine uyarak yazları hep yaylaya göçerdik. Bizim “Cılbayır” yaylasına. Orada bir arkadaşım vardı. Benden bir sene önce liseyi bitirerek İstanbul'a

⁴⁸ a.g.e s.54

üniversiteye girmişti. Yazın yaylada beraberdik. Elimizde av tüfekleri dağları dolaşarak sohbet ederdik. O bana hep üniversite hayatını falan anlatırdı. “Sağ-sol” falan nedir bunları anlatırdı. Bizim orada dağlarda hep “yatırlar” vardır. Eski evliyaların mezarlarına denir yatır diye. Birgün “Çimen Dede”nin mezarının başında duruyoruz. Bana dedi ki, öyle “din-Allah-yatır falan diye birşey yoktur, bunların hepsi hikâyedir. Bak şimdi ben bu yatıra-mezara-ateş edeceğim ve hiç birşey olmayacak, ne şeytan çarparak bizi ne birşey! Al sana ispatı, Allah varsa çarpar bizi şimdi”! Ve tetiğe bastı! Baktım, ne ağzımız yüzümüz eğilmişti, ne de birşey! Eskiden şeytan çarpması deyince bu türden şeyler anlaşılırdı!. Kendi içimden, bu doğru söylüyor galiba diye düşündüğümü hatırlıyorum!. Sonra bana dedi ki, “bak, Ankara’ya gidince hemen Büyük Sinema’nın üstündeki kitapçıya git (rahmetli Erdal Öz’ün kitabeviydi orası) ve Kusinen’in Diyalektik Materyalizm isimli kitabını bul, al ve onu oku”! Neyse, yaz bitti, Ankara’ya gittik. Ben tabi hemen Kusinen’in Diyalektik Materyalizmini buldum ve okudum. İçime bir şüphe girdi! Hemen koştum, Kuran’ın Türkçe baskısı yeni çıkmıştı o zaman, onu aldım ve onu da okudum. Sonra tekrar Kusinen’i falan derken; bir de tabi o zaman üniversiteye girmişiz, oradaki ortam, baskıya, sömürüye karşı olmak falan derken; o zaman dinciler de solcuların karşısındaydı tabi, ben tuttum “solcu” oldum!..Yıl 1965!

Şimdi düşünüyorum da o zaman gerçekten bizi-ikimizi de- şeytan çarpmış meğer! Gerçekten de Çimen Dede’nin gazabına uğramışız biz ikimiz de! Çünkü o an bizim içimizde yıkılan sadece dini inanç falan değilmiş aslında. Bizi biz yapan yaşam bilgilerine-kültürümüze karşı saygı ve güven duygusuymuş da yıkılan.

Ne oldu sonra “solcu” oldukça! “Halk cahil”, biz tabi herşeyi ondan daha iyi bilen aydınlarız ya, “devrim yapmak için” “cahil halkı bilinçlendirmeye” çalıştık hep! Tabi bütün bunları bir de sol literatürle yaldızlıyorsun! Hani, “işçi sınıfına bilinç dışardan gider” ya! O, Kemalizmle-İttihatçılıkla karışık solculuğa biraz da Marksist sos ilave edince oluyorsun bir “profesyonel devrimci” (kimse kızmasın kendi hayatımı anlatıyorum)! Hey gidi günler hey! Al sonra sana, “ordu-gençlik elele milli cephede” mi istersin, “27 Mayıs Devrimi’nin getirdiği demokratik anayasaya” övgüler mi!..Bir yandan da, bu milliyetçi-solculuğu anti emperyalist sloganlarla süsleyerek enternasyonalist kılıflara da sokuyorsun tabi! Neyse asıl konumuz bu değil şu an!..

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU VE YASALAR YOLUYLA KÜLTÜR İHTİLALİ ..

Devlet eliyle yürütülen toplumsal dönüşüm girişimleri için milat 1 mart 1924’tür. Bu tarihte çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu’yla ülkedeki tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı’nın denetimine verilir.. Bu arada, ülke çapında faaliyette bulunan 479 medreseyle birlikte ülkedeki bütün tekke ve zaviyeler-dinsel görünüm altındaki bütün o sivil toplum kuruluşları da kapatılacaktır⁴⁹. **Bu kanun tüm vatandaşları aynı endoktrinasyon sürecinden geçirerek onları rejimin değerlerini içselleştirmiş yurttaşlar haline getirmeyi hedefler.** Söz konusu Kanun’un gerekçesinde, “bir devletin irfan ve maarifi umumiye siyasetinde milletin fikir ve hissi itibarıyla vahdetini temin etmek için tevhidi tedrisat en doğru, en ilmi ve en asri ve her yerde fevaid ve muhassenati görülmüş bir umdedir” denilir. **Bu bağlamda, Yasanın aynı ideolojik formasyon doğrultusunda donatılmış tek bir yurttaş tipi yaratmak için çıkarıldığı açıkça ifade edilmektedir. Ancak, “yurttaşın” tek görevi, siyasal açıdan rejimin değerlerine uygun hareket etmek değildir. Bunun yanında, batılı ve çağdaş bir toplum yapısı doğrultusunda belirlenen bir dizi davranış kalıbına uyma görevi de verilir “yurttaş”..Burada rejimin pozitivist karakterinin yansımalarında biriyle daha karşılaşırız. Bilindiği gibi, pozitivistin öngördüğü ilerleme belirli bir düzen içinde gerçekleşir; bu bağlamda, bu felsefenin temelinde “düzen içinde ilerleme” fikri bulunur. Başka bir ifadeyle, insanlığın kaçınılmaz yazgısı olarak görülen “ilerlemenin” belirli bir “düzen” içinde seyretmesi, yani bir bakıma pozitivist aydınların**

⁴⁹ En ilginç de nedir biliyor musunuz!. Bektaşî şeyhinin, “Kemalist rejim artık Bektaşîliğin amaçlarını yerine getiriyor, tekkeye gerek kalmadı” diyerek Bektaşî tekkesini kendi elleriyle kapatmasıdır!.İşte alevilerin solcu olma hikâyesi böyle başlar. O tarihten bu yana da aleviler hep CHP’yi desteklemişlerdir!.Helal olsun!..

yönlendiriciliğinde gerçekleşmesi beklenir. Dolayısıyla, pozitivist “ilerleme” anlayışı, belirli toplumsal yasaların belirleyiciliğinde gelişen evrensel bir düzen fikrinden hareket eder. Bu açıdan, statükonun korunması ve siyasal istikrarın sağlanması, temel hak ve özgürlüklerin güvence altında tutulması veya demokratikleşmeden çok daha önemlidir. **Cumhuriyet rejiminin ideolojisini şekillendiren unsurlar arasında bulunan pozitivistliğin öngördüğü, toplumsal gelişmenin kendi iç akışına bırakılmaması fikri kontrolsüz gelişimin engellenmesi anlayışına gönderme yapar. Dolayısıyla rejim, her ne kadar hızlı bir toplumsal dönüşüm peşindeyse de, bunu, kendi kontrolünde geliştiği sürece olağan ve kabul edilebilir olarak görür.** Rejimin ilkeleri arasında yer alan “yurttaşların itidalle davranması” anlayışı bu noktada önem taşımaktadır. Toplumsal ve siyasal meseleler karşısında her şeye rağmen itidalini koruyan yurttaş tipi rejim tarafından kendisine biçilen rolü oynamaktan hiçbir zaman vazgeçmeyecek ve kontrol dışına çıkmayacaktır. Böylece itidal tavsiyesiyle adeta potansiyel muhalefet girişimlerinin önü daha en baştan kesilmiş olmaktadır⁵⁰.

Burada bir soru çıkıyor karşımıza: Peki, bütün bunların-bu Devlet anlayışının, bu pozitivist ideolojik paradigmanın “Türkiye’de kapitalizmin gelişme diyalektiği”yle ilişkisi ne?

İşte meselenin canalcı noktası! Osmanlı’da ve Türkiye Cumhuriyeti’nde olup bitenleri öyle Batı’lı anlamda klasik sınıf tahlilleri yaparak falan açıklayamazsınız!. Al Batı toplumlarının tarihsel gelişme diyalektiğini, koy Türkiye’yi de bu şablomun içine olsun bitsin! Yok öyle şey! Bizde olup bitenler sadece üretici güçlerin gelişmesine paralel olarak gerçekleşen bir toplumsal değişim olayı değildir. İkel toplumdan köleciliğe, oradan feodalizme, oradan da kapitalizme olayı değildir! Bir de kültür ihtilali yaşamış bu toplum-halk. Yüzyılların içinden süzülüp gelen yaşam bilgileri-kültürü yok edilmeye-“değiştirilmeye” çalışılmış bu toplumun. Yani, bu toprakların insanları yaşamı devam ettirebilmek için sınıf mücadelesi verirken, bir yandan da kendi yaşam bilgilerini-kültürlerini muhafaza edebilme mücadelesi vermişler. Ve öyle olmuş ki, sınıf mücadelesiyle kültür ihtilaline karşı kendi yaşam bilgilerini muhafaza edebilme mücadelesi içiçe geçmiş. İşte bu halkı “muhafazakâr” olurken devrimci yapan diyalektik budur. Bu nedenle, bizde kapitalizmin gelişme diyalektiğini de öyle tek yanlı olarak açıklayamazsınız. İşte, “Devletçi burjuvalar tekeldi de, Anadolu burjuvaları da bunlara karşı koymaya çalışan tekel dışı orta kesimler” falan anlayışı doğrudur ama yetmez süreci açıklayabilmek için. Bir de kültürel yabancılaşma olayı vardır işin içinde.

Bakın isterseniz biraz bu konunun üzerinde duralım:

Aynı metaforu-örneği daha önce de vermiştik ama olsun: Bir an için toplumu da bir bilgisayar olarak düşünürsek, Liberalizm, korporatizm, devletçilik vb. bunların hepsi bu bilgisayarın nasıl işlem yapacağını (yani, dışardan vereceğiniz informasyonları nasıl işleyerek değerlendireceğini) belirleyen işletme sistemlerine benzerler. Ama, bir bilgisayara bu işletme sistemleri “software” programlar olarak dışardan kullanıcı tarafından monte edilirken, toplum söz konusu olunca, sistemin nasıl işlem yapacağına dair bilgi temeli tarihsel gelişme süreci içinde ortaya çıkar. Ki bu da, bizim kültür adını verdiğimiz yaşam bilgilerinden başka birşey değildir. Toplumsal gelişme, daha ileri üretim biçimlerine falan geçiş, hep bu bilgi temeli üzerinden olur. Her seferinde, üretilen yeni bilgiler toplumsal hafızaya eskilerle ilişkisi içinde kaydedilirler. Yani öyle, toplumlara dışardan software programlar monte edemezsiniz!.

Peki, ya eskiden-antika tarihte olup bitenler mi diyorsunuz! Antika tarihin o “tarihsel devrim” diyalektiğinden bahsediyorsunuz her halde. Yukarı barbar (yani belirli bir yerleşik toplum kültürüne-bilgi temeline sahip, belirli bir üst yapısı oluşmuş, belirli kurum ve kuralları bulunan) bir kavim gelip orta barbar (henüz daha göçebelik aşamasında bulunan, kan anayasasının yazılı olmayan kurallarından başka belirli kurum ve kurallara sahip olmayan) bir kavmi etkisi altına aldığı zaman, bir süre sonra daha üstün kültüre-bilgi temeline sahip olanların diğerlerini asimile etmelerini örnek gösteriyorsunuz. Tamam ama, görünüşün dışına

⁵⁰ a.g.e. s.70

çıkıtığınız zaman burada olup bitenler öyle sadece zorla falan olmuyor!. Zor başlangıçta rol oynuyor belki. O insanları toprağa yerleştirme-yerleşik toplum hayatına zorlama konusunda öne çıkıyor. Sonra, yaşanan yeni maddi hayatın koşulları ister istemez yeni bilgileri de ortaya çıkarınca, eski göçebe barbarlar yavaş yavaş yerleşik toplum insanı haline geliyorlar. Bu başkadır (Kemalizm başka bir üretim ilişkisi içine sokmuyor ki insanları!). Dikkat ederseniz, burada olup bitenler sadece zorla olmuyor. Yani öyle, çıkar bir programı zorla, ve koy bunun yerine yenisini olayı değil bu! Ama artık bu dönem biteli çok oldu zaten! Yani artık antika tarihte olduğu gibi dönmüyor çarklar!

Gerçi, Osmanlı'dan bu yana bizde olup bitenlere, bizim "batılılaşma" serüvenimize de "tarihsel devrim" diyorum ben bazan, ama benim burada altını çizmek istediğim sadece işin geleneğe dayanan bilinçdışı mekanizmasıdır. Toplumsal DNA'larda özünde bir değişim olmadığı için, fetihçilik döneminden kalma o eski aşiret geleneğinin farkında olmadan insanları yönetmeye çalıştığının altını çizmeye çalışıyorum ben bununla. "Devleti kurtarmak" diyorsunuz! Hiçbir batılının aklına gelmez böyle birşey! Evet, onların da devlet sorunları oluyor tabi; ama onlar hiçbir zaman bunu, adına devlet denilen toplumdan ayrı (aslında ne olduğu belli olmayan) bir varlığın kurtarılması olarak düşünemezler!.

Adına kültür ihtilali, ya da ideolojik devrim dediğimiz İttihatçı-Kemalist "batılılaşma" projesi, üretim ilişkileri değişmeden kültürel değişim yoluyla yeni bir toplum yaratma projesidir!. Öyle bir "toplum"ki, bu sistemin elementlerini oluşturacak olan insanlar, artık eski sistemin içinde gerçekleşen bireylerden-unsurlarından farklı "yurttaşlar" olacaklardır!. İşte pozitivizm burada sürece damgasını vuruyor..

Bütün bunları- toplumsal planda kurulmuş işleyen, bilgisayar programlı bir torna makinasının faaliyeti olarak düşünün, bakın nasıl bir tablo çıkıyor ortaya:

Bakın nasıl işliyor o "devrimci" mantık: M.Kemal diyor ki: "Biz o kadar okumuş, eğitim görmüşüz, belirli bir bilgi seviyesine ulaşmış-çağdaşlaşmışız niye o halkın seviyesine incekmişiz ki, onları bizim bulduğumuz seviyeye çıkarmaktır amaç!"⁵¹ Peki nasıl olacak bu iş, nasıl çıkarılacak o insanlar sizin seviyenize!! Vatandaştan "yurttaş" yaratma mekanizması nasıl işleyecek?

Cumhuriyet ideolojisinin halka taşınması görevi eğitime ve öğretmenlere verilmişti. Öğretmenlere biçilen bu özel rolün önemini Atatürk'e verilen "başöğretmen" sıfatıyla daha iyi anlıyoruz⁵². Bu şekilde öğretmenlere rejimin değerleri açısından ne kadar önemli oldukları gösterilmiştir. **Zaten öğretmen kavramı rejimin gözünde militer bir içeriğe de sahiptir. Mustafa Kemal, "yürümekte olduğumuz teceddüt, tekamül ve medeniyet yolunda sizlerden mürekkep bir Türk ordusuna istinat ettikçe behemehal muvaffak olacağımıza imanım kat'idir" diyecektir. Bu bağlamda öğretmenler "rejimin silahsız bekçileri"**

⁵¹ Ondan sonra da oturur, her seçim yenilgisinden sonra ağlarlar, „bu halk niye bizi seçmiyor“ diye! Önce, „göbeğini kaşıyan cahiller“ falan derken şimdi bunlara bir de „Stokolm sendromu“ eklendi! İşte yabancılılaşma denilen olay budur!..

⁵² "Atatürk" ve "başöğretmen" kavramlarına dikkat edin. Bugün bazı Kürtler de bunu örnek alarak kendilerine bir "başöğretmen-Atakürt" yaratmak istiyorlar! Ne diyelim, kolay gelsin!..

olarak görülürler ve kendilerinden Cumhuriyetin ideallerini geniş toplumsal kesimlere aktarmaları beklenir⁵³.

Bu kültür ihtilalini gerçekleştirecek eğitim sistemini bir tür torna makinasına benzetirsek, bu makinayı kullanacak olan öğretmenler makinanın bir tarafından sisteme verilen vatandaşları Kemalist eğitim yoluyla yeni bir bilgi temeline kavuşturarak “yurttaşlar” haline getirilecekler, böylece sistem bütünüyle yeni bir insan yapısına sahip olacaktır. “Yurttaş” kimliği devreye girince, kişi, birincil toplumsallıkların yarattığı dolaysız ilişkiler ile bireyliğini kaybeder; kendisini daha büyük bir bütünün parçası olarak görür. Böylece “diğerlerinden” ayrılmış, kendisine benzeyenlere karşı görev ve yükümlülükleri olan bir kollektivitenin parçası durumuna gelmiş olacaktır. Bunun yanında Devlet, arzu ettiği yurttaş tipine ulaşabilmek için zorunlu eğitimden askerliğe kadar bir dizi ideolojik aygıtı da kullanır ve bu şekilde yurttaşların rejime bağlılığını güvence altına almaya çalışır..

EGEMENLİK SORUNU

Kemalist söylemde “ulusal egemenliğin” önemli bir yeri vardır. Atatürk pek çok konuşmasında “egemenliğin ulusa ait olduğunun” altını çizmeye özen göstermiştir. Bunun yanında, ulus-Devlet formasyonuna uygun olarak, millet ile Devlet arasında da bir özdeşlik kurulur ve ulusa ait olan egemenliğin yine ulusun çıkarlarına uygun olarak Devlet tarafından kullanılacağı savunulur..

Şimdi bakın, Kemalist Devrimlerin amacı ne idi, yeni bir ulus-Türk ulusu yaratmak değil mi? “Türk” adı verilen, yeni tipten “yurttaşlardan” oluşan yepyeni modern bir ulus yaratılacaktı. Yani henüz ortada böyle bir ulusun bulunmadığı daha işin başında kabul edilmiş oluyor!. Ama sonra da deniyor ki, “egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur”-milletindir! Hani ortada henüz böyle bir ulus yoktu! Olmayan bir ulusa kayıtsız şartsız egemenlik bağışlanmış olmuyor mu bu durumda!. Ama bu kadar da değil! Olmayan bu ulusa ait egemenliği kullanacak olan da belirleniyor: Devlet! **Peki kim bu Devlet? Kim? Bu Devlet Osmanlı Devleti’dir.** Ha tamam, önce dürüstlikle bunu bir kabul edelim, sonra da diyebilirsiniz ki, “Kemalist devrimlerle egemenliğin ulusa ait olacağı yeni bir devlet yaratılmaya çalışılmıştır”!..Bir tür göle maya çalar gibir birşey değil mi bu! Bir avuç Jöntürk gelenekli Devletçi “asker sivil aydın” var ortada. Maya da, bunların sahip oldukları “batılılaşma” adı altındaki ideolojileri oluyor!. Ortaya çıkması düşünülen toplum ise, “kendine özgü batılı bir yaşam biçimi olan, ortak bir Devletçi siyasal benliğe ve iradeye sahip ahlaki ve kamusal bir kişilik” oluyor..Cumhuriyet rejimi de bu kamusal kişiliğin somutlaşmış görünümü olarak kabul edilir ve bir anlamda genel iradenin yansıması şeklinde görülür. **Dikkat edilirse, tüm bu formülasyonda bireyin yeri yoktur hiç! Birey, en fazla, kendisine biçilen tüm yükümlülüklerle birlikte “yurttaş” kategorisi içinde erir..Devletin birey karşısındaki üstün konumu, yalnızca temsil mekanizması aracılığıyla siyasal iktidarı ele geçirmekle sınırlı kalmamıştır. Bunun yanında, Devletin korunması adına bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlanması da zorunlu ve kaçınılmaz bir olgu olarak görülmüştür..Burada Devletin tüm özgürlükleri öncelendiği ve bunların üzerinde yer aldığı bir yapıyla karşılaşılır. Bu anlayışta Devlet toplumsal çıkarların taşıyıcısı görevini üstlenir; bir bakıma, toplum için nelerin iyi ve yararlı, nelerin kötü ve zararlı olduğunu kendi iradesi doğrultusunda belirler. Dolayısıyla bu anlayış içinde bireysel iradeler kollektif çıkar içinde erir ve yok olur⁵⁴..**

“Bir yanıla vesayetçi-korporatist bir devlet-toplum-sistem anlayışdır bu. Korporatizm, Atatürk’ün deyişle toplumu birbirlerinin ‘lazımı ve melzumu’ olan, birbirlerini uyum içinde tamamlayan organlardan (meslek zümrelerinden) oluşan bir organizma olarak görür. Hem liberalizmin bireyciliğini, hem de sosyal sınıfların varlığını, sınıf

⁵³ a.g.e s.73

⁵⁴ a.g.e s.37

çatışmasını, emek-sermaye çelişkisini reddeder. Bütünsel bir “kamu çıkarı”nı ve “ulusal çıkarı” meydana getiren mesleki çıkarların toplamının, devlet-işveren-işçi üçgeni içinde gerçekleştiğini ileri sürer. Bu da siyasal temsil ve karar alma düzeyinde gevşek ya da sıkı korporatif kurumsal yapılarla sağlanır. İki alt türünden biri olan solidarist korporatizm daha çoğulcu ve ılımlı Devletçi, öbür alt-türü faşist korporatizm ise tekçi ve totaliterdir”⁵⁵.

Son derece doğru bir tanım!. Yukardaki satırların hepsine katılıyorum. Ama bir şey var burada beni rahatsız eden. **Bu toplumu niye illaki Batı'dan alınan kavramlarla düşünmeye-tanımlamaya çalışıyoruz ki! Tamam, “korporatizm”, ya da “faşizm”, iyi güzel de, bunlar, bu kavramlar tam olarak açıklamıyor bu toplumu.** Osmanlı'nın bir tarihi, tarihsel gelişme süreci var. Cumhuriyeti kuranlar da bu tarihin içinden çıkıp geliyorlar. Devlet olayı, devlet anlayışı sadece Batı'dan alınma ideolojik bir kavram değil bu insanlar için. Her ne kadar kendi kültürlerini-toplumsal DNA'larını küçümseyerek yok etmeye çalışsalar da bu o kadar kolay birşey değil! Bütün o pozitivizmlerini-ideolojik devrimciliklerini falan gene o tarihsel mirasın içinde oluşan kimlikleriyle yorumlayarak hayata geçirmeye çalışıyorlar bu insanlar da. Korporatizm, ya da faşizm..tamam ama, Türkiye toplumu bir Alman toplumu değil ki! Batı toplumları aşağıdan yukarıya doğru bir gelişme diyalektiği izlemişler. Oralardaki devlet de-faşist de olsa-bu sürecin ürünü. Yani işin bir kitle temeli var. İnsanlar şu ya da bu nedenlerle işin içindeler. Bizde ise, ilişki daha başından itibaren çoban-sürü ilişkisi. Toynbe'nin dediği gibi, göçebe-çoban barbarlar Devlet kurunca da bu anlayışın yerine başka birşey koyamamışlar. Bir düşünün hele şöyle bir, bakın o zaman anlayacaksınız ne demek istediğimi..Evet, İttihatçılar da soykırım yapmışlar bir yerde. Kemalistler de yabancı düşmanlığı yapmışlar. Ama şimdi bunlara da faşistler mi diyeceğiz bu nedenle! Bizde o hale geldi ki, faşist kavramı kötü olan herşey için kullanılmaya başlandı. Çok yanlış. Korporatizm diyoruz. Tamam, ama bunu derken neden bunun bizdeki tarihin derinliklerinden süzülüp gelen kökenlerini bulup çıkarmaya çalışmıyoruz. İşte tarihsellik budur. Semantik denilen şey budur. Yoksa al bir dili, onun kavramlarını batılı bir içerikle doldur, bununla o toplumu açıklayamazsın ki!. **Yabancılaşma denilen olayın boyutları o kadar korkunç ki bizde! En iyisini halkımız yapmış galiba, ne gazete okumuş, ne de kitap! Bakın bu yüzden her halde, hep doğru kararlar veriyor!!..**

KEMALİST REJİM ÖNCE LİBERALDİ DE 1930'LARDA MI OTORİTERLEŞTİ?..

Kemalist-solcu aydınlar arasında bu türden görüşler çok yaygın!. Yani, aslında demek istiyorlar ki, “Kemalizm öyle otoriter bir rejim falan değildir”!. “Nitekim, 1920 lerden 30'lu yıllara kadar geçen süreç bunun en güzel ispatıdır. Bu dönem hiçte öyle otoriter falan değildi rejim. Hatta birçok açıdan liberaldi bile diyebiliriz. Ama 29 kriziyle birlikte işler değişti. İçine girilen bu yeni dönemde dünya konjunktürü değişmişti, Kemalist rejim de, yaşamı devam ettirmenin gereği olarak mecburen farklı bir yol izlemek zorunda kaldı”!..

Ben bu görüşe katılmıyorum tabi! Nedenine gelince: Evet şu doğrudur, 1920'de Birinci Meclis'in açıldığı, 1923'te Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemde gerçekten liberal-demokrat bir hava esmektedir ülkede. Ama bunun nedeni Kemalist kadronun iyi niyeti, ya da demokratlığı-liberal oluşu falan değildir! Bu durumun birinci nedeni dış dinamikle-konjunktürle ilgilidir. Savaş sonrasında toparlanmaya çalışan üretici güçler kitlelerde büyük bir talep yaratmaktadır, ki bu da ithalat ve ihracatı canlandırmakta, ekonomi yönetiminin Devletten ziyade pazarın-piyasanın kontrolü altına girmesine neden olmaktadır. İç dinamik açısından ise olay o dönemin güç-sınıf ilişkilerinin belirlediği objektif bir süreçtir. Kurtuluş Savaşı'nı yapan kollektif iradenin sonucudur. Yani, Kemalistler isteselerdi de başka türlü davranamazlardı zaten. Nitekim, daha hemen 1923 ten itibaren yavaş yavaş sürecin kendi içindeki otoriter yan ortaya çıkmaya başlar. Meclis'in fesh edilmesini, tamamen M.Kemal'in seçtiği adaylardan oluşan yeni bir Meclis'in ortaya çıkarıldığını hatırlayın.. Ardından, TCF olayı ve Takrir-i Sükun Kanunu, İstiklal Mahkemeleri falan derken 1925-26' lara varılır. Şapka

⁵⁵ Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm“ Taha Parla, Deniz Yay. s.8

kanunu'nu alın, tarih 1925, sırf rejimin istediği gibi şapka giymiyorlar diye 70 kişi idam edilmiş!. TCF olayında da, Kürtlere karşı izlenen politikalarda da aynı tavır.. Alın, o İstiklal Mahkemelerinde yargılanarak idam edilenlere bakın. Bunların içinde de büyük çoğunluğun potansiyel muhalefet kaynakları olduğunu göreceksiniz. Yani Kemalist kadro iktidarın ele alınışından itibaren sistemli bir şekilde hertürlü muhalefetin başını ezmeye çalışmıştır. Sadece varolan muhalefete karşı da değil, ilerde muhalif hale gelebilecek potansiyel unsurlara karşı bile savaş açılmıştır!.Bu nedenle, 1929 Krizi ve 1930'lardan sonra değişen dünya konjonktürü bir bahane-fırsat olur aslında. Herşeyden önce, içerde gelişen anti demokratik sürece karşı dünya kamu oyundan gelebilecek tepkiler azalmaktadır. Çünkü, işin başka örnekleri de-vardır artık dünyada!. Almanya'dan İtalya'ya kadar birçok ülkede gelişen faşist hareketle kıyaslandığında Türkiye'deki anti demokratik gelişmeler o kadar göze batmayacaktır.

Olayın gözle görülmeyen yanı ise daha farklıdır tabi. Keyder bunu çok güzel açıklar çalışmalarında. Osmanlı'da 19.yy'ın başlarından itibaren gelişmeye çalışan kapitalizm "periferi tipi, dış dinamiğe bağlı olarak gelişen" bir süreçtir. Dış dinamik deyince burada belirleyici olan ülkeler ise daha çok İngiltere, Fransa ve Rusya'dır. Almanya'nın devreye girişi daha sonra olur. Dış dinamiğin belirlediği çerçeve içinde ticaret ve banka sermayesinin önderliğinde aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalizmin ülke içinde gayrimüslim burjuvaziden oluşan işbirlikçi bir kesimi de birlikte yarattığını biliyoruz. Daha sonra, Almanların devreye girişiyle, aşağıdan yukarıya doğru olan bu sürecin karşısında çaresiz durumda bulunan Devlet kendisine yeni bir dayanak-müttefik bulacaktır. Devletin yukardan aşağıya doğru alternatif bir kapitalizm yaratmaya soyunması da bu sürece paralel olarak gelişir zaten. Bütün o İttihatçıların, yukardan aşağıya doğru ulus-burjuva yaratma çabalarının altında yatan mantık budur. Bir yanda, dış dinamik olarak İngiltere-Fransa Rusya gibi ülkelerin etkisi altında aşağıdan yukarıya doğru bir gelişme, diğer yanda ise, buna tepki olarak, Devletin başı çektiği, arkasında da Almanya'nın bulunduğu yukardan aşağıya doğru bir süreç. Bu altüstlük içinde savaş dönemi, Devletin üstte güreştiği bir dönem olur. Gayrimüslim burjuvazinin devre dışı kalması, Devletçi bir burjuva yetiştirme çabaları falan hep bu döneme raslar. Ama savaştan yenilgiyle çıkınca işler değişir. 1920'ler bu anlamda bir geçiş dönemidir. Kurtuluş Savaşı'nın ve yeni Devletin kuruluşunun bir tür toplumsal uzlaşmayla gerçekleşmesi bir denge durumu yaratmıştır. Bu dönemde Devlet ekonomiye henüz daha hakim değildir. Nasıl olsun ki, bir Merkez Bankası bile yoktur yeni Devletin. Ve ne olur, ekonomi pazarın-piyanın güdümünde hareket etmeye başlar. Kemalist kadro henüz daha siyasetle meşguldür, sıra ekonomiye gelmemiştir! 1930'lara gelindiğinde ise, Devletin pazarın-piyanın önüne geçtiğini görüyoruz. Dış dinamik açısından bakıldığı zaman da İngiltere-ABD ve Fransa'nın yerini gene Almanya almaktadır. Dikkat edilirse bir yanda İngiltere-Fransa gibi Osmanlı'dan bu yana periferi tipi kapitalizmin gelişmesinde dış dinamik olarak belirleyici olan unsurlar vardır hep, diğer yanda da, Devletin yukardan aşağıya müdahalesine destek olan Almanya faktörü. Aynı dinamiği II.Savaş sonrasında da göreceğiz. Almanya'nın yenilgisi ve müttefiklerin zaferiyle birlikte, bu, Türkiyedeki iç dinamikleri de etkiler ve aşağıdan yukarıya doğru gelişen sürece ivme kazandırır. Yani, Türkiye'de kapitalizmin gelişme diyalektiğinin bir yanı hep dış dinamikteki gelişmelerle ilgilidir.

1920'lerde aşağıdan yukarıya doğru yeni yeni gelişmekte olan burjuvazinin siyasi iktidara katılma ümitleri vardysa bile, bu ümitler krizle birlikte paramparça olur. Çünkü, 1929'dan başlayarak ticaret sektörünün talihi birden bire ters döner; aslında 1926'dan itibaren böyle bir sonucu sezmek mümkündür. Ekonominin sağlığı bütünüyle dış ticaretin akışına ve bu akış için gerekli fonların sağlanmasına bağlanmıştı. 1926'da, 1928'de ve 1929'da kısa süreler içinde birçok iflasa yol açan tarımsal krizler ve kredi darlıkları, bu bağımlılığı ve sistemin çelimsizliğini ortaya koyar. 1929'da başlayan buhranın etkisi ise çok daha kalıcı, derinliği çok daha fazla olur. Türkiye'nin ihraç mallarının fiyatları hızla düştüğü gibi, tarımda ticarete yönelik üretimi besleyen ve ödemeler dengesindeki kısa dönemli açıkları kapayan ticari krediler de artık gelmez olmuştur. Sonuçta döviz krizi ortaya çıkar. Türk lirasının değerinin düşmesi ithalatçıların borç yükünün artmasına yol açar ve ticaret sektöründe iflaslar yaygınlaşmaya başlar. Fiyatların düşmesi ve kredi ekonomisinin sonunun gelmesi, pazara

yönelik köylülüğün borçlarını ödeyemez hale gelerek mallarını satmaya başlayacağını da habercisiydi. 1930'da, 1929'un kötü hasatının üzerinden henüz bir yıl geçmeden, İstanbul'da ve İzmir'de binden fazla firma iflas ilan etmiştir; bazı köylüler borçlarını ve vergilerini ödeyebilmek için ellerinde ne varsa satıyorlardı. Bu iktisadi kargaşa ortamı burjuvazinin güçsüzlüğünü ortaya koymuştu: Yabancı pazarlara aşırı derecede bağımlı olduklarından faaliyetlerinin maddi temeli bir anda yok olabilecek durumdaydı..

Öte yandan, kriz ve ticaret burjuvazisinin karşılaştığı güçlükler (dış dinamikteki değişmelere bağlı olarak) yeni bir iktisadi politikalar paketinin oluşturulmasına yol açtı. Türk ekonomi politliğinde 1930'lar dönemini hazırlayan bu iki gelişmenin birbiriyle kesişmesiydi. Başlangıçta krizle mücadele amacı için formüle edilmiş bir dizi tedbir giderek yeni bir Devlet biçimini (Devlet işlevlerinin kapsamı ve siyasi iktidar ile ekonomi arasındaki ilişkinin niteliği) doğurdu...

Türk lirasının değer kaybı sırasında yaşanan kargaşa, belli bir istikrar kurmak amacıyla döviz kontrolü yapacak veya piyasaya para sürüp çekecek araçlarla donatılmış bir merci olmadığını göstermişti. Bir Fransız-İngiliz ortaklığı olan Osmanlı Bankası para basma tekelini hala elinde bulunduruyordu. Savaş sırasında İttihat ve Terakki hükümeti bu ayrıcalığa el koymuşsa da 1925'te Osmanlı Bankası'nın imtiyazı yenilenmişti. Osmanlı Bankası Türkiye'nin en büyük bankası olma avantajını halâ sürdürüyordu. Hükümet 1930'da döviz işlemlerini kontrol edip elinde toplamak üzere Merkez Bankası'nı kurdu⁵⁶..

İktisadi güçlükler karşısında bürokrasinin içgüdüsel tepkisi yasaklar ve kısıtlamalar koymak ve ülke ekonomisini dış dünyaya kapatmak olmuştur. Krizin sorumluları ise hemen saptanmıştır. Bunlar, Türk lirasına karşı spekülasyon yapan tüccarlar ve rezervleri döviz olarak tutan yabancı bankalardır. Dikkat ederseniz bunlar hep o periferi tipi aşağıdan yukarıya doğru-dışa bağımlı olarak gelişmenin unsurlarıdır. 1930'da **Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti'nin** kurulup faaliyete geçmesiyle yeni tedbirlerin yönü de belli olmuştur artık. Bu cemiyetin amaçları tasarrufu teşvik etmek, yerli mallarının üretim ve tüketimini özendirerek ithal malların tüketimini azaltmak ve genel olarak kendine yeterlik ideolojisini yaymaktır.. **Bu tür bir düzenleme, Cemiyet tarafından toplanan ve Mussolini dönemi corporazione'lerine benzer bir biçimde Türk sanayicilerinin sektörlere göre örgütlenmesini tavsiye eden 1930 Sanayi Kongresi'nde de devam eder. Bu girişimlerin önemi hükümetin toplumsal örgütlenme alanını fiilen merkezi otoritenin kontrolünde olan ideolojik aygıtlar yoluyla işgal etme eğilimini ortaya koymasıdır. Ayrıca, Türk Cumhuriyetçilerinin Avrupa'ya İtalyan faşistlerince tanıtılan örgütsel yenilikleri keşfettikleri de belli olmuştur. Bu keşif iktidardaki partinin kendisine ve toplumdaki yerine bakışında özellikle görülebilir. 1931 CHP Kurultayı'nda siyasal düzen tek partili bir rejim olarak tanımlanmış ve bu rejimde partinin yönetme sorumluluğunu millet adına üstlendiği kabul edilmişti. Parti bu sorumluluğu üstlenirken "halkçı" ilkelere bağlı kalacak, halkı bölmeye çalışan özel ayrıcalıklara karşı uyanık olacaktı: "Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan mürekkep değil ve fakat ferdi ve içtimai hayat için işbölümü itibari ile muhtelif mesai erbabına ayrılmış bir camia olarak telakki etmek esaslı prensiplerimizdendir". Böylece parti, "sınıf mücadelesi yerine içtimai nizam ve tesanütü temin" etmeyi amaçlayacaktı.**

İdari ve iktisadi politikalarda yapılan yenilikler, bürokrasinin-Devlet sınıfının **siyasi güdümlü toplumsal değişme ilkesi** etrafında birleşmeyi başardığını göstermişti. Parti teşkilatına ikinci bir idari aygıt rolünün verildiği yeni kurumsallaşma biçimi çerçevesinde, **Devlet, bürokrasinin zımnı hedefine, yani toplumun üstünde bir statü edinme amacına uygun politikalar uygulayabilecek konuma geldi. Bu hedef hem savunmaya dönüktü hem de aktif bir tutumu gerektiriyordu. Savunmacı tutum toplumdaki her türlü özerk alanın ortadan kaldırılmasıyla sonuçlandı; aktif tutum ise iktisadi planlamaya ve ideolojik birliktelik sağlamaya yönelik girişimlere yol açtı..**Bütün bu dönem boyunca partili gazeteciler devrimin ihtiyaçları, birlik ve beraberlik, fedakarlıkta bulunmanın lüzumu üzerine

⁵⁶ Keyder a.g.e s.125

çoşuklu yazılar yazdılar. Bu yazılarda yapılan benzetmeler ilginçtir; açıklayıcı örnekler, ayırım gözetmeden İtalya'dan, Sovyetler Birliği'nden, sonraları da Almanya'dan seçiliyordu. Bu ülkelerde basın ya da üniversitenin hükümet politikasıyla uyum içinde olması gereğinin kabul edildiği ve buna uygun tedbirler alındığı durmadan tekrarlanıyordu. Bu üç ülkede iflas etmiş liberalizmin aşılmasını sağlayacak devrimlerle, yeni bir toplumsal sisteme giden yolun hazırlandığı söyleniyordu...**Her şeyin partinin kanatları altında toplanması arzusunda özellikle İtalya'dan etkilenildiği anlaşılıyor. 1936'da zamanın başbakanı, partinin genel sekreteri sıfatıyla Devlet idaresi ile parti teşkilatının birbiriyle özdeş olduğunu ilan etti. Bu aslında fiili durumun sonradan ilanı olmakla birlikte, aynı zamanda ulaşılan son aşamayı da gösteriyordu. Bu beyanla birlikte, idari aygıttaki bütün yüksek Devlet memurları buldukları yerde partinin de sorumluları oldular⁵⁷..**

DEVLET SANAYİYE YÖNELİYOR

1929'un hemen ardından gelen yıllarda, aşağıdan yukarıya doğru olan periferi tipi klasik kapitalist gelişmenin öncüsü durumundaki ticaret sermayesi krize girmişti.. Bunun ilk etkilerinden biri ticaret kredisine son derece bağlı olarak pazara yönelik üretim yapan tarım kesiminde hissedildi. Ticaret şirketlerinin iflası birçok üreticinin de geçimlik ürünlere dönmesine yol açtı. Ama, kısmen hükümet politikasına bağlı olarak, krizin etkisi geçimlik ürünlerde de güçlü bir biçimde hissedildi. Hükümet buğday fiyatlarının dünya fiyatlarına paralel olarak düşmesine müsaade ederken, küçük ve orta köylülerin pazardan satın aldıkları az sayıda mala gümrük ve satış vergisi koydu. Aynı zamanda tarım sektörüne yeni vergiler de getirildi ve tarımsal fiyatlar 1929 öncesinin yarısının altına düşünce parasal olarak tesbit edilmiş olan eski vergilerin külfeti arttı. Köylüler vergi tahsildarları ile alacaklıların arasında sıkışıp kalmışlardı; birçoğu hem vergilerini ve borçlarını ödeyebilmek, hem de ileride vergiden kaçınabilmek için topraklarını terk edip hayvanlarını sattılar. Bu yoksul köylüler büyücek toprak sahiplerinin çiftliklerinde ortakçı olmayı kabul etmek zorunda kaldılar..

Üretim hacmindeki düşmeye ek olarak iç ticaret hadleri de sanayi malları lehine değişti. Tahıl fiyatları geleneksel ihraç ürünlerinin fiyatlarından daha hızlı düştü; 1929 ile 1934 arasında 1 kg.buğdayın fiyatı 12,6 kuruştan 3,6 kuruşa, pamuğun fiyatı 62,3 kuruştan 33,1 kuruşa, fındığın fiyatı ise 37,1 kuruştan 16,4 kuruşa kadar indi. Buğday üreticilerinin ticaret hadleri 1929 da 100 iken 1934'te 46'ya olmuştu. Aynı miktarda kumaş, şeker, gazyağı almak için iki ila üç kat daha fazla buğday satmak gerekiyordu. **Bu gerilemenin sadece bir bölümü dünya fiyat hareketlerine bağlıydı; geri kalanının nedeni ise hükümetin sanayi mallarını koruması ve vergilendirmesi⁵⁸.**

Durumu kötüleşen sektör ticareti demiştik. Gerek iç gerekse dış ticaret üzerinde Devlet kontrolünün artmasıyla tüccarların faaliyet alanı daralmıştı. Krizin ilk yıllarında ithalat bireysel kotalara bağlanınca sanayiciler yabancı satıcılardan doğrudan doğruya ithalat yapma imkanını elde ettiler..Türkiye'nin dış ticaretinde Almanya'nın payının artmasıyla sadece hükümetle iyi ilişkiler içinde olan tüccarlar bu pazara girebilir oldu. 1933'te ithalat 1928'e göre reel olarak azaldığı gibi, tüketim mallarının ithalat içindeki payı da 1928'de yüzde 52 iken 1930'ların ikinci yarısında yüzde 25'e düştü. Bu gerileme, ticaret sektörünün, hele bu sektör içindeki perakendecilerin faaliyet imkanlarının daralması demektir. **İthalattaki fırsatlar küçük ve parakendeci tüccarların elinden çıkıp hükümetin kayırdığı büyük tüccarlar ile sanayicilerin eline geçti..1939'da devlet teşviklerinden yararlanan firmalar bütün sanayi işçilerinin dörtte birini istihdam etmekteydi..**

⁵⁷ a.g.e s.128

⁵⁸ a.g.e s.130

Sanayiciler “aşırı üretimi” önlemek ve elde ettikleri yüksek kar oranlarını korumak için kartelleşmeye teşebbüs ettiler⁵⁹. Hükümet de onların bu taleplerini olumlu karşıladı ve sektör bazında fiyat tesbit etmeyi ve rekabeti önlemeyi amaçlayan birliklerin kurulmasına izin verdi. Sanayicilerin hükümetten talepleri artıyordu; kolay kredi imkanlarından da yararlanmak istiyorlardı. Önceki onyılın başında sorunlarından biri gerek yerli, gerekse yabancı bankaların ticaret sektörünü ve kısa vadeli kredileri tercih etmeleriydi. Dönemin yarı resmi bankası olan İş Bankası yeni şartlara ayak uydurdu ve kredilerini kötü durumda bulunan tüccarlardan, kayırılan sanayicilere kaydırdı⁶⁰.

İç ticaret hadlerinin de sanayi malları lehine değiştiğini söylemiştik. Bu oran, iç pazardan sağlanacak hammaddelerin sanayicilere daha ucuza mal olacağını ve daha da önemlisi başlıca ücret malı olan buğdayın fiyatı düştüğünden sanayicilerin ücretleri düşürebileceğini gösteriyordu. Sanayi sektörü bir bütün olarak krizden yararlandığı gibi, işçilerin daha fazla sömürülmesi yoluyla da sanayi yatırımlarının kârlılığı arttı. 1925 sonrasının siyasi belirsizlikleri hükümetin işçi örgütlerini kapatmasına ve grevleri yasaklamasına imkan vermişti. 1920’lerde, özellikle azınlıkların çoğunun ayrıldığı ve ticaretin gelişmeye devam ettiği şehirlerde gerçek bir işçi kıtlığı vardı. Ama 1929’dan sonra durum birdenbire değişti; ticaretteki mutlak daralmayla birlikte ve belki de vergilerini ve borçlarını ödeyemeyen köylülerin göç etmesi nedeniyle işsizlik arttı. 1931’de bazı gazetelerdeki haberlere göre (o zaman nüfusu 800000 olan İstanbul’da 100000 işsiz olduğu iddia ediliyordu). İşçilerin işlerini kaybetmesi ve ücretleri düşürme teşebbüsleri sık sık ihtilaflar ve grevlerin ortaya çıkmasına ve işçilerin protestolarına yol açtı.. 1932’de İstanbul’daki bütün işçilerin parmak izlerinin alınması gibi işçi aleyhtarı çeşitli kararnameler çıkarıldı. 1936’da İtalya’nın meşhur 1935 Kanunu örnek alınarak yeni bir iş kanunu kabul edildi. Bu kanunun amaçları devlete hizmette dayanışmayı öngören yeni ideolojiye uygundu; “liberalizmin ektiği sınıf çatışması tohumlarının” bu kanunla yok edileceği düşünülüyordu.. Teşvik edilen firmalara ilişkin istatistiklerden derlenen rakamlar esas alındığında işsizliğin ve yeni mevzuatın işçilerin gerçek ücretlerinin 1934 ile 1938 arasında yüzde 25 oranında azalması sonucunu verdiği görülür..1938-1943 döneminin tamamı ele alındığında küçük sanayi ve hizmetler sektörü dahil İstanbul’daki ortalama ücretlerde reel olarak yüzde 40’lık bir azalma daha olduğu ortaya çıkar. Bu dönemde tüketici fiyatları yüzde 247 oranında artarken, ücretlerdeki artış yüzde 114’te kaldı. **Bu yeniden dönüşümün sonucu sanayi burjuvazisi-Devletçi burjuvazi- daha yüksek karlar elde ederek hızlı bir birikim sağladı. Karlılığın ticaret sektöründen sanayiye kaymış olduğu, yabancı sermayenin imalat sektörüne gösterdiği ilgiden de anlaşılabilir. Kriz yıllarında toplam yabancı sermaye yatırımları gerilerken,yabancı sermayeli firmaların sayısı bankacılık ve ticaret sektöründe azalmış, sanayi sektöründe ise artmıştır. Bu dönemde kar gerekçesiyle olmasa bile Devlet de sanayi sektörüne yatırım yapmıştır⁶¹..**

Aslında olay çok açık: 1923’le 29 arasında farklı bir dış dinamik- dünya konjonktürü- var ortada. Sürece damgasını vuran ise, Birinci Dünya Savaşı’yla tahrip edilmiş olan üretici güçlerin yeniden toparlanması. Artan taleple birlikte özellikle dış ticarete bir rahatlama görülüyor. Ki bu da içerdeki süreci direkt olarak etkileyen bir faktör. Öte yandan, gelişen ticaret tarımı da hareketlendiriyor. Yani, dış konjonktüre bağlı olarak iç dinamikler de belirli bir hareket içindeler. Gayrimüslim burjuvazinin yerini doldurmaya çalışan Müslüman bir tüccar tipi de çıkmaya başlamış ortaya. Yabancı sermaye yatırımları sürüyor vb. Yeni kurulan Devlet ise, bu arada henüz daha kendine gelebilmiş değil. Kemalist kadro, “reformları” gerçekleştirebilmek için engel olarak gördüğü sivil toplum muhalefetini saf dışı bırakma çabası içinde. Evet, Devlet İttihatçılardan kalma “burjuva yetiştirme” politikasını sürdürüyor, yani ipin ucunu bırakmış falan değil, ama bu dönemde henüz daha sürece hakim olan pazar, yani piyasa. Ekonomi, üretici güçler sürecin-pazarın mantığı içinde kendilerine bir

⁵⁹ Hep „sanayiciler“ „sanayiciler“ diyoruz, dikkat edin, bunlar, “dışa bağımlı”-“periferi tipi” de olsa, aşağıdan yukarıya doğru gelişen kapitalistleşme sürecinin içinde ortaya çıkan “normal” sanayiciler değildir.!Bunlar, Devletin desteğiyle öne çıkan Devletçi sanayicilerdir!!..

⁶⁰ a.g.e s.132

⁶¹ a.g.e s.134

yol açmaya çalışıyorlar. Türkiye'nin başlıca ihraç ürünü zaten tarım ürünleri. Dış talep fazla olduğu için ihracat da geliyor. Bu, tarımın olduğu kadar ticaretin de önünü açıyor. Böyle bir ortamda, istese de, Devletin bütün bir piyasaya hakim olması zaten mümkün değildi. **Bu nedenle, eğer durum bu şekilde devam etseydi bir süre sonra çok daha farklı gelişmeler olabilirdi. Örneğin, sivil toplum daha da güçlenirdi. Anadolu burjuvazisi 1950'lere varmadan sürece hakim olma yönünde çıkışlar yapabilirdi. Ama olmadı. Olmadı, çünkü 29 Kriziyle birlikte dış konjonktür-yani dış dinamik-değişmeye başladı. Dışardaki satın alma gücünün düşmesi talebi azaltınca, bu da zaten yeni yeni kendine gelmeye başlayan ticareti ve tarımı-iç dinamikleri- etkiledi. Ve sonunda ortalık Devlete kaldı! Nasıl mı kaldı?**

İhracat azalmış, bunu nasıl dengeleyeceksin, ilk olarak ithalatı da ona göre sınırlaman lazım. Bu nasıl olacaktı peki? Artık ancak Devletten izin alınarak ithalat yapılabilecekti. Bunun anlamı ise açıktı: O vakte kadar nisbeten pazarın yönlendirdiği ticaret daha çok Devletin kontrolü altına girecekti. Ama sadece ithalatı kontrol altına almakta yeterli değildi. O vakte kadar dışardan ithal edilen birçok malı artık içerde kendin üretmen de gerekiyordu. Bu nasıl olacaktı peki? Gene Devlet girer araya! **İşte, Devletin daha çok "sanayi kesimine ağırlık vermesi", "Devletçi bir burjuva sınıfı yetiştirme politikasının", daha çok, Devletin koltuğu altında bir "sanayi burjuvazisi" yetiştirme şeklini alması böyle ortaya çıkar.** Ama sadece, öyle kanunlarla-kararnamelerle falan "sanayicilerin desteklenmesi" de yeterli değildir, Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığıyla Devletin kendisi de sanayiye girer bu dönemde. Ve öyle olur ki, yeni Devletçi sanayi burjuvazisinin girdilerini de büyük ölçüde bu Devlet işletmeleri karşılamaya başlarlar. Geri kalan girdiler için ithalat tahsisleri ise, artık sadece Devletle-Devlet sınıfıyla iyice içiçe geçmiş bulunan bu sanayici kesime verilmeye başlanır..İşte, ucu ta günümüze kadar gelen ve bugün bir ölçüde TÜSİAD'larda falan temsil edilmeye çalışılan o Devletçi burjuvazinin kökleri buralara dayanır..

Peki buradan-bütün bunlardan-çıkarılan sonuç ne olmalıdır? "Sanayi burjuvazisi ilerici-Devletçi" de diğerleri değil sonucunu mu çıkaracağız buradan! Elbette ki hayır! Ama böyle sonuçlar çıkarırlar da yok değil tabii!. Öyle ki, işin ucu ta 27 Mayıs'lara, oradan da günümüze kadar uzayıp geliyor!. Çünkü bu Devletçi "sanayi burjuvazisi"ni 27 Mayıs'ta, 12 Mart'ta, 12 Eylül'de hep o Devletle-Devlet sınıfıyla birlikte görüyoruz! Kemalist-Solcu aydınların "milli burjuva" tanımlarının içini dolduran hep bu Devletin yetiştirdiği "sanayi burjuvazisidir". Bunlar "ilerici" olunca da tabii, "ötekiler" de-yani Devletçilerin tekeliindeki iç pazarda kendilerine pay düşmediği için dünyaya açılmaya çalışan Anadolu burjuvaları da "işbirlikçi"- "gerici" oluyorlar! Herşey ters bizde. Bu Devlet elini nereye atmışsa hep böyle olmuş!

Aslında bu işin çözümü çok basit! Alın bizdeki solun-özellikle de o MDD'ci solun söylemlerini-hani o "emperyalizmin işbirlikçisi burjuvaziye karşı milli burjuvaziyle işbirliği yapmak" falan lafları var ya onları- sonra bunları tercüme edin bilimsel literatüre-bunlar ne anlama geliyorlar diye- herşey çıkar ortaya!. Sonra, peki ne yapmak lazım deyince de, alın bütün bu söylemleri tersine çevirin yapılması gerekenler-gidilmesi gereken yol çıkar ortaya!. "Emperyalizmin içerdeki işbirlikçisi" burjuvaziyle kastedilen küresel sermayeyle bütünleşen-bütünleşmeye çalışan Anadolu kapitalistleri iken, "milli burjuvalar"da TÜSİAD'cı Devletçi burjuvadır!..

Evet, 1929 Krizinden sonra "başka çıkış yolu kalmadığı için Devletin sanayiye yöneldiği" tesbiti doğrudur-ama kimin için başka çıkış yolu kalmamıştı!- Bir yandan Kamu İktisadi Teşebbüsleri yoluyla, diğer yandan da Devletçi bir sanayi burjuvazisini destekleme yoluyla, Devlet, yaşamı devam ettirme mücadelesinin önüne koyduğu görevleri yerine getirmeye çalışır. Bütün bunlar açıktır!. Ama dikkat ederseniz bunlar hep aynı toplum mühendisliği faaliyetinin sonuçlarıdır!. Yani önce bir Devlet vardır hep ortada, nev-i şahsına münhasır dedikleri türden!. Ve bu Devlet herşeyi kendi varlığını devam ettirebilecek şekilde yönetmektedir!. Toplum da bu yönetici faaliyete göre şekilleniyor aslında. Yani, toplum kendi iç dinamikleriyle-kendi toplumsal DNA'lariyle şekillendirmiyor kendini. **Toplumun tepesinde**

oturan o Devletin ayrı bir DNA sistemi var!⁶². O, kendi DNA'larına göre kendini üretmeye çalıştığı için sonuçta iki ayrı yapı çıkıyor ortaya. Aynen kanser olayı gibi birşey bu!. Sistemin merkezinde ortaya çıkan bir ura benziyor herşey. Yani, Devletin yetiştirdiği o “sanayi burjuvazisi” ile sistemin kendi iç dinamikleriyle ürettiği sanayi burjuvazisi arasında doku uyumsuzluğu var. “Biri tekelci de öteki değil” olayının ötesinde birşey bu!. Evet Devletçi olan tekelci tabii. Ama onun bu tekelliliği sürecin kendi iç diyalektiğiyle gelişmesinin sonucunda ortaya çıkmış birşey değil. Tek başına sermayenin yoğunlaşip merkezileşmesi olayının sonucu değil bu. Burada tekelleşmeyi, yoğunlaşip merkezileşmeyi belirleyen yukardaki o güçle-Devletle olan ilişki. Öyle birşey ki bu, “sanayi burjuvazisi” denilen o Devletçi kesim Devlet sınıfının bir uzantısı adeta. Anadolu kapitalizminin bağrından çıkan sanayi burjuvalarına düşman bir “sanayici kesimi”! Böyle birşeyi sadece Türkiye’de görebilirsiniz! Bu yüzden de sürece dışardan bakınca olayı kavramak mümkün değildir. “O da sanayici bu da sanayici, biri daha büyük, belki de tekelci, öteki ise tekeli dışı burjuva” der çıkarsınız için içinden!. Bu nedenle, Türkiye’de kapitalizmin gelişme diyalektiğini kavrayabilmek için mutlaka onu tarihsel gelişme süreci içinde ele alabilmek gerekir.

1929 ile 1934 arasında devlet gelirleri yüzde 40’ın üzerinde bir artış gösteriyor; bu, GSMH içindeki payın yüzde 10,8 den yüzde 18’e yükselmesi anlamına geliyordu. Yani, kriz döneminde yaşanan yeniden bölüşüm içinde, bürokrasi-Devlet sınıfı ülkede üretilenlerin daha büyük bir bölümünü kontrol etmeye başlamıştı..Demek ki, krizden karlı çıkanlar “sanayicilerin” yanı sıra bürokratlardı da. Aslında bu iki grup arasındaki etkileşime baktığımızda sistem iyice saydamlaşır⁶³.

Daha 1920’lerde, demiryolu inşa seferberliğinde ve iki şeker fabrikası örneğinde görülebileceği gibi dev bir yatırım hamlesi başlatılmıştı. 1929’dan sonra yabancılara ait demiryolları ve başta kibrit tekeli olmak üzere diğer imtiyazlar satın alındığı gibi, kamu hizmeti veren bütün yabancı şirketler de millileştirilmeye başlandı. Devletçi kapitalizmin yeni mahiyeti, adının Sovyet örneğinden aktarıldığı şüphe götürmeyen Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı’yla (1934) ortaya çıktı..Plan, doküma sanayisi ile bakır, seramik, kimyevi ürünler ve kağıt gibi bazı ara mallara öncelik tanıyor, toplam 15 fabrika yapılmasını öngörüyordu. Projelerin çoğu savaştan önce tamamlandı.. Bu projelerin ayırıcı özelliği ölçekleri- yani o sırada özel kapitalistlerce gerçekleştirilemeyecek boyutlarda olmaları- ve mevcut sanayii tamamlayıcı nitelikte olmalarıydı. **Aslında plan iktidardaki blok içindeki her iki tarafı da memnun eden karmaşık bir pazarlık sürecinin ürünüydü. Birkaç yıl himaye gördükten sonra Devletçi kapitalistler sınıai yatırıma geçmişlerdi. Devlet teşebbüslerinin sağlayacağı umulan bağlantılardan yararlanmaya hazırıldı; bu, kullanacakları girdilerin daha büyük bir bölümünün siyasi düzenlemeler yoluyla iç pazardan sağlanabilmesi demektir. Öte yandan, resmen desteklenen ve özel teşebbüsün merkezi istihbarat gücünü temsil eden İş Bankası bu “sanayi burjuvazisine” ait olması düşünülen alanları dikkatle kollamaktaydı. Bu banka, 1924’te Mustafa Kemal’in himayesinde, sonradan İktisat Vekili, Başbakan ve Cumhurbaşkanı olan eski bir İttihatçı Celal Bayar tarafından kurulmuştu. 1930’da milli bankaların ülke sanayisi içindeki bütün iştiraklerinin yüzde 50’si bu bankaya aitti; 1937’de milli bankalardaki toplam mevduatın yüzde 38’ini elinde bulunduruyordu. İş Bankası, “sanayiciler” ve bürokrasi arasında yumuşak geçişi sağlıyordu. 13 yönetim kurulu üyesinin tamamı milletvekiliydi, Devlet bankaları ve Devlet teşebbüsleriyle bağlantıları karmaşıktı. Sanayiciler bu bankayı bürokrasiyle yapılacak pazarlıklarda kullanılacak ortam olarak görüyorlardı. İş Bankası’nın iştiraki olan bütün şirketlerin yönetim kurulu üyeleri arasında yüksek bürokratlar ve milletvekilleri vardı. Bürokrat sınıfının bu şekilde yer**

⁶² Buradaki toplumsal DNA kavramını sadece bir metafor olarak kullanmıyorum. Toplumsal DNA’dan kasıt, bir sistem olarak toplumun kendini üretirken başvurduğu bilgi temelidir, yaşam bilgileridir-kültür-

⁶³ a.g.e s.135. Dikkat ederseniz Keyder burada gene “devlet kapitalizmi” kavramını kullanıyor. En büyük hatalar hep farkında olmadan yapılan hatalardır! Peki Keyder gibi bu işin uzmanı bir aydın bile neden yapıyor bunu? Biz hepimiz, şu ya da bu oranda o akvaryumun içinde yetiştirilmiş balıklarız! Belki ben tesadüfen- o akvaryum devrilince onun dışına düşen bir balık oldum o kadar!..

almadığı büyük bir sanayi kuruluşunu düşünmek bile mümkün değil gibiydi. 1931 ile 1940 arasında kurulan (ve 1968'de varlıklarını hala sürdüren) şirketlerin yüzde 74,2'sinin kurucuları bürokratlardı. Bu yüksek oranın altında yatan bir neden bürokrasinin milli gelir içindeki payının büyümüş olması ve Devlet ihalelerinde ve büyümekte olan başkentteki arazi spekülasyonunda kullanabildiği imkanlardı. Fakat bu yüksek oranın esas olarak işaret ettiği şey, siyasi nüfuzun o dönemde ne ölçüde karlı olduğudur⁶⁴.

Devletçiliğin iktisadi uygulamaları, bürokratlar ile sanayi burjuvazisinin homojen bir koalisyon içinde birleşmesiyle sanayi üretiminin artmasına yol açtı. Yerli sanayi sektörünün büyümesinin ekonomi üzerinde siyasi kontrolün artmasıyla sonuçlandığı bir dönemde, bu grubun çıkarları birbirine denk düştü. Siyasi kontrolün artması herhangi bir bürokrasinin tabiatıyla isteyeceği bir şeydi. Sanayileşmenin eriştiği aşama geniş bir iç pazarın geliştirilmesini henüz gerektirmediğinden, bu iki taraftan hiçbirinin köylülükten veya işçi sınıfından umacağı pek bir fayda yoktu. Tam tersine, hakim koalisyonun birikim potansiyelinin arttırılabilmesi için fiyat ve vergi politikaları ve iş mevzuatı yoluyla köylülerin ve işçilerin gelirleri düşürüldü. Yönetici blok dışında kalan sınıfların sömürülmesi koalisyon içindeki sembiyotik ilişkinin sürmesini mümkün kıldı ve blok içi çatışmalar ganimetin paylaşılması düzeyinden öteye geçmedi. Aktörlerin sayısı az olduğu sürece siyasi tahsis ile piyasa ilkeleri arasındaki potansiyel çelişkidenden kaçınmak mümkündü. Hem bürokrat olup, hem de girişimcilik yapanlar (yüksek mevki sahipleri arasında bunların çoğunlukta olduğu anlaşılıyor), farklılaşan çıkarlar bağdaşmaz hale gelene kadar taraf seçmek zorunda kalmadılar⁶⁵..

“Devletçilik” adı verilen bu model siyasal bir elit ile emeklemekte olan bir burjuvazinin hızlı bir birikim sağlamak için güçlerini birleştirerek ve de yeni bir toplumsal sistem kurma iddiasıyla işçi sınıfını ağır baskılar altında tutup tarım sektörünü sömürürken, yalıtılmış bir milli ekonomi alanı yaratmalarına dayanır. Bütün bunlar, sınıf çıkarları arasındaki çatışmaları yadsıyarak korporatist bir toplum modeli kabul eden, şu ya da bu ölçüde yabancı düşmanlığına dayanan bir milli dayanışma ideolojisi çerçevesinde gerçekleştirilir⁶⁶. Türkiye örneğinde bu model, ideolojik yapısı ve ideolojik destekleriyle birlikte doğrudan doğruya zamanın Avrupa faşizmi tecrübesini yansıtıyordu..Faşizmi bazı amaçlara ulaşmakta bir araç olarak gören, yani belli iktisadi hedeflere erişmekte sosyalizme alternatif teşkil eden bir tür “kalkınmacı diktatörlük” sayan yorumlama düzeyinde Avrupa faşizmi ile Türk Devletçiliğini birbirinden ayırdetmek güçleşir..Faşizm belli bir sınıf tabanından doğar ve köktenci bir dönüşüm hareketinin (genellikle sosyalizm) başarısızlığı üzerine inşa edilir. Faşizm mevcut statü yapısını ve bu yapıdaki dengeleri bozma tehdidini taşıyan toplumsal evrime bir reaksiyondur; bu evrimi tersine çevirmeyi, toplumsal yapıyı somutlaştıran eski değerleri ve sembolleri muhafaza etmeyi vaat eder. Aynı zamanda kitleleri eski sistemin yanlışlarını barındırmayacak yeni bir devlet kurma hedefine doğru harekete geçirir. Faşizm kategorisi, siyasi diktatörlük ve işçi sınıfının baskı altında tutulmasına indirgendiği taktirde parlamenter olmayan bütün kapitalist rejimlere yapıştırılabilecek bir etiket olur.

Türkiye'deki 1930'lar tecrübesinin, faşizm idealinin bazı boyutlarını paylaştığına şüphe yok; ama bunlar tamamen yukarıdan dayatılmıştı. Harekete geçmiş kitlelerle karşı karşıya gelme zorunluluğu ortaya çıkmamıştı. Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkan bütün Avrupa toplumlarında

⁶⁴ a.g.e s.136

⁶⁵ a.g.e s.137

⁶⁶ Hani o, “sol”un „yeniden milli kurtuluş”, “emperyalizme ve işbirlikçilerine karşı yeniden ulusal kurtuluş savaşı verme” söylemleri falan var ya, işte “solun” bu ideolojik söylemlerinin-tercihlerinin- altında yatan hep o İttihatçı- Kemalist paradigmadır..Ergenekoncuların yabancı-gayrimüslim düşmanlığının kökleri de buraya uzanır. Düşünsenize, bir yanda “emperyalizm” ve bunun işbirlikçisi olan- dün gayrimüslimler, bugün ise Müslüman burjuvalar, diğer yanda ise “milli burjuvalar”!. Eğer koşullar uygun olsa bu ideoloji bizim solcuları da biranda faşist kadrolar haline getirebilirdi!..Aynen koşulların o İttihatçıları soykırımcı yapması gibi!..Unutmayın ki o Pol Pot cular da bir milyon insanı hep o ideolojik tercihleri yüzünden katletmişlerdi..

görülen siyasi örgütlenme ve toplumsal hayattaki ayrışmaları Türkiye kapitalizmi henüz üretmemişti. Dolayısıyla, küçük burjuvazinin veya köylülüğün liberal kapitalizm karşısındaki reaksiyonunun, ideolojik çarpıtmayla anti-sosyalist bir platform oluşturması henüz söz konusu olamazdı. Türkiye’de liberalizm aleyhtarlığı, bürokrat-burjuva bloku tarafından yayılan bir tavır olarak kaldı. Kitleler harekete geçmemiş olduğundan, otoriter rejim bir kitle hareketiyle uğraşmak zorunda kalmadı ve rejimin amaçları yukarıdan kontrol ve sindirmeleyle sınırlı kaldı. Yönetilenlere güvenmemek bürokrasinin imparatorluğun yönetici sınıfından devraldığı bir miras olduğundan, yapılacak en iyi şey uyanmamış kitlelere göz kulak olmaktı. Üstelik, bürokratik elit, toplumu harekete geçirmeyi istemiş olsaydı bile bunun bir platformu yoktu. Bir yabancı sermaye tehdidi mevcut değildi; kolayca hedef seçilebilecek komprador burjuvazi zaten ülkeden çıkarılmıştı; toprak sahibi bir oligarşi hiç var olmamıştı; ayrıca ne uluslararası dengeler ne de ekonomi intikamcı (rövanşist) bir maceraya müsaitti. Atatürk çevresinde oluşan sevgi ve hayranlık bile sakin ve mesafeliydi. Yine de bütün bu sevgi ve hayranlığa rağmen M. Kemal’in tipik faşist veya popülist önderler tarzında büyük halk toplulukları önünde tek bir konuşma bile yapmamış olması dikkat çekicidir. Bu durumu açıklayan cumhuriyet rejiminin Osmanlı geçmişiyile bir sürekliliği temsil etmesidir⁶⁷..

SAVAŞ VE SONRASI

İkinci Dünya Savaşı’nın başlaması devletçiliğin başarı hikayesinin sona ereceğini haber verdi. 1932 ile 1939 arasında imalat sanayisi üretimi iki katına çıkmıştı; bu üretim hacminin dörtte bir kadarı Devlet teşebbüslerine aitti. 1939’da ulaşılan bu en yüksek düzeyden sonra 1945’e kadar üretim hızla düştü. 1945 rakamı 1932 üretim düzeyinden sadece yüzde 20 oranında yüksekti. Tarımsal üretim de 1939 düzeyinin yüzde 40’ına kadar azalmıştı. Örneğin buğday üretimi yıllık ortalama 7 milyon tondan 4 milyon tona inmişti.. Pastanın küçülmesi tipik bir savaş dönemi enflasyonuna yol açtı (1939 ile 1945 arasında yüzde 350) ve bu şehirlielerin gelirlerini aşındırdığı gibi, bürokratların maaşlarının bile azalması sonucunu doğurdu. Devlet gelirleri çeşitli olağanüstü vergilerle artarken, harcamaların çoğu seferberlik amacıyla kullanıldı. Tarım sektöründe buğday üreticilerinin durumu 1936’dan sonra fiyatların artmasıyla bir parça düzelmişti. Savaştan önceki birkaç yıl boyunca Devlet yeni kurulan **Toprak Mahsulleri Ofisi** yoluyla daha fazla buğday almaya başlamış, fiyat artışlarının sağladığı yararın bir bölümünü çiftçilere aktarmıştı. Fakat, savaşın başlamasıyla birlikte hükümet, tarıma birçok bakımdan zarar veren bir askeri seferberlik politikası benimsedi. Herşeyden önce bir milyona yakın yetişkin erkeğin askere alınması iş gücünün azalması demekti ve bunların çoğunluğu köylüydü. Bunların çift hayvanlarına da askeri amaçla el konulmuştu. Aynı zamanda, açıkça sömürücü bir fiyat politikası izlendi. Çiftçilerin ürünlerine ödenen fiyatlar hemen hemen sabit kalırken, bütün diğer fiyatlar enflasyonist gidişe ayak uydurdu. Tarım politikasında, özellikle buğday üreticilerini hedef alan bu ani değişiklik, küçük köylülerin iktidardaki partiden uzaklaşmasında rol oynayan önemli etmenlerden biriydi. Hükümet bu politikasını her çiftçinin tesbit edilen miktarda tahılı teslim etmesini sağlamak için ürün üzerine yüzde 10 oranında yeni bir vergi koyarak ve eski üretim düzeylerine göre köylere kollektif sorumluluk yükleyerek uygulamaya çalıştı. Devletin satın aldığı tahıl miktarı arttıysa da, Devlet kontrolüne tepki olarak daha gerçekçi fiyatlara dayalı paralel bir Pazar da ortaya çıktı. Bu sonuçların her ikisi, yani köylülüğün iktidardaki partiden uzaklaşması ve karaborsanın oluşması önemli siyasi etkileri beraberinde getirdi⁶⁸.

Milli Korunma Kanunu adıyla bilinen ve bürokrasiye olağanüstü bir savaş ekonomisi yürütme imkânını veren mevzuat paketi Devleti iktisadi konularda tam bir serbestlik içinde hareket etmesini sağlayacak araçlarla donattı. Bu kanuna göre, hükümet özel sanayi kuruluşları için üretim hedefleri tesbit etmeye yetkiliydi; yatırım planlarını onaylamama hakkı vardı; fabrikalara ve madenlere el koyabilir, bütün piyasalardaki fiyatları kontrol edebilir ve bazı malların ticaretini millileştirebilirdi. Bu kanun ayrıca zorla çalıştırılabileceği ve işçilerin işlerinden ayıramayacağı gibi hükümler de

⁶⁷ a.g.e s139

⁶⁸ a.g.e s.141

taşıyordu; tatil günleri ve sabit çalışma saatleri gibi bütün işçi hakları da yürürlükten kaldırılmıştı. Burjuvazi tabii ki bunları kabul etmeye hazır ve hiç şikayet etmedi⁶⁹.

Savaş yılları boyunca gerek Devletçi sanayi burjuvazisi gerekse bürokrasinin büyük bölümü Mihver Devletlerine sempatiyle bakıyorlardı. Türkiye savaşa girmediyse de, bu tarafsızlık Alman yayılmasının güneydoğu kanadını emniyete alma sonucunu getirdi, ki bu da, Nazi ordularının Sovyetler Birliği'ne daha rahat saldırmasına imkan verdi. Özellikle, Mihver Devletleri'ne karşı savaş ilan edileceğine ilişkin sözler tutulmadığından ve Türk basınının Nazi zaferini alkışlamasına izin verildiğinden, Müttefikler, Türkiye'yi davalarının gizli düşmanı sayıyorlardı.

Bu şartlar altında Türk bürokrasisinin kurduğu savaş ekonomisi de hakim ideolojik atmosfere tamamen uygundu. Almanya bağlantısının dolaysız etkisi dış ticarete Almanya'ya bağımlılığın artmasıydı. 1933'ten sonra Nazilerin iktisadi planları uluslararası pazarın yerine takas ve kliringe dayalı ikili anlaşmaları koyma amacına yönelmişti. Türk bürokratları daha 1931'de benzer tedbirler almış olduklarından, iki sistem, zaten çökmüş olan uluslararası pazarın dışında hareket etme çabasında birleşmişti. Savaştan hemen önce, Türkiye'nin dış ticaretinde Almanya'nın payı yüzde 40-yüzde 50 arasındaydı. Savaş sırasında da aynı düzey az çok devam ettiyse de, bu alışveriş Türkiye'ye gitgide daha az yarar sağlar olmuştu. Bu eşitsiz ilişki Türk hükümetini iç tüketim düzeyleri düşerken stratejik madenler ve buğday satmaya mecbur bıraktı. Bunların karşılığında elzem olan ithal malları yerine de savaş malzemeleri ve Almanya'nın sanayi üretimi fazlası satın alındı...Bu ilişkiler ekonomiye pek yararlı değildi tabii, ama ticaret özel kişilerin elinde olduğundan belli tüccarların Devletin askeri levazım ihalelerini kazanmalarına ve ihracatın bir bölümünden vurgun vurmalarına yaradı⁷⁰.

Hemen aşağıda tartışacağımız gibi, tüccarların savaş döneminde sağladığı birikim önemli boyutlara ulaşmıştı. Bu durum burjuvazi ile bürokrasi arasındaki ilişkilerin gerginleşmesinde de önemli bir etmen oldu. Karaborsadaki vurgunlara ve tüccarların yaptığı spekülasyonlara karşı sesler yükseliyordu. **Maaşları artık fiyatların gerisinde kalan bürokratlar ile vurgun imkanları pek fazla olmayan sanayiciler rahatsızlıklarını dile getiriyorlardı!** Rejimin bu vurgunları önleyecek araçlara sahip olmadığı da ortaya çıkmıştı. Şehirlerde ekmek ve diğer ihtiyaç maddelerinin karneye bağlanması ise fazla işe yaramayan ve ağır aksak işleyen bir uygulamaydı. Hali vakti yerinde olanların alışveriş edebileceği paralel piyasalar ortaya çıkmıştı. Devletçi kesimin kontrolündeki gazeteler büyük kazançlar sağlayan faaliyetlere ilişkin haberlerle doluydu. Genel kıtlık ve yoksulluk atmosferi içinde birilerinin büyük vurgunlar yaptığının bilinmesi kısa zamanda hükümet aleyhtarlığına dönüşebilirdi. Bu nedenle hemen suçlu aranmaya başlandı. İşte bu arayıştır ki hükümeti bir kez daha İstanbul'daki gayrimüslim ticaret burjuvazisine cephe almaya yöneltecekti. Cumhuriyet dönemi boyunca eski başkent zaten hep arzu edilmeyen kolonyal bağlantılarla ve komprador burjuvaziyle bir tutulmuştu. Ankara'nın temsil ettiği yeni zihniyet ise milli kalkınmanın özü sayılıyordu. **Bu ideolojik çerçevede, ticaret sermayesinin kolonyal İstanbul'u ile sanayinin milli Ankara'sını karşı karşıya koymak zor değildi.** Gerçekten de, sayıları epeyce azalmasına rağmen İstanbul'daki Hristiyan ve Yahudi burjuvazi, özellikle dış ticaret alanında faal olmaya devam etmiş ve-bütün tüccarlar gibi-savaş döneminin kıtlıkları sayesinde kazançlarını daha da arttırmışlardı. Bu nedenle, azınlık aleyhtarı duyguları kıskırtmak ve bunları iktisadi adalet talepleriyle birleştirmek kolay bir çözüm olarak gözüktü. 1930'larda İstanbul'da önemli sanayi yatırımları yapılmıştı ve büyük ölçekli yatırımları gerçekleştirenler arasında Rum, Yahudi ve dönme müteşebbisler de vardı. Dönmeler, İmparatorluk döneminde Selanik'te edindikleri tecrübelerini 1924'teki nüfus mübadelesinin mali kazançlarıyla birleştirerek dokuma sanayisinde önemli bir yer edinmişlerdi. Siyasetteki liberal görüşleri nedeniyle İkinci Dünya Savaşı sırasında ırkçıların hiddetine maruz kalan bu insanlar **küçük bir topluluk olmalarına rağmen burjuvazinin en az devletçi olan kanadıydı. Savaş dönemine hakim**

⁶⁹ a.g.e s.142

⁷⁰ a.g.e s.143

olan şoven atmosfer içinde işte bu gayrimüslim ve dönme sanayiciler vurgunculuğa karşı çıkarıldığı söylenen o meşhur kanunun hedefi oluverdiler.

Varlık Vergisi Kanunu'nu hükümet 1942'de Meclis'e sundu. Meclis mahalli komisyonları, her vergi mükellefinin sorumluluğunu tek tek değerlendirmek suretiyle onların vergi oranını tesbit etmeye çalışan bu kanunu tartışmadan kabul etmişti. Aslında milletvekillerinin çoğunun bu verginin kapsamına girmesinin hiç de ihtimal dışı olmadığı düşünülürse, kanunu tartışmadan kabul eden Meclis üyelerinin mahalli komisyonların uygulayacağı usulden önceden haberdar olduklarını varsaymak gerekir. **Varlık Vergisi'nin yüzde 70'i İstanbul'dan elde edildi. Toplanan verginin yüzde 65'ini ise gayrimüslimler ve yabancılar ödediler. Gayrimüslimlerin tabi oldukları vergi oranı Müslümanlara uygulanan oranın on katıydı; Dönmeler ise Müslümanların iki katına eşit oranda vergi ödediler.** Bu vergiyi ödeyecek hazır parası olmayan Hristiyan ve Musevi işadamları, işlerini ve mülklerini satmak zorunda kaldılar. Bu işadamlarının çoğu savaştan hemen sonra Türkiye'den ayrıldı. **Varlık Vergisi, Ankara hükümetine ve Devletçi burjuvaziye sağladığı kısa dönemli kazançlara (1943'te devlet gelirlerinde yaklaşık üçte bir oranında bir artış görülmüştü) ve şansı yaver gitmeyen İstanbullu tüccar ve sanayicilerin mülklerini devralan işadamlarına sunduğu kazanç imkanlara rağmen iş hayatındaki güveni ciddi biçimde zedeledi. Olağanüstü şartların sona ermesinden sonra, bu hasarın ciddiyeti daha iyi anlaşıldı. Nitekim, muhalif politikacıların Varlık Vergisi uygulamasını lanetlemek için birbirleriyle yarıştıkları görülecektir. Devletçi sanayiciler ise Devletin yaptıklarına karşı çıkmamış, kapitalist birikimin en temel şartlarını ihlal eden bir tecavüze izin vermişlerdi⁷¹.**

İsterseniz, bu dönemi ve Devletçiliğimizi bir de Karpat'dan dinleyelim. “Devletçiliğin” ne olduğunu, nasıl işlediğini çok güzel anlatmış. Onun-yani Devletin- bir yandan Devletçi bir burjuva kesimi yaratmaya çalışırken, diğer yandan da, kaçınılmaz olarak nasıl kendi diyalektik inkârını yarattığını gözler önüne seriyor!. Aslında işin bu kısmını daha sonraya-bu çalışmanın dördüncü bölümüne-bırakmak istiyorum ama, olsun gene de onu bir dinleyelim biz:

Devlet, üretim sürecinin ancak bir aşamasına katılıyordu; hammaddelerin üretimi ve mamul malların dağıtımını ise devlet kontrolünün dışındaydı (kim yapıyordu peki işin geri kalan kısmını, Anadolu burjuvazisi-Anadolu'nun sivil toplum unsurları.. öyle değil mi). Böylece, Devletin faaliyeti hammaddeleri mamul veya yarı mamul eşya haline getirmekten öteye gidemiyordu. Pamuk, yün, pancar, üzüm ve tütün gibi bazı önemli hammaddeleri özel kişiler yetiştiriyor, bunları Devlet satın alıp işliyordu. Bu hammaddelerin fiyatını devlet tesbit ediyor ve bu fiyatlar serbest piyasa fiyatlarından birkaç misli aşağı oluyordu. Bu düşük fiyatlardan devamlı şikayet edilmesine rağmen, Devlet, daha önce pek revaçta olmayan bazı maddeler için büyük bir istek yaratmış, dolayısıyla nüfusun bir kısmı için iş sağlamış ve bağımsız üreticilerin gelirini arttırmıştı. Şehirlerde de buna benzer bir durum vardı. Devlet işletmelerinin sattığı yarı mamul mallar özel sermayenin atölyelerinde işlenerek tamamlanıyordu. **Örneğin, işletmelerin çıkardığı köselelelerden her çeşit ayakkabı yapılarak serbest fiyatla satılıyordu;** Devlet de ayakkabı imal ve satışına başladıysa da onun çıkardığı mallar daha düşük kalitedeydi. Bundan başka tekel konusu tüketim maddeleri (tütün, sigara, alkollü içkiler, tuz ve kibrit) özel bayiler tarafından küçük bir kar payıyla satılıyordu. **Genellikle ticaret işleri, özellikle ithalat ve ihracat özel kişilere bırakılmıştı, ama Devletin oldukça sıkı kontrolü altındaydı.** Bütün bunlardan çıkan sonuç, Devletçiliğin nüfusun belirli kısımlarına ek gelir ve iş imkanı sağladığıydı. Nüfusun bazı kesimlerinin satın alma gücünün yükselmesiyle her türlü mal için, özellikle tüketim maddeleri için istek arttı. **Üretimi düşük Devlet fabrikaları bu isteklerin hepsini karşılayamadığından memleketin başlıca şehirlerinde beş ila on işçi çalıştıran ve Devlet fabrikalarının çıkardığı malları daha düşük maliyetle imal eden küçük özel işletmeler açıldı⁷². Piyasa**

⁷¹ a.g.e s.144

fiyatları, Devlet işletmelerinin yüksek maliyetine göre yüksek tesbit olunduğundan bu özel teşebbüsler çok fazla kar ettiler.

Bütün bu ekonomik gelişmeler başlangıçta ağır bir tempoda ve düzenli bir şekilde gelişti. Ama İkinci Dünya Savaşı birdenbire mevcut teşebbüslerin hepsini kamçılıyarak ekonomik gelişmenin seyrini oldukça değiştirdi. 1939'dan sonra piyasada ithal malları son derece kıtlamıştı. Ordu seferber edildi; Türkiye savaşa girmediyse de gerek savaş süresince, gerekse sonraki yıllarda büyük bir orduyu beslemeye devam etti. Bu durum memleket ekonomisine ağır bir yük oldu. Ordunun ihtiyaçları piyasada mallara olan talebi daha da arttırmıştı. **Yükselen bu talep karşısında özel-ve çoğu zaman kanuna aykırı olarak kurulmuş fabrikaların sayısı da arttı, tüketim maddelerinin fiyatları fırladı**⁷³..

Şunu hiç unutmamalım: Bu evrende varolan hiçbir şey, hiçbir varlık, varlığı kendinden menkul olan-kendinde şey mutlak bir gerçeklik değildir. Herşey, daima başka şeylerle ilişki-etkileşme içinde, bu ilişkilere, etkileşmelere göre gerçekleşir ve bu anlamda izafi bir gerçeklik olarak varolur. Buna daha önce "varoluşun genel izafiyet teorisi" demiştik⁷⁴.

Bütün bunlar-bu varoluş ilkeleri- bizdeki Devlet ve Devletçi yapı için de geçerlidir. Her ne kadar kendisini Tanrının yeryüzündeki gölgesi-temsalcisi olan mutlak bir gerçeklik olarak görse de, o da bütün diğer "varlıklar" gibi izafidir ve o da ancak objektif şartlar elverdiği oranda varlığını sürdürebilir. Öyle de oluyor zaten. Bütün bu çalışma boyunca hep dedik ki, işte Devlet yaşamı devam ettirebilme mücadelesinin gereği olarak şunu yapmış, bunu yapmış da öyle ayakta kalabilmiş. Tamam da, burada maharet sadece onda, yani o Devlette değil ki!. Onun bu kadar manevra yapabilmesine izin veren koşullar da-dış dinamik de-önemli burada. Yani demek ki, bütün bu süreç boyunca o çevre koşulları da olanak tanımış buna. Nasıl tanımış, neden tanımış, bunlar hep tarihin konusu. Aslında herşey, sonunda gelip üretici güçlerin gelişme seviyesine dayanıyor. Yani belirli bir varoluş-gelişmişlik zemininde kendine yer bulabiliyor. Bir noktaya kadar da onun bu varlığı böyle devam ediyor. Ne zaman ki mevcut yapı-ilişkiler artık üretici güçlere dar gelmeye başlıyorlar, ancak o zaman yeni bir yapı ve ilişkiler sistemi de zorunlu hale geliyor. Olay budur. Yani herşey-her varlık kendi uzay-zamanı, kendisini vareden ilişkiler yumağı içinde, belirli bir sistemin bir parçası olarak varlığını sürdürebiliyor. Bütün değiştikçe, bu, parçayı da etkiliyor. Biz buna dış dinamik diyoruz hep. Ama dış dinamik de, daima, sistemin içerdeki dinamikleri aracılığıyla etkide bulunuyor.

Eğer bir 1989 Devrimi olmasaydı, yani soğuk savaş dönemi sona ererek küreselleşme sürecinin önündeki engeller ortadan kalkmasaydı bugün Türkiye'de olanlar da gerçekleşebilir miydi! Bir Anadolu burjuvazisi ete kemiğe bürünerek o kadim Devleti-Devletçiliği alaşağı edebilir miydi? Demokratikleşme süreci dediğimiz şeyin özü nedir ki, Osmanlı'nın deyimiyle, "sözün ayağa düşmesi" değil midir bu! Burjuva devrimi, Anadolu burjuvazisi falan deyip duruyoruz, kimdir bu insanlar, nereden çıkmışlardır? Osmanlı'nın reayasının içinden çıkıp gelmedi mi bunlar!.

⁷² **Örneğin, Paşabahçe Cam Fabrikası, piyasanın ihtiyacı olan miktarın ancak bir kısmını üretebiliyordu. Karşılanamayan ihtiyacı gidermek için İstanbul civarında birçok ufak fabrikalar kuruldu. Bu fabrikalar kırık dökük cam parçalarını kullanarak üretimde bulunuyor ve piyasanın ihtiyacını karşılıyordu. Bu konuda daha iyi bir örnek ise dokuma endüstrisidir. Büyük şehirlerde, iki ila on makineden ibaret ufak tezgahlar çeşitli giyim eşyası imal ediyor, bunları daha ziyade köylere satıyorlardı. Tezgahlardan bazılarının, devlet fabrikalarında yapılmış iplik kullanmalarına karşılık, diğer bir kısmı eski kumaşlardan çıkardıklarından veya kendi hammaddelerinden imalat yapıyorlardı. Savaş yıllarında sadece İstanbul' da yüzlerce ufak tezgah vardı; çoğu zaman bir evin bir veya iki odasında kurulmuş olan bu tezgahlar da iş kanununun hükümleri altına girmemek için az sayıda işçi çalıştırıyorlardı (Karpata a.g.e)**

⁷³ Kemal Karpata, "Türk Demokrasi Tarihi" s.191, İmge Yay.

⁷⁴ www.aktolga.de 4. Çalışma

Şunu hiç unutmayın, tarihte devrim yapan-bu anlamda devrimci olan bütün sınıflar varolan üretim ilişkileri içinde gelişip güçlenerek üretime hakim olur, onu kontrol ederler. Yani öyle sadece istemeyle, talep etmeyle falan ne devrim yapılır, ne de devrimci olunur. Hayatın içinde-üretim faaliyetinin içinde-üstelikte gelişen, güçlenen gelecek vaadeden- maddi bir güç olacaksınız..